

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

ΕΤΟΣ ΙΕ'.

ΜΑΪΟΣ 1952

ΑΡΙΘ. 127

ΑΙ ΑΡΧΑΙ ΚΑΙ Ο ΧΑΡΑΚΤΗΡ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΛΑΤΡΕΙΑΣ

Συμβαίνει με την εκ της λατρείας μας εντύπωσιν, ὅτι συμβαίνει και με την εντύπωσιν, την ὁποίαν μᾶς προκαλεῖ τὸ σύμπαν και ἡ ἁρμονία αὐτοῦ. Ὅπως ἀκριβῶς ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας συνηθίζομεν τὸ ἔκτακτον αὐτὸ θέαμα τῆς θείας σοφίας και συνηθίζοντες δὲν τὸ ἐκτιμῶμεν δεόντως, ὅταν ὡς ὄριμοι προσωπικότητες ἐνατενίζομεν πρὸς αὐτό, οὕτω και τὸ θαῦμα τῆς λατρείας μας τὸ συνηθίζομεν ἀπὸ τῆς μικρᾶς μας ἡλικίας, και δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον ὅταν ἐρχόμεθα εἰς ἡλικίαν ὄριμον, δὲν εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ ἐκτιμῶμεν τὸ ὕψος—ἀς εἶπω και τὴν λέξιν—και τὴν θεϊότητα τῆς λατρείας ἡμῶν. Οἱ ξένοι ὅμως, οἱ ὁποῖοι σπανίως παρίστανται εἰς τὴν λατρείαν ταύτην τῆς Ἐκκλησίας μας, και ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι τὴν σπουδάζουν, θεωροῦντες τὸ θέμα ἄξιον νὰ ἀπασχολήσῃ ὀλόκληρον τὴν ζωὴν των, αὐτοὶ ἐκφράζονται με ἀσυγκράτητον ἐνθουσιασμὸν διὰ τὴν ἀξίαν και τὸ ὕψος τῆς ὀρθοδόξου χριστιανικῆς λατρείας.

ΓΕΝΙΚΟΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΙ

Θὰ ἀναφέρω πρωτίστως ἓνα συγγραφέα, τὸν Gregory Dix, ὁ ὁποῖος ἐν τῇ Ἄγγλιᾳ συνέγραψεν ἓνα σύγγραμμα ὀγκωδέστατον⁽¹⁾, τὸ ὁποῖον ἀνετυπώθη, ἀν δὲν ἀπατῶμαι, μέχρι σήμερον ὀπίσταις, και μέσα εἰς τὸ ὁποῖον αὐτὸς δὲν εὐρίσκει λέ-

ξεις, διὰ νὰ χαρακτηρίσῃ πρεπόντως τὰ προσόντα τῆς λατρείας τῆς Ἄνατολικῆς Ἐκκλησίας. Ἄδίκως, λέγει, ἐχαρακτήρισαν ὡς ἀποστεωθεῖσαν και ἀπολιθωμένην τὴν λατρείαν ταύτην. Δὲν ἐπροχώρησε, δὲν ἐξειλίχθη περαιτέρω μετὰ τὸν 8ον αἰῶνα ἡ λατρεία αὕτη, μόνον και μόνον διότι ἔφθασεν εἰς τὸ ὕψος τῆς ἐξελίξεως αὐτῆς και διότι δὲν ἐπιδέχεται πλέον πρὸς τελειοποίησίν της νεωτέραν τινὰ προσθήκην. Θὰ λάβωμεν ἀφορμὴν νὰ ἀναφέρωμεν μετ' ὀλίγον και τὰς κρίσεις ἄλλου συγγραφέως. Πρὸς τὸ παρὸν ὅμως περιορίζομαι νὰ εἶπω μερικὰς κρίσεις, τὰς ὁποίας γράφει ὁ Κάρολος Heimsath περὶ τῆς χριστιανικῆς ὀρθοδόξου λατρείας: «Οὐδεμίαν μορφὴν λατρείας διετήρησε τόσον πολλὰ ἴχνη τῆς ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, λέγει. Ὁ ἀρχέγονος ἐνθουσιασμὸς τῶν πρώτων αἰῶνων, ὅστις παρήγαγε τὴν ὡραίαν λειτουργικὴν ἐξέλιξιν, ἐκ τῆς ὁποίας ὄλαι αἱ συγγενεῖς μεγάλαι λειτουργικαὶ οικογένειαι ἀνεπτύχθησαν, τελειότερον διτηρήθη ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ λειτουργίᾳ». «Εὐρίσκει τις ἐν αὐτῇ τὸν ἐν τῇ λαρείᾳ συνδυασμὸν τοῦ ἀνθρωπίνου μεγαλείου και τοῦ θελου μυστηρίου, τὰ ὁποῖα χαρακτηρίζουν τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Ἰωάννου. Ἐν τῇ λειτουργίᾳ ταύτῃ εὐρίσκει τις τὸ εὐαγγελικὸν δρᾶμα τῆς σαρκώσεως, τῆς ζωῆς, τοῦ θανάτου και τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ ὡς τὸ φοβερόν μυστήριον ὅλης τῆς δημιουργίας. Εἶναι ἡ ἐπιβίωσις τῆς ἐνισχυούσης τὴν ζωὴν χαρᾶς τῆς ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας,

(1) Dix: The Shape of the Liturgy, A' ἔκδοσις 1945, σελ. 764.

διατηρηθείσης διὰ τῆς μυστηριακῆς ἐρμηνείας. Εὐρίσκει τις ἐν αὐτῇ τὴν παιδικὴν ἀπλότητα, τὸ φιλοσοφικὸν βάθος, τὴν αἰσθητικὴν ἱκανοποίησιν, τὴν εὐγενῆ λαμπρότητα, ὅλα ἀναλυόμενα εἰς μεγαλοπρεπῆ ρυθμὸν τυπικῆς λειτουργικῆς ἐκφράσεως. Οὐδεμία θρησκευτικὴ τελετὴ εἶναι τόσον περιεκτικὴ ὅλων τῶν γηϊνῶν ἐνδιαφερόντων καὶ ὅλων τῶν οὐρανίων ἐλπίδων, τόσον ἀξία τοῦ ἀνθρωπίνου ἀξιώματος καὶ τῆς θείας μεγαλειότητος»⁽²⁾).

Οὕτω πως ἐκφράζονται οἱ ξένοι, Χριστιανοὶ ἐννοεῖται ξένοι, περὶ τῆς ὀρθοδόξου λατρείας.

Α'. ΠΑΛΑΙΑΙ ΑΙ ΑΡΧΑΙ ΤΗΣ ΛΑΤΡΕΙΑΣ ΜΑΣ

Καὶ δὲν πρέπει νὰ ἐκπλήττη κανένα τὸ μεγαλεῖον τῆς ὀρθοδόξου λατρείας διὰ τὸν λόγον, ὅτι αἱ ἀρχαὶ αὐτῆς δύνανται νὰ ἀναζητηθῶσιν, ὄχι ἀπλῶς εἰς τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνας, ἀλλὰ δὲν φθάνομεν εἰς καμμίαν ὑπερβολήν, ἂν εἴπωμεν, ὅτι πρέπει νὰ ζητηθῶσι δέκα αἰῶνας ποῖν ἀναφανῆ ὁ Χριστός. Διότι, ὅπως γνωρίζομεν, ἡ Π. Διαθήκη δὲν ὑπῆρξε παρὰ μία προεισαγωγή εἰς τὴν Κ. Διαθήκην. Καὶ ἡ Κ. Δ. περιλαμβάνει πολλὰ ἐκ τῆς Π. Δ. τὰ ὅποια διαφωτίζει, καὶ εἰς τὰ ὅποια διαχύνει πλῆρες φῶς. Καὶ συνεπῶς εἰς τὴν λατρείαν τῆς Π. Δ. δυνάμεθα νὰ ἀναζητήσωμεν στοιχεῖα, τὰ ὅποια προσελήφθησαν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν, ἔτυχον ἐπεξεργασίας καὶ ἔλαβον τὴν ἐξέλιξιν, ὑπὸ τὴν γονιμοποιὸν ἐπίδρασιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὸ ὅποιον κατῆλθε τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς εἰς τοὺς Ἀποστόλους καὶ ἐξακολούθει νὰ εὐρίσκεται μέσα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν.

1. ΛΑΤΡΕΙΑ ΤΟΥ ΥΠΕΡΒΑΤΙΚΟΥ ΘΕΟΥ

Εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην ἐμφανίζεται ὁ Θεὸς ὡς ὁ μεγαλοπρεπῆς Ὑψιστος, ὁ καθήμενος ἐπὶ θρόνον δόξης καὶ ἐπὶ τῶν Χερουβεὶμ, ὁ «ὑπερβατικὸς Θεός» ὅπως θὰ ἐλέγομεν εἰς γλώσσαν θεολογικὴν. Δηλαδή ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος ὑπέρκειται τοῦ

σύμπαντος, χωρὶς καὶ νὰ ἀδιαφορῇ διὰ τὸ σύμπαν, διότι εἶναι δημιουργημά του, ἀλλὰ ὁ ὁποῖος εἶναι διακεκριμένος ἀπὸ τὸ Σύμπαν, καὶ εἶναι τόσον ὑψιστος, συγκρινόμενος πρὸς αὐτό, ὅσον δὲν ἠμπορεῖ νὰ συλλάβῃ ἡ ἀνθρωπίνη διάνοια. Ὁ θεόπνευστος ποιητὴς ἀμυδρῶς μόνον παριστᾷ τὸ μεγαλεῖον τοῦ Θεοῦ, ὅταν λέγῃ «ὁ ἐπιβλέπων ἐπὶ τὴν γῆν καὶ ποῖων αὐτὴν τρέμειν». Ἔχομεν μίαν εἰκόνα, τόσον εἰς τὸν Ἰεζεκιήλ, ὅσον καὶ πρὸ παντὸς εἰς τὸν Ἡσαΐαν, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Ἡσαΐας περιέρεται εἰς ἔκστασιν, δηλαδή εἰς μίαν κατάστασιν, κατὰ τὴν ὁποίαν αἱ ἐξωτερικαὶ τοῦ σώματος αἰσθήσεις κατασιγούσιν, ὁ ἐξωτερικὸς κόσμος πᾶναι νὰ τὸν ἀπασχολῇ, ἐξαίρονται δὲ αἱ πνευματικαὶ του δυνάμεις καὶ αἱ ἐσωτερικαὶ ἰκανότητες εἰς βαθμὸν ὑψιστον καὶ ἀποκαλύπτουν ἐνώπιον τοῦ οὐτοῦ «βλέποντος» τὰ μυστικά του οὐρανοῦ.

Εἰς μίαν τοιαύτην ἔκστασιν βλέπει ὁ Ἡσαΐας τὸν Κύριον καθήμενον ἐπὶ θρόνου δόξης, τὰ χερουβεὶμ καὶ τὰ σεραφεὶμ κύκλω αὐτοῦ ἰπτάμενα «ἐξ πτέρυγες τῶ ἐνὶ καὶ ἐξ πτέρυγες τῶ ἐνὶ» (ἡ φράσις αὐτῆ τῆς θ. λατρείας μας ἔχει ληφθῆ ἀπὸ τὸν Ἡσαΐαν) «καὶ ταῖς μὲν δυοὶ (ἐκ σεβασμοῦ, διὰ νὰ μὴ ἀντικρύσουν τὸ θεῖον μεγαλεῖον) κατακαλύπτουσι τὸ πρόσωπα ἐαυτῶν, ταῖς δὲ δυοὶ τοὺς πόδας, καὶ ταῖς δυοὶ πετόμενα, κέκραγεν ἕτερον πρὸς τὸ ἕτερον, ἀκαταπαύστοις στόμασιν, ἀσιγήτοις δοξολογίαις». Καὶ ὅταν εὐρίσκεται ὁ Ἡσαΐας ἐνώπιον τοῦ θεάματος αὐτοῦ, ἀποβολοῦται ὀλόκληρος καὶ ἀπευθύνει μίαν φωνὴν πρὸς τὸν ὑψιστον: Ποῖος εἶμαι ὁ τάλας ἐγώ, διὰ νὰ ὑπηρετήσω, διὰ νὰ λειτουργήσω, διὰ νὰ ἐμφανισθῶ ἐνώπιόν τῆς τοιαύτης μεγαλοπρεπειας καὶ μεγαλειότητος; Καὶ τότε, κατὰ τὴν Ἁγίαν Γραφήν, ἐν ἀπὸ τὰ παριστάμενα εἰς τὸν θρόνον τοῦ Θεοῦ σεραφεὶμ προχωρεῖ πρὸς τὸ θυσιαστήριον, λαμβάνει ἄνθρακα διὰ μιᾶς λαβίδος, τὸν πλησιάζει εἰς τὰ χεῖλη τοῦ Ἡσαΐου καὶ λέγει: «Τοῦτο ἦψατο τῶν χειλέων σου καὶ ἀφελεῖ τὰς ἀνομίας σου καὶ τὰς ἁμαρτίας σου περικαθαριεῖ».

Ἐδῶ λοιπόν, ἔχομεν ἀκριβῶς τὸ πνεῦμα, τὸ ὅποιον κυριαρχεῖ καὶ εἰς τὴν ἰδικήν μας λατρείαν. Ἔχομεν καὶ εἰς τὴν ἰ-

(2) Περιοδικὸν Ἐκκλησία τῆς 1ης Μα-
του 1948.

δικήν μας λατρείαν τὸν ἱερέα, ἐμφανιζόμενον ἐνώπιον τοῦ θυσιαστηρίου, τὸ ὁποῖον παραβάλλεται πρὸς τὸν χειρουβικὸν θρόνον, ὅπως ἀκριβῶς λέγεται εἰς μίαν εὐχὴν, ἡ ὁποία ἀναγινώσκεται κατὰ τὴν λειτουργίαν τῶν Προηγιασμένων⁽³⁾, καὶ ἐνώπιον τοῦ θρόνου αὐτοῦ παριστάμενος, δὲν λέγει μόνον τὸ «οὐδεὶς ἄξιος τῶν συνδεδεμένων ταῖς σαρκικαῖς ἐπιθυμίαις καὶ ἡδοναῖς προσέρχεσθαι ἢ προσεγγίσειν ἢ λειτουργεῖν σοι Βασιλεῦ τῆς δόξης», ἀλλ' ὅπως διατυπώνεται εἰς μίαν εὐχὴν τῆς θ. Λειτουργίας τοῦ Ἰακώβου, λέγει ὅτι «προσηλθον τῷ θεῷ τούτῳ καὶ ἐπουρανίῳ μυστηρίῳ, οὐχ ὡς ἄξιος ὑπάρχων, ἀλλ' εἰς τὴν σὴν ἀφορῶν ἀγαθότητα, ἀφήμι Σοι τὴν φωνήν, ὁ Θεὸς ἰλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ ἡμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν Σου καὶ οὐκ εἰμι ἄξιος ἀντοφθαλμηθαι τῇ ἱερᾷ σου ταύτῃ καὶ πνευματικῇ τραπέζῃ, ἐφ' ἣ ὁ μονογενὴς σου Υἱὸς καὶ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐμοὶ τῷ ἁμαρτωλῷ πρόκειται εἰς θυσίαν».

Τὸ ἴδιον πνεῦμα, τὸ ὁποῖον κυριαρχεῖ καὶ συνέχει τὸν Ἡσαϊάν, τὸ αὐτὸ πνεῦμα ἀποτυπῶνται καὶ εἰς τὴν θεϊαν λατρείαν, καὶ τὸ αὐτὸ πνεῦμα κάμνει τὸν ἱερέα ἐξ ὀνόματος ὀλοκλήρου τῆς κοινότητος τῶν Χριστιανῶν νὰ εἴπῃ τοὺς ὡς ἄνω λόγους.

2. Η ΧΡΗΣΙΣ ΤΟΥ ΨΑΛΤΗΡΟΣ

Ἄλλὰ δὲν εἶναι μόνον τὸ σημεῖον αὐτό, εἰς τὸ ὁποῖον συναντώμεθα μὲ τὴν λατρείαν τῆς Π. Δ. Εἶναι ἀκόμη τὸ *Ψαλτήριον*, ἓνα βιβλίον, τὸ ὁποῖον περιέχει, ὄχι ποιήσιν ἀνθρωπίνην, ἀλλ' εἰς τὸ ὁποῖον τὰ τάλαντα τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας, τὸ τάλαντον τοῦ ποιητοῦ, ἐτέθη ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς θείας χάριτος καὶ τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ, τοῦ φωτίζοντος τὸν Προφητάντακα ὅπως καταστήσῃ τοὺς ψαλμοὺς τοῦ ἔκφρασιν αἰωνίαν τῶν πόθων καὶ ἀναγκῶν πάσης ἀνθρωπίνης ψυχῆς καὶ πάσης ἀνθρωπίνης καρδίας. Τοὺς

ψαλμοὺς αὐτοὺς δυστυχῶς δὲν ἔχομεν ἐκτιμῆσει ἐπαρκῶς καὶ τὴν βαθυτέραν των ἔννοιαν πολὺ ὀλίγοι δύνανται νὰ παρακολουθήσουν. Ἐντεῦθεν δὲ καὶ ἀναγινώσκονται συνήθως μέσα εἰς τὴν λατρείαν ἐπιτροχάδην, εἰς τρόπον ὅστε οὐδὲ αἱ λέξεις ἐνίοτε νὰ ξεχωρίζονται. Ἄλλὰ μέσα εἰς τοὺς ψαλμοὺς αὐτοὺς ὑπάρχουν ὅλοι οἱ στεναγμοὶ τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας, ὅλοι οἱ πόθοι τῆς. Ὅλοι αἱ χορδαὶ τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας εὐρίσκουν μέσα ἐκεῖ τὸν ἀντίκτυπόν των, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν αἱ ἐκφράσεις τῶν ψαλμῶν ἀνταποκρίνονται πρὸς ὅλας τὰς ἀσθενείας, τὰς δεκτικότητας, τὰς ἀνάγκας, τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας. Αὐτὸ τὸ βιβλίον ἐξ ἀρχῆς γενόμενον δεκτὸν ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν—καὶ τὸ παρελάβομεν ἀπὸ τὴν συναγωγὴν—ἐτέθη εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν, καὶ μέχρι σήμερον ἀκόμη, ἀλλὰ πολὺ περισσότερο κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας πρὶν ἢ ἀκόμη ἀναφανῆ ἢ χριστιανικῆς ποιήσῃς, ἢ ὑπὸ διαφόρων εὐσεβῶν ἰδιωτῶν ἀποτελεσθεῖσα. Τὸ βιβλίον αὐτὸ ἐχρησιμοποιήθη ὡς βᾶσις τῆς λατρείας, ὡς τὸ βιβλίον τῆς ὑμολογίας, τῆς «ψαλμωδίας» ἐν τῇ λατρείᾳ τῇ χριστιανικῇ.

Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀσχοληθῶ περισσότερο διὰ νὰ ἀποδείξω πόθεν εὐρῆκε τὴν ἀρχὴν τῆς ἡ ἰδικῆς μας λατρείας, ἡ χριστιανικῆς λατρείας. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἔρχομαι τώρα νὰ τονίσω εἶναι τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς λατρείας μας.

Β'. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΛΑΤΡΕΙΑΣ

Ἄφου ἤρχισεν ἡ χριστιανικὴ λατρεία μὲ τὰς πρώτας καταβολὰς τῆς εἰς αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς προφητικὸς χρόνους, εἰς αὐτὴν ἀκόμη τὴν ἐποχὴν τῆς μωσαϊκῆς λειτουργίας, ὅταν μετέπειτα τὰ σπέρματα ἐκεῖνα παρελήφθησαν ἀπὸ τὴν χριστιανικὴν κοινότητα καὶ ἐνετάχθησαν μέσα εἰς τὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας, ἀνεπτύχθησαν καὶ προσέδωκαν ἓνα ἰδιαίτερον χαρακτήρα εἰς τὴν λατρείαν μας.

1. ΕἶΝΑΙ ΜΥΣΤΑΓΩΓΙΚΗ

Ἡ λατρεία μας παρουσιάζεται πρωτίστως μυσταγωγικὴ καὶ ἐπουράνιος. Ἀναβιβάζει τὸν πιστὸν ἀπὸ τῆς

(3) «Ἐπίδε ἐφ' ἡμᾶς τοὺς ἀναξίους δούλους σου, τοὺς τῷ ἁγίῳ σου τούτῳ θυσιαστηρίῳ ὡς τῷ χειρουβικῷ σου παριστάμενος θρόνον». Εὐχὴ πρὸ τῆς Κυριακῆς προσευχῆς.

γῆς εἰς τὸν οὐρανόν. Ἡ θυσία, τὴν ὁποίαν προσφέρομεν μέσα εἰς τὸ θυσιαστήριον, εἶναι θυσία, τὴν ὁποίαν ἀναφέρομεν εἰς τὸ ἐπουράνιον θυσιαστήριον, «ὅπως ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς ἡμῶν, ὁ προσδεξάμενος αὐτὰ εἰς τὸ ἅγιον καὶ ὑπερουράνιον αὐτοῦ θυσιαστήριον...». Παρουσιάζεται ἡ ἐπιγῆς Ἐκκλησία ἐπιτελοῦσα ὅ,τι γίνεται καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ. Συνδέεται ἡ ἐπιγῆς στρατευομένη Ἐκκλησία, μὲ τὴν ἐν οὐρανῷ θριαμβεύουσαν Ἐκκλησίαν. Ἐὰν ἀνοίξωμεν τὰς πρώτας σελίδας τῆς Ἀποκαλύψεως, βλέπομεν νὰ γίνεται λόγος ὅτι καὶ ἐκεῖ, εἰς τὸν οὐρανόν, ὑπάρχει θυσιαστήριον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑπάρχει τὸ ἀρνίον τὸ ἐσφαγμένον. Περὶ αὐτὸ δὲ ὑπάρχουν 24 πρεσβύτεροι, ὡς ἐκπρόσωποι τῆς θριαμβευούσης Ἐκκλησίας, δώδεκα μὲν ἐκπρόσωποι ἀπὸ τὰς 12 φυλὰς τοῦ Ἰσραὴλ, τὰς πιστευσάσας εἰς τὸν Κύριον, καὶ ἕτεροι δώδεκα ἀπὸ τὴν ἐξ ἔθνων Ἐκκλησίαν. Ὅλοι αὐτοὶ κυκλοῦν τὸ θυσιαστήριον, ἀναπέμπουν ἀπὸ συμφώνου δόξαν πρὸς τὸν οὐράνιον Θεόν. Τὸν δοξάζουν, τὸν εὐχαριστοῦν, ἀποθέτουν τὰ διαδήματα αὐτῶν ἐνώπιον τῶν ποδῶν του καὶ ἐπικαλοῦνται τὸ ἔλεος αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν ἄλλων, τῶν πιστῶν, τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ἀγωνιζομένων καὶ στρατευομένων.

Αὐτὸ ἀκριβῶς κάμνομεν καὶ ἡμεῖς ἐδῶ. Ἐρχόμεθα περὶ τὸ θυσιαστήριον τοῦ Θεοῦ, ἐπὶ τοῦ ὁποίου προβάλλομεν αὐτὸν τοῦτον τὸν Ἄμνον τοῦ Θεοῦ, τὸν αἴροντα τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, τὸν Κύριον ἡμῶν. Ἀποδιμνούμεθα ὅ,τι γίνεται ἐν τῷ οὐρανῷ, ἀκριβῶς διότι ὅ,τι γίνεται ἐν τῷ οὐρανῷ γίνεται κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον καὶ ἐπὶ τῆς γῆς. Προσπάθεια δὲ ὅλων πρέπει νὰ εἶναι νὰ ἀναβιβασθῇ ὁ νοῦς, ἡ καρδία, τὸ ἐσωτερικὸν τῶν πιστῶν πρὸς τὸν οὐρανόν. «Πᾶσαν τὴν βιοτικὴν ἀποθώμεθα μέριμναν» φωνάζει ἡ Ἐκκλησία, «ἄνω σχῶμεν τὰς καρδίας...» κράζει ὁ λειτουργός. Δηλαδὴ προσκαλεῖ τὸ ἐκκλησίασμα νὰ ἀποχωρισθῇ ἐντελῶς ἀπὸ τὰ γῆινα καὶ νὰ εἰσέλθῃ εἰς ὄρζοντας πνευματικούς, εἰς ὑπὲρ αἴσθησιον πεδίων, τὸ ὁποῖον ἀναβιβάζει πρὸς τὸν οὐρανόν καὶ ψυχὴν καὶ καρδίαν. Καλεῖ ὁ λειτουργός τοὺς πιστοὺς νὰ ἀννηψώσουν ὀλόκληρον τὸ ἐσωτερικὸν τῶν πρὸς τὸν οὐρανόν καὶ νὰ συνενώσουν τὰς

φωνὰς τῶν μὲ τὰς φωνὰς τοῦ οὐρανόου κόσμου. «Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος, Κύριος Σαβαώθ» φωνάζει ὁ ἀγγελικὸς κόσμος ἀσιγήτως καὶ ἀτελευτήτως. Καὶ αὐτὴν τὴν φωνὴν καλεῖται νὰ προσοικειωθῇ καὶ ἐπαναλάβῃ ὁ πιστός, συνενώνων ἑαυτὸν μὲ τὰς στρατιάς τῶν ἀγγέλων.

Ὁρθῶς ἐλέχθη ὅτι ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία ζητεῖ νὰ καταβιάσῃ τὸν οὐρανόν εἰς τὴν γῆν, ἐνῶ ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ζητεῖ νὰ ἀναβιάσῃ τοὺς ἐν τῇ γῆ πρὸς τὸν οὐρανόν. Καὶ τοῦτο εἶναι ἀληθές. Ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία χρησιμοποιεῖ περισσότερο παρὰ ἡ Ἀνατολικὴ τὴν λεγομένην ἐξωτερικὴν ἐποπτεῖαν. Ἐχει τὰ ἀγάλματά της, ἔχει τὴν φάτνην τῆς Βηθλεέμ, τὴν ὁποίαν προβάλλει, χρησιμοποιεῖ ἀγαλμα εἰκονίζον τὸν Ἰησοῦν, τὸ ὁποῖον προβάλλει εἰς ἀναπαράστασιν τῆς ταφῆς τοῦ Κυρίου καὶ προσπαθεῖ τὰς ἀοράτους πραγματικότητας τῆς λατρείας νὰ τὰς ὑλοποιήσῃ ἐμπρὸς εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν πιστῶν. Ἀλλὰ τὸ πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ἔχει ἡ Ἀνατολή, πρὸ πολλοῦ ἐγνωρίζε νὰ ἴπταται πρὸς τὰ ἄνω, πρὸς τὰ οὐράνια, νὰ ἀντιλαμβάνεται αὐτὰ διὰ τοῦ νοῦ, νὰ τὰ αἰσθάνεται διὰ τῆς καρδίας. Ἀκριβῶς λοιπὸν αὐτὸ τὸ πνεῦμα καὶ αὐτὴ ἡ τάσις τῆς προσευχῆς ἀποτυπώνεται εἰς τὴν ἰδικὴν μας λατρείαν. Ἐχομεν βέβαια καὶ ἡμεῖς τὴν ἐξωτερικὴν μας ἐποπτεῖαν. Ἀλλὰ πρὸ παντὸς ἔχομεν τὴν ἐσωτερικὴν ἐποπτεῖαν, πρὸ παντὸς ἔχομεν ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα μᾶς ὑποβοηθοῦν νὰ ἐννοήσωμεν τὰς μυστηριώδεις πραγματικότητας τοῦ ἀοράτου κόσμου διὰ τῆς ἀννηψέως ἡμῶν ἀπὸ τὰ ὑλικά πρὸς τὰ ἐπουράνια. Χαρακτηριστικαὶ αὐτῆς τῆς τάσεως εἶναι καὶ αἱ φράσεις: «Ἄνω σχῶμεν τὰς καρδίας». «Πᾶσαν τὴν βιοτικὴν ἀποθώμεθα μέριμναν» καὶ ἄλλαι ὅμοιαι.

2. ΕἶΝΑΙ ΟΜΑΔΙΚΗ

Ἐτερον κύριον ἐπίσης χαρακτηρικόν, τὸ ὁποῖον ἔχει ἡ λατεῖα ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ, εἶναι ὅτι εἶναι λατεῖα ὁμαδική. Εἰς τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν μέχρι σήμερον ὑπάρχουν ἐν χορῆσει αἱ μυστικαὶ λειτουργίαι, κατὰ τὰς ὁποίας ὁ ἱερεὺς μόνος του εἰς ἕνα παρεκλή-

σιον, μυστικῶς ἀναπέμπει τὴν θείαν εὐχαριστίαν. Ὄταν δὲ ἔρχεται ἡ στιγμή τοῦ καθαγιασμοῦ τῶν θείων δώρων ἀκούεται κωδωνίσκος τις, ὁ ὁποῖος ἐπιστᾷ τὴν προσοχὴν τῶν πιστῶν ὅτι κατ' αὐτὴν τὴν στιγμήν κάτι σοβαρὸν γίνεται, ἀλλὰ ὅλα διεξάγονται μυστικῶς. Οὔτε ἐκκλησιαστικὸν πλήρωμα ὑπάρχει κατὰ τὰς μυστικὰς αὐτὰς λειτουργίας, οὔτε καὶ ἂν ὑπάρχη εἶναι εἰς θέσιν νὰ παρακολουθήσῃ τὸν ἱερέα τόσον πολὺ, ὅσον τὸν παρακολουθεῖ ὁ πιστὸς ἐν τῇ ἀνατολικῇ ὀρθοδόξῳ λατρείᾳ. Τοῦτο δὲ συμβαίνει καὶ εἰς τὰς ψαλτὰς λειτουργίας. Διότι πρωτίστως ἡ γλῶσσα τῆς λατρείας τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας εἶναι γλῶσσα λατινική. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἐπίσημος λειτουργικὴ γλῶσσα καὶ δὲν ἔννοεῖ ὁ Πάπας κατ' οὐδέναν λόγον νὰ μεταφράσῃ τὴν λειτουργίαν εἰς τὴν ἐπιχώριον γλῶσσαν. Δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον ἐτέθη τελευταίως πλεον εἰς χρῆσιν, καὶ ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια νὰ κρατοῦν αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι συμμετέχουν εἰς τὴν λατρείαν, βιβλίον, εἰς τὸ ἓνα μὲν μέρος τοῦ ὁποίου εἶναι τὸ λειτουργικὸν κείμενον εἰς τὴν λατινικὴν, ὅπως λέγεται ὑπὸ τοῦ ἱερέως, καὶ εἰς τὸ ἄλλο εἶναι ἡ μετάφρασις του εἰς τὴν ἐπιχώριον γλῶσσαν. Αὐτὰ τὰ πράγματα δὲν τὰ ἐγνώριζεν ἡ Ἀνατολή. Ἡ Ἀνατολὴ ἐγνώρισε τὴν λατρείαν προσφερομένην ἀπὸ ὅλον τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ λειτουργὸς εἰς τὴν λειτουργίαν δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς ὅλης κοινότητος. Καὶ τὴν στιγμήν, κατὰ τὴν ὁποίαν προσφέρει τὸ μυστήριον αὐτό, δὲν τὸ προσφέρει μόνον ἐξ ὀνόματός του, ἀλλὰ τὸ προσφέρει καὶ ἐξ ὀνόματος ὅλων ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι παρίστανται ἐκεῖ καὶ συμμετέχουν εἰς τὴν λατρείαν. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον αἱ εὐχαὶ εἶναι εἰς πληθυντικὸν ἀριθμὸν, πλὴν ἐκείνων τὰς ὁποίας ὑπὲρ ἑαυτοῦ εὔχεται ὁ ἱερεὺς. Ἀκούετε αἴφνης: «Ἐτι προσφερόμεν σοι τὴν λογικὴν ταύτην λατρείαν... καὶ παρακαλοῦμέν σε καὶ δεόμεθα καὶ ἱκετεύομεν (πρῶτον πρόσωπον πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ) κατάπεμψον τὸ Πνεῦμά σου τὸ Ἅγιον ἐφ' ἡμᾶς...». (ὄχι μόνον ἐπ' ἐμέ). Παρουσιάζεται οὕτω ἡ κοινότης ὀλόκληρος ἐνωσματομένη ἐν τῷ λειτουργῷ, καὶ ὁ λειτουργὸς ἐκπροσωπῶν

τὴν ὅλην κοινότητα.

Δὲν εἶναι μόνον τοῦτο. Ἐὰν ἴδωμεν τὴν διάρθρωσιν τῆς λατρείας μας, κυρίως τῆς Ἀναφορᾶς (ὅταν λέγω ἀναφορὰν ἔννοῶ τὸ τμήμα ἐκεῖνο τῆς θ. Λειτουργίας, τὸ ὁποῖον ἐκτείνεται ἀπὸ τὸ «πρόσχωμεν τὴν ἁγίαν ἀναφορὰν ἐν εἰρήνῃ προσφέρειν», ἕως τὸ τέλος τῆς θείας λειτουργίας. Αὐτὸ εἶναι ἡ λεγομένη Ἀναφορά), θὰ ἴδωμεν ὅτι μέχρι τῆς στιγμῆς κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἱερεὺς λέγει: «Καὶ ἔσται τὰ ἐλέη τοῦ μεγάλου Θεοῦ...» ἔχομεν μίαν ὀλόκληρον εὐχὴν. Μέσα εἰς αὐτὴν τὴν εὐχὴν, τὴν ὁποίαν κατὰ τὸ πλείστον λέγει ὁ ἱερεὺς, ἔχει τὴν θέσιν τοῦ ὁ λαός. Οὕτως εἰπεῖν διακόπτει ὁ ἱερεὺς διὰ νὰ δώσῃ τὸν λόγον καὶ εἰς τὸν λαόν. Καὶ ὅπως γράφει ὁ ἱερεὺς Χρυσόστομος, δὲν λέγει ὁ ἱερεὺς «ἄξιον καὶ δίκαιον...» προτοῦ νὰ λάβῃ τὴν συγκατάθεσιν τοῦ χριστιανικοῦ πληρώματος, τὸ ὁποῖον ἀπαντῶν εἰς τὸ «εὐχαριστήσωμεν τῷ Κυρίῳ» λέγει «ἄξιον καὶ δίκαιον». Καὶ ὅταν λάβῃ αὐτὴν τὴν συγκατάθεσιν καὶ οὕτως εἰπεῖν τὴν ἐξουσιοδότησιν ἀπὸ τὸ πλήρωμα νὰ ἀπευθύνῃ τὴν εὐχαριστήριον προσευχὴν, ἀρχίζει: «Ἄξιον καὶ δίκαιον Σὲ ἕμεῖν, σὲ εὐλογεῖν...».

Καὶ ὅταν φθάσῃ εἰς τὸ σημεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον συμπλέκεται, ὅπως ἐλέχθη προηγουμένως, τὸ ὁρατὸν ἐκκλησιαστικὸν πρὸς τὸ ἄορατον, ἡ γῆ πρὸς τὸν οὐρανόν, ὅποτε λέγει, «καίτοι Σοὶ παρεστήκασιν χιλιάδες ἀρχαγγέλων, καὶ μυριάδες ἀγγέλων, τὰ Χερουβείμ, καὶ τὰ Σεραφεῖμ, ἔξαπτέρυγα, πολυόμματα, μετάρσια, περρωτὰ, τὸν ἐπινίκιον ἕμνον ἄδοντα, βοῶντα, κεκραγότα, καὶ λέγοντα» παρεμβαίνει τότε ὁ λαός καὶ συνεχίζει: «Ἄγιος, ἅγιος, ἅγιος, Κύριος Σαβαώθ, πλήρης ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ τῆς δόξης Σου». Ὁ αἶνος οὗτος τοῦ λαοῦ εἶναι συνέχεια τῆς μεγάλης αὐτῆς εὐχῆς, ἡ ὁποία καὶ ἀποτελεῖ τὸ μέγα μέρος τῆς ἀναφορᾶς. Καὶ συμφώνως πρὸς τὰ ἀρχαῖα λειτουργικὰ κείμενα, ὁ ἱερεὺς πρέπει νὰ περιμένῃ νὰ τελειώσῃ ὁ ἕμνος, τὸν ὁποῖον λέγει ὁ λαός. Καὶ κατόπιν ὁ ἱερεὺς προχωρεῖ: «Μετὰ τούτων καὶ ἡμεῖς τῶν μακαρίων δυνάμεων, Δέσποτα φιλάνθρωπε, βοῶμεν καὶ λέγομεν» ὅλοι μας, ὅλοι μαζῆ. Εἶναι μία ἀρχαία γραφὴ ὅλων σχε-

δὸν τῶν παλαιῶν κωδίκων, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ἐκφώνησις «τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν Σοὶ προσφέρομεν κατὰ πάντα καὶ διὰ πάντα» δὲν ἔχει οὕτως. Ἄλλ' ἀντὶ τοῦ «προσφέρομεν» ἔχει εἰς μετοχὴν... «τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν Σοὶ προσφέροντες κατὰ πάντα καὶ διὰ πάντα». Καὶ ἡ ἀπόδοσις ἐδῶ πρέπει νὰ εἶναι τὸ «Σὲ ὑμνοῦμεν, Σὲ εὐλογοῦμεν, Σοὶ εὐχαριστοῦμεν, Κύριε, καὶ δεόμεθά Σου ὁ Θεὸς ἡμῶν». Δηλαδή βλέπομεν ὅτι κατὰ τὰ ἐνδιάμεσα τῆς διακοπτομένης εὐχῆς, ὁ λαὸς, ὁ πιστὸς τοῦ Κυρίου λαὸς, παρεμβαίνει καὶ συμπροσφέρει, οὕτως εἰπεῖν, μαζῇ μὲ τὸν ἱερέα. Καὶ τελεῖ μὲν τὰ μυστήρια, ὁ ἱερεὺς, ἀλλὰ ἡ λατρεία εἶναι κατὰ τι τὸ κοινόν, τὸ ὁποῖον προσφέρει ὁλόκληρον τὸ ἐκκλησίασμα.

Πρέπει νὰ προσθέσω καὶ κατὰ ἄλλο. Ἄλλοτε αἱ εὐχαὶ αὐταί, τὰς ὁποίας τώρα λέγει ὁ ἱερεὺς μυστικῶς, ἐλέγοντο «γεγονυῖα τῇ φωνῇ», μὲ ἔντονον φωνήν. Αὐτὸ βεβαίως εἶναι πρᾶξις, ἡ ὁποία μαρτυρεῖται πολλαχῶς, ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους κώδικας, ἀπὸ τὰς ἀρχαίας λειτουργίας, εἰς τὰς ὁποίας ἔχει ἀποτυπωθῆ καθαρὰ καὶ σαφῆς ἡ ἀρχαία πρᾶξις τῆς Ἐκκλησίας, ὅπου παρίσταται τὸ ἐκκλησίασμα παρεμβαῖνον διαρκῶς μέσα εἰς τὴν θείαν Ἀναφορὰν. Περιεσώθη ὅμως καὶ μία Νεαρά τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἡ ὁποία λέγει, ὅτι πρέπει ἀκριβῶς ἡ ἅγια Ἀναφορὰ νὰ λέγεται μεγαλοφώνως, ὅπως καὶ ἡ εὐχὴ τοῦ βαπτίσματος. Καὶ τοῦτο, ἵνα κινήται ὁ λαὸς εἰς κατάνυξιν καὶ ἵνα δύναται ἐν ἐπιγνώσει νὰ ἀπαντᾷ τὸ Ἄμην. Καί, ὅπως γνωρίζομεν ἡ καθαγιαστικὴ εὐχὴ τοῦ ἁγ. βαπτίσματος «Μέγας εἶ, Κύριε, καὶ θαυμαστὰ τὰ ἔργα Σου...», μέχρι τῆς σημερινῆς ἡμέρας λέγεται μεγαλοφώνως. Οὕτως ἐλέγετο ἄλλοτε καὶ ἡ εὐχὴ τῆς ἀναφορᾶς μεγαλοφώνως, εἰς τρόπον ὥστε ὁλόκληρον τὸ ἐκκλησίασμα παρηκολούθει καὶ διὰ τῶν ὧτων καὶ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τὰ τελούμενα. Τονίζω, καὶ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν, διότι ἄλλοτε, εἰς τοὺς πρώτους χρόνους, ἡ ἅγια Τράπεζα εὐρίσκειτο σχεδὸν εἰς τὸ μέσον καὶ ἦσαν ἐκτεθειμένα πάντα τὰ ἐν αὐτῇ τελούμενα καὶ προκείμενα ἐνώπιον τῶν ὁμμάτων τῶν πιστῶν. Ὁ ἱερεὺς δὲν ἴστατο ὅπως σήμερον, ἔχων δηλαδή ἐστραμμένα

τὰ νῶτα πρὸς τὸ ἐκκλησίασμα καὶ ἀτενίζων πρὸς τὸ θυσιαστήριον· ἀλλ' ἴστατο βλέπων πρὸς τὸν λαὸν ἀπὸ τῆς ὀπισθίας πλευρᾶς τοῦ θυσιαστηρίου, ἔχων ὀπισθεν τὴν ἀψίδα τοῦ ἱεροῦ βήματος, ὥστε τὰ ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου νὰ εἶναι ἐκτεθειμένα εἰς τὴν θεάν ὄλον τῶν πιστῶν. Αὐτὸ ἀκριβῶς παρουσιάζει τὴν λατρείαν μας ὁμαδικήν, λατρείαν ὁλοκλήρου τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας, τὸ ὁποῖον ἀπευθύνεται ὁμόθυμον καὶ ἐν μιᾷ γνώμῃ πρὸς τὸν Θεόν.

Πρέπει νὰ λεχθῆ καὶ κατὰ ἄλλο, ὅτι τὰ ψάσματα, τὰ ὁποία σήμερον ψάλλει ὁ χορὸς, ἐψάλλοντο ἄλλοτε ὑφ' ὁλοκλήρου τῆς κοινότητος. Ὁ χορὸς τῶν ψαλτῶν σήμερον ἐκπροσωπεῖ τὸ ὄλον ἐκκλησίασμα. Ἐχομεν μαρτυρίας, κατὰ τὰς ὁποίας τὸ «Ἀλληλουῖα», τὸ «Κύριε ἐλέησον», τὸ «Παράσχου, Κύριε», ἐλέγοντο ὡς ἐξ ἑνὸς στόματος ἀπὸ ὄλον τὸ ἐκκλησίασμα. Ὁ ἱερεὺς Ἰερώνυμος γράφει ὅτι, ὅταν ἐλέγετο τὸ «Κύριε, ἐλέησον» ἐφαίνετο ὡς μία βροντὴ, ἡ ὁποία ἀπὸ τῆς γῆς ἀνέβαιναν εἰς τὸν οὐρανόν. Καὶ ἀκριβῶς ὅλα τὰ ψάσματα τῆς θείας λειτουργίας, ἀπὸ τοῦ «Γαῖς πρεσβεῖαις τῆς Θεοτόκου, Σῶτερ σῶσον ἡμᾶς» μέχρι τοῦ «εἴη τὸ ὄνομα Κυρίου εὐλογημένον...» διετήρησαν ἀκόμη ἀρκετὴν ἀπλότητα, διὰ νὰ δύναται ὄχι μόνον ὁ λαὸς, ἀλλὰ καὶ τὰ μικρὰ παιδιὰ εὐχερῶς νὰ μανθάνουν τὸ μέλος τῶν καὶ νὰ τὰ ψάλλουν.

Οὕτω συνετέθη καὶ ἡ λεγομένη συναπτὴ ἥτις ὀνομάσθη οὕτω, διότι ἐν αὐτῇ συνάπτεται τὸ ἀκροατήριον, τὸ τάγμα τῶν λαϊκῶν, μαζῇ μὲ τοὺς κληρικούς εἰς μίαν κοινὴν προσευχὴν. Ὁ διάκονος ἐκφωνεῖ τὰς αἰτήσεις, ὁ λαὸς ἀπαντᾷ τὸ Κύριε ἐλέησον ἢ Παράσχου Κύριε ἢ Σοὶ Κύριε, καὶ ὁ ἱερεὺς ἐπισυνάπτει τὴν εὐχὴν μετὰ τῆς ἐκφωνήσεως, οὕτω δὲ τὸ ὄλον ἐκκλησίασμα συνάπτεται εἰς ἓν. Ἐχομεν δὲ ὡς ἐδείχθη, τὴν συμπροσευχὴν αὐτὴν τοῦ ἀκροατηρίου καὶ τῶν λειτουργιῶν διήκουσαν δι' ὅλης τῆς λατρείας ἡμῶν. Ἀκριβῶς αὐτὸν τὸν ὁμαδικὸν χαρακτήρα ἐξαίρου καὶ οἱ ξένοι καὶ αὐτὸς προκαλεῖ παρὰ τούτοις βαθεῖαν καὶ ἀλησμόνητον ἐντύπωσιν.

Εἶναι ἤδη καιρὸς νὰ ἀκούσωμεν τὴν περιγραφὴν ἑνὸς ξένου. Λέγει λοιπὸν ὁ F.

Gavin⁽⁴⁾: «Ἡ γλῶσσα, ἡ χρησιμοποιομένη ἐν τῇ λατρείᾳ εἶναι πάντοτε ἡ μητρική, μολονότι ὑπὸ ἀρχαῖζουσας μορφῆν, μὴ ταυτιζομένην πρὸς τὴν ἤδη λαλουμένην. Ἡ ὀρθόδοξος ἐκκλησία ὅμως ἐνέμεινε πάντοτε εἰς τὸν λαϊκὸν καὶ κοινὸν χαρακτήρα τῆς λατρείας τῆς. Καὶ τὰ μικρὰ παιδία ἀκόμη... δὲν δυσκολεύονται νὰ παρακολουθοῦν τὰ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτῶν τελούμενα... Καὶ τὰ παιδία ἀκόμη ἔχουν μάθει τὰς ἀποκρίσεις (Κύριε, ἐλέησον· Παράσχου Κύριε· Ἀμήν· Ἀλληλούϊα κλπ.), τὸν ρυθμὸν τῶν μελωδιῶν, αὐτοὺς τοὺς ὕμνους τῶν ἀπολυτικίων καὶ τροπαρίων... Ὁ χορὸς τῶν ψαλτῶν κατάρχει μὲν τοῦ ἄσματος καὶ κατευθύνει αὐτό, δὲν ἔχει ὅμως τὸ προνόμιον τοῦ νὰ οἰκιοποιῆται τοῦτο. Τὰ πάντα τελοῦνται εἰς γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν καὶ αὐτὸ τὸ παιδίον γνωρίζει· ἡ ὁποία δὲν εἶναι μὲν ἡ καθημερινῶς λαλουμένη, ἀλλὰ τὸ σχολεῖον καὶ ἡ οἰκογένεια ἀρκοῦν νὰ καταστήσουν ὅλας τὰς λέξεις τῆς καταληπτάς... Ἡ λειτουργία τῆς Εὐχαριστίας εἶναι δημοσία, ὑπὸ τοῦ ὅλου σώματος τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ κοινοῦ προσφερομένη. Οἱ λάτρεις διατελοῦν ἐν στενῇ σχέσει πρὸς τὸ μυστήριον. Προσεύχονται, ψάλλουν καὶ ἴστανται πολὺ πλησίον πρὸς ἐκεῖ-

νο, τὸ ὅποιον διεγείρει τὸν σεβασμὸν τῶν, ὥστε εὐκόλως συντελεῖται ἡ μυστικὴ ἔνωσις μετὰ τοῦ Θεοῦ ἐν ὀλοκλήρῳ τῇ οἰκογενείᾳ τῆς κοινωνίας τῶν ἁγίων. Ἡ λειτουργία τῆς Ἀνατολῆς ἐν τῇ πράξει εἶναι ἴσως μοναδικὴ διὰ τὸν σπάνιον συνδυασμὸν καὶ τὴν ἑναρμόνισιν τῶν ἀντιθέτων τῆς οἰκειότητος καὶ τοῦ βαθέος σεβασμοῦ, τῆς ἀτομικότητος καὶ τῆς κοινωνικότητος, τοῦ εὐλήπτου καὶ τοῦ μυστηρίου, τοῦ φυσικοῦ καὶ τοῦ ὑπερφυσικοῦ, τῆς ζωῆς τῆς ἐγκοσμίου καὶ τῆς ζωῆς τῆς ἐπουρανοῦ. Ὡς μία μονὰς ἐντὸς τῆς μεγάλης διαδοχῆς, ὡς εἰς λάτρης ἐκ τῶν ἀναριθμῶν ἑκατομμυρίων, ὡς ἐν πρόσωπον ἐν τῷ παρόντι κόσμῳ ἠχηματωσιμένον εἰς τὴν ζωὴν τοῦ οὐρανοῦ, ὁ Χριστιανὸς τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας αἰσθάνεται πάντοτε τὸ μυστήριον τῆς ἀπολυτρώσεως, τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ ὅλου σώματος τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς ἐνώσεως τοῦ χρόνου καὶ τῆς αἰωνιότητος, τοῦ ἀνθρωπίνου καὶ τοῦ θείου ἐν ἀρρήτῳ ἀπαρτισμῷ τῇ Λειτουργίᾳ τῆς Εὐχαριστίας».

Οὕτως ἐκφράζονται οἱ ξένοι περὶ τῆς λατρείας μας καὶ τόσον πολὺ θαυμάζουν αὐτήν. (συνεχίζεται)

Π. ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ

Καθηγητῆς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς
τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

(4) Ἐν Liturgy and Worship, by W. K. Lowther σελ. 124, 125, 128.

ΔΙΣΤΑΓΜΟΣ

«Ὁ γὰρ διακρινόμενος ἔοικε κλύδωνι
θαλάσσης ἀνεμιζομένῳ καὶ ριπιζομένῳ»
(Ἰακ. α' 6).

Πῶς νὰ σὲ πῶ, ἀνάερη σκέψη, πού μὲ κυκλώνεις, πού μὲ ματώνεις,
πῶς νὰ σὲ πῶ;

Κάποιο σκοπό, πάντα σὰν ἔρθης, μοῦ ἀναθυμίζεις, μοῦ ψιθυρίζεις,
κάποιο σκοπό...

Δὲ σ' ἀγαπῶ, γιατί μοῦ φέρνεις δυσαρμονία, μιὰν ἀγωνία,
δὲ σ' ἀγαπῶ!

Πῶς νὰ σὲ πῶ, ἀνάερη σκέψη, πού μὲ κυκλώνεις, πού μὲ ματώνεις,
πῶς νὰ σὲ πῶ;

ΤΑ ΒΑΣΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΚΟΣΜΟΘΕΩΡΙΑΣ

Α'. Η ΘΕΣΙΣ ΤΗΣ ΚΟΣΜΟΘΕΩΡΙΑΣ

Ἐάν φαντασθῆ κανεὶς τὰς ἐπιστημονικὰς ἐρεῦνας εἰς μίαν ἀξιολογικὴν τοποθέτησιν, ἕξ ἐπόψεως τῆς σημασίας τὴν ὁποίαν ἔχουν διὰ τὰς πνευματικὰς ἀνάγκας τοῦ ἀνθρώπου, πρέπει νὰ θέσῃ εἰς τὴν κορυφὴν τὰς ἐρεῦνας ἐκεῖνας, αἱ ὁποῖαι ἐξετάζουν τὸ σύμπαν ὡς ὁλόγητα. Τὰς ἐρεῦνας αὐτὰς συνηθίζουν νὰ τὰς ἀποκαλοῦν κοσμοθεωριακάς. Εἰς μίαν τοιαύτην ἔρευναν ἀντιμετωπίζομεν τὸ σύμπαν ὡς ἐνιαῖον τι ὅλον καὶ προσπαθοῦμεν νὰ ἐρμηνεύσωμεν τὴν διάρθρωσίν του καὶ τὴν ἀλληλεξάρτησιν τῶν μερῶν πού τὸ ἀποτελοῦν.

Ἡ κατανόησις τοῦ σύμπαντος προϋποθέτει βεβαίως τὴν κατανόησιν—καθ' ὅσον τοῦτο μᾶς εἶναι δυνατόν—τῆς πρωταρχικῆς καὶ ἀνάρχου ὀντότητος. Τῆς ὀντότητος δηλαδὴ ἐκεῖνης, ἡ ὁποία, ὑπῆρχεν ἀνεκάθευ, χωρὶς τοῦτέστιν ἡ ἀρχὴ τῆς ὑπάρξεώς της νὰ ἀνάγεται εἰς μίαν ὀρισμένην χρονικὴν στιγμήν. Ὁ,τιδήποτε καὶ ἂν δεχθῶμεν ὡς ἀναρχον ὀντότητα, ἡ ὑπαρξίς της ἀποτελεῖ μυστήριον διὰ τὴν ἀνθρωπίνην διάνοισιν.

Αἱ στιγμαί, κατὰ τὰς ὁποίας ὁ ἀνθρώπος αἰσθάνεται τὸ ἄναρχον καὶ αἰώνιον ὡς ἀνώτερον τοῦ προσκαιροῦ δὲν πρέπει νὰ μένουν ἀνεκμετάλλευτοι. Εἶναι στιγμαὶ ἱεραί, στιγμαὶ πνευματικῆς ἀνατάσεως ἀπὸ τοῦ ἐφημέρου πρὸς τὸ αἰώνιον, ἀπὸ τοῦ ἐνδεχομένου πρὸς τὸ ἀναγκαῖον, ἀπὸ τοῦ σχετικοῦ πρὸς τὸ ἀπόλυτον. Ἡ προσπάθεια πρὸς βαθυτέραν γνωριμίαν μετὰ τὴν ἀναρχον καὶ ἀτελεῦστητον αὐτὴν ὀντότητα εἶναι ἀνάγκη τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ συναίσθησις δὲ τὴν ὁποίαν ἔχει ἡ ψυχὴ, ὅτι εὐρίσκειται εἰς ἐξάρτησιν ἀπὸ τὴν ἀναρχον ὀντότητα ἀποτελεῖ τὸν πυρῆνα τῆς θρησκευτικότητος.

Διὰ τὴν γνωριμίαν αὐτὴν μετὰ τὸ ἀναρχον ἢ ἐπιστήμη προσφέρει θεμελιακὰς μόνον ἀρχάς, τὰς ὁποίας ἀντλεῖ ἀπὸ τὴν ἔρευναν τοῦ σύμπαντος. Πέραν, ὅμως, τῶν

ἀρχῶν αὐτῶν ἐκτείνεται ἡ δικαιοδοσία τοῦ φιλοσοφικοῦ στοχασμοῦ. Αἱ στιγμαὶ κατὰ τὰς ὁποίας ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ πλημμυρίζει ἀπὸ τὸν ἔρωτα διὰ τὸ πρωταρχικόν, εἶναι αἱ ἀγνότεραι στιγμαὶ τοῦ ψυχικοῦ μας βίου.

Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς ἐρευνητὰς ἐξετράπησαν εἰς φιλοσοφικὰ παραληρήματα, χωρὶς καμμίαν ἀξίαν, ἐνῶ πάλιν ἄλλοι ἀπεφάνθησαν τελεσιδίκως, ὅτι τάχα οὐδὲν ἐκ τῶν κοσμοθεωριακῶν προβλημάτων εἶναι δυνατόν νὰ λυθῆ. Αἱ ἀντεπιστημονικαὶ αὐταὶ ἀκρότητες ἐλέγχονται ἀπὸ τὴν σύγχρονον ἐπιστήμην, ἡ ὁποία κατώρθωσε ν' ἀπαλλαγῆ ἀπὸ ἀπειθαρχήτους φαντασιοκοπίας. Μία ἀπὸ τὰς κυριωτέρας αἰτίας πού ὠδήγησαν τοὺς παλαιοὺς αὐτοὺς ἐρευνητὰς, εἰς τοιαύτας κοσμοθεωριακὰς πλάνας εἶναι ἡ κακὴ τοποθέτησις τῶν προβλημάτων αὐτῶν. Ἡ ὀρθὴ τοποθέτησις προλαμβάνει τὰ παραστρατήματα τῆς ἀρρωστημένης φιλοσοφίας. Ἡ ὀρθὴ τοποθέτησις τῶν κοσμοθεωριακῶν προβλημάτων καθιστᾷ δυνατὴν τὴν λύσιν πολλῶν ἐξ αὐτῶν καὶ ἀφαιρεῖ τὰ αἷτια πολλῶν ἐπιστημονικῶν συγκρούσεων.

Ἐφ' ὅσον σκοπὸς τῆς κοσμοθεωρίας εἶναι ὅχι νὰ κάμῃ μύθους, ἀλλὰ νὰ περιγράψῃ τὴν πραγματικότητα, δὲν ἵμπορεῖ νὰ συγκρούεται μετὰ οὐδεμίαν ἀλήθειαν. Ἀπ' ἐναντίας καθήκον τῆς κοσμοθεωρίας εἶναι νὰ ἐνσωματώσῃ ὡς ἀναπόσπαστον στοιχεῖον της, κάθε νέαν ἀλήθειαν τὴν ὁποίαν ἀνακαλύπτει ἡ ἐπιστήμη. Ἡ ἀπαίτησις αὐτὴ, πού ἔχει κάθε ὑγίης ἐρευνητῆς ἀπὸ τὴν κοσμοθεωρίαν, ἠγνοήθη ἀπὸ πολλοὺς, δηλ. ἀπὸ κάθε ἕνα ὁ ὁποῖος περιέγραφε τὸν περὶ τοῦ κόσμου μῦθον του.

Εἶναι εὐνόητον, ὅτι προκειμένου νὰ διατυπώσῃ κανεὶς κοσμοθεωρίαν πρέπει νὰ θέσῃ ὡς θεμέλιον ὅ,τι ἐξηκριβωμένον ἔχει νὰ παρουσιάσῃ ἢ ἐπιστήμη. Ἀπὸ τοῦ σημείου, εἰς τὸ ὁποῖον σταματᾷ τὸ ἐπιστημονικῶς ἐξηκριβωμένον δικαιοῦται ἢ φιλοσοφικὴ πτῆσις νὰ συνεχίσῃ τὴν οἰκοδό-

μησιν, ὑπὸ δύο ὁμοῦ ὄρους: Πρῶτον, ἀφοῦ δηλώσῃ ὅτι οἰκοδομεῖ μὲ ὕλικόν, ἀπὸ τὸν φιλοσοφικὸν στοχασμὸν καὶ ὄχι ἀπὸ τὴν ἐπιστήμην, τὴν παρατήρησιν καὶ τὸ πείραμα. Καὶ δεύτερον, ἀφοῦ βεβαιώσῃ ὅτι αἱ φιλοσοφικαὶ αὐταὶ συνθέσεις, χωρὶς νὰ περιέχουν ἀντιφάσεις, δίδουν πληρυστέραν ἐξήγησιν εἰς τὰ κοσμοθεωρικὰ προβλήματα.

Β'. ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΚΟΣΜΟΘΕΩΡΙΑΣ

Ἡ κοσμοθεωρία ἀντιμετωπίζει τέσσαρα κυρίως μυστήρια, τὰ ὁποῖα, ὅσον καὶ ἂν εἶναι μυστήρια, ἀποτελοῦν, ὁμοῦ, πραγματικότητος.

Πρῶτον εἶναι τὸ μυστήριον τῆς ὑπάρξεως. «Αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν» ἢ ὑπαρξίς ἐνός, ὄντος εἶναι μυστήριον. Εἴτε πρόκειται περὶ τῆς ὑπάρξεως τῆς ὕλης, εἴτε περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ πνεύματος, εἶναι μυστήριον, ὅχι μόνον ἢ φύσις τῶν καὶ ἡ βαθυτέρα ὄντασις τῶν, ἀλλὰ πρὶν ἀπὸ αὐτά, καὶ κατὰ πρῶτον λόγον, τὸ ὅτι ὑπάρχουν. Ἡ ὑπαρξίς, λοιπόν, «αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν» ἀποτελεῖ μυστήριον.

Δεύτερον εἶναι τὸ μυστήριον τῆς θαυμαστικῆς ρυθμίσεως πὺ βασιλεύει εἰς τὸ σύμπαν καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τὰ ἔμβια ὄντα, εἰς τὰ ὁποῖα διενεργοῦνται ὑψίστης ἀξίας λειτουργία διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῶν ὄρων διατηρήσεως τῆς ζωῆς καὶ διαιωνίσεως αὐτῆς. Ἡ ρύθμισις αὐτῆ, εἶναι τόσον ἐναργῆς καὶ τόσον σοφῆ, ὥστε καὶ ἡ πλέον ἀνεπτυγμένη ἐπιστημονικὴ διάνοια—ἡ κορωνὶς αὐτῆ τοῦ περίξ μας κόσμου—ἐμφανίζεται, ἐμπρὸς εἰς τὴν σοφίαν αὐτήν, ἀπείρως ἀσθενεστέρα καί, θὰ ἐλέγομεν, μηδαμινοτέρα ἀπὸ ὅ,τι θὰ ἐνεφανίζετο ὁ ὑποτυπώδης στοχασμὸς τοῦ βρέφους συγκρινόμενος μὲ τὴν ἐμβριθείαν τοῦ ἐπιστήμονος. Ἡ κοσμοθεωρία ἀναζητεῖ ἀκριβῶς τὴν ἐρμηνείαν αὐτοῦ τοῦ μυστηρίου. Ὑπάρχει, λοιπόν, σοφία ἀπείρως ἀνωτέρα ἀπὸ τὴν ἐξέχουσαν ἐπιστημονικὴν διανόησιν. Καὶ τὴν Σοφίαν αὐτήν ὑποχρεοῦται νὰ ἀναζητήσῃ ἡ κοσμοθεωρία.

Τρίτον εἶναι τὸ μυστήριον αὐτῆς ταύτης τῆς ζωῆς. Τί εἶναι ἡ ζωὴ, ὕλικὴ ἢ ἀυλός; Ὅταν ἡ ὕλη γίνῃ φορεὺς

ζωῆς, σχηματίζεται τότε μία ἐνότης πὺ λέγεται «ζῶσα οὐσία». Ἡ ζωὴ μὲ μυστηρίου ὄσας διεργασίας πρὸ τῶν ὁποίων μένει ἔκπληκτος ἡ ἀνθρωπίνη σοφία, ἐπιδιδώκει τὴν διατήρησιν τῆς μυστηριώδους ταύτης ἐνότητος.

Τέταρτον εἶναι τὸ μυστήριον τῆς ψυχῆς. Ἡ ψυχὴ δὲν εἶναι μόνον ζωὴ. Τὸ ἀνθρώπινον σῶμα εἶναι φορεὺς τῆς ψυχῆς, καὶ τοιοῦτοτρόπως παρουσιάζεται ἡ μυστηριώδης ψυχοσωματικὴ ἐνότης. Ἡ ψυχὴ εἶναι ἓνας μικρὸς δημιουργός, τὰ ἔργα τῆς διαφέρουν ἀπὸ τὰ ἔργα τῆς ζωῆς τῶν ζώων, διότι χαρακτηριστικὸν τῆς εἶναι ἡ πρωτοτυπία. Ἡ ἱστορία τοῦ τεχνικοῦ καὶ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἀνθρωπότητος αὐτὸ ἔχει νὰ παρουσιάσῃ, δηλ. μίαν ἀλυσίδα ἀπὸ διαρκῶς πρωτοτύπους δημιουργικὰς ἐνεργείας τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς. Ἐνεργείας, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἡ πραγμάτωσις ἐλευθέρων συλλήψεων τοῦ πνεύματος.

Ἡ ψυχὴ, ἐκτὸς τοῦ χαρακτηριστικοῦ πὺ ἔχει νὰ δημιουργῇ πρωτοτύπως «ἀνευ προηγουμένου», καὶ νὰ προάγῃ τὴν τέχνην καὶ τὴν ἐπιστήμην, ἔχει καὶ ἄλλα γνωρίσματα. Ἐνα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι τὸ πνευματικὸν ἐφόδιον, μὲ τὸ ὁποῖον εἶναι πλουτισμένη ἡ ψυχὴ, ἀνεξαρτήτως τοῦ ἐὰν τὸ ἐδημιούργησε μόνη τῆς ἢ ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον μαζὶ μὲ αὐτό. Τὸ ἐφόδιον αὐτὸ εἶναι γνωστὸν μὲ τὸ ὄνομα πνευματικὰ καὶ ἀξία. Π. χ. αἱ ἀξίαι τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ ὠραίου, εἶναι αἱ προϋποθέσεις διὰ τὴν δημιουργίαν τῆς Ἐπιστήμης, τῆς Ἠθικῆς, καὶ τῆς Τέχνης.

Ἡ ψυχὴ, ὁμοῦ, δὲν εἶναι μυστήριον μόνον ἐπειδὴ συνεχῶς δημιουργεῖ ἐλευθέρως καὶ πρωτοτύπως καὶ οὕτως εὐρίσκειται εἰς συνεχῆ πρόοδον, οὔτε μόνον ἐπειδὴ ἔχει τὸ ἐφόδιον τῶν πνευματικῶν ἀξιών. Κάθε ἐκδήλωσις τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος εἶναι μυστήριον, διότι εἰς τίποτε δὲν ὁμοιάζει μὲ τὴν ὑπόλοιπον φύσιν. Κάθε ἀνθρωπίνη συνείδησις αὐτοκυβερνᾶται ἐπὶ τῇ βάσει σχεδίου, πὺ καταστρώνει ἐλευθέρως ὁ ἀνώτατος ἄρχων, τὸ «ἐγώ».

Τὰ τέσσαρα αὐτὰ μυστήρια, πὺ χαρακτηρίζουν τὸν περὶ ἡμᾶς κόσμον ὀρθοῦν-

ται ὡς τέσσαρα μεγάλα ἐρωτηματικά, πού ζητοῦν τὴν ἐρμηνείαν των, μέχρις ἐκεῖ ὅπου ἤμπορεῖ μὲ βεβαιότητα νὰ ἀποφανθῇ ἡ ἀνθρωπίνη διάνοια. Ἡ ἐξεύρεσις ἐνιαίας ἐρμηνείας τῶν τεσσάρων αὐτῶν μυστηρίων τοῦ σύμπαντος εἶναι ἔργον τῆς κοσμοθεωρίας. Ἐκτὸς ὅμως αὐτῶν τῶν τεσσάρων μεγάλων καὶ κυρίων κοσμοθεωριακῶν ἐρωτημάτων, ὑπάρχουν καὶ ἄλλα πού ἐξαρτῶνται ἀπὸ αὐτά. Τοιαῦτα π. χ. εἶναι: Ὑπάρχει σκοπὸς εἰς τὴν ζωὴν καὶ ποῖος εἶναι αὐτός; Διαιρεῖται μετὰ θάνατον ἡ ἀνθρωπίνη προσωπικότης; Ποῖον εἶναι τὸ ὑψιστον ἀγαθόν; Εἶναι δυνατὴ ἡ πλήρης εὐτυχία; Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιτύχωμεν τὸ ὑψιστον ἀγαθόν;

Εἰς ἄλλα αὐτά, ὅμως, τὰ κοσμοθεωριακά προβλήματα δὲν ἤμπορεῖ ἡ ἀνθρωπίνη διάνοια, μὲ τὰς γνώσεις πού ἔχει, νὰ δώσῃ ἀσφαλῆ ἀπάντησιν, παρὰ μόνον μέχρις ὠριμένου σημείου, πέραν τοῦ ὁποῖου σταματᾷ ἡ ἐπιστήμη καὶ ἀρχίζει ὁ φιλοσοφικὸς στοχασμός, σταματᾷ ἡ γνώσις καὶ ἀρχίζει ἡ θεωρία (κοσμοθεωρία).

Τὰ κοσμοθεωριακά, λοιπόν, προβλήματα ἀπασχολοῦν, καὶ τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν φιλοσοφίαν. Αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ μᾶς φαίνεται παράδοξον. Ὑπάρχουν πάρα πολλὰ προβλήματα, πού τὰ ὀνομάζομεν ἐπιστημονικά ἂν καὶ μόνον ἓνα μικρὸν τμήμα των ἀνήκει εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς ἐπιστήμης, δηλ. τὸ μέρος ἐκεῖνο διὰ τὸ ὁποῖον ἤμπορεῖ νὰ δοθῇ μία ἐπιστημονικῶς ἐξηκριβωμένη ἀπάντησις. Τὸ ὑπόλοιπον μέρος τοῦ προβλήματος ἀνήκει εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν ἐπιστημονικῶν ὑποθέσεων⁽¹⁾ ἢ τῶν ἐπιστημονικῶν θεωριῶν ἢ τῆς φυσικῆς φιλοσοφίας ὅπως τὴν ὀνομάζει ὁ Νεύτων. Ἡ ἀστρονομία π. χ. πρὶν γίνῃ ἐπιστήμη, εὗρισκετο εἰς τοὺς κόλπους τῆς φιλοσοφίας, ἢ ὅποια τὴν ἐγαλοῦχησε μέχρις ὅτου ἐνηλικιώθη.

Τὸ μέρος λοιπόν, ἐνὸς κοσμοθεωριακοῦ προβλήματος, εἰς τὸ ὁποῖον ἤμπορεῖ νὰ δοθῇ μία ἀσφαλῶς ἐξηκριβωμένη ἀπάντη-

σις, ἀποτελεῖ τὸ θεμέλιον τοῦ κοσμοθεωριακοῦ αὐτοῦ προβλήματος, ἐνῶ τὸ ὑπόλοιπον μέρος τοῦ προβλήματος ἀποτελεῖ ἐκεῖνο πού ἐπαφίεται νὰ οἰκοδομηθῇ ἀπὸ τὴν θεωρίαν ἢ ἀπὸ τὴν φιλοσοφίαν καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον νὰ γίνῃ ἡ σύνθεσις τῆς κοσμοθεωρίας.

Συμφώνως μὲ ὅσα ἀνεφέρθησαν μέχρι τοῦδε, καὶ τὸ κοσμοθεωριακὸν πρόβλημα περὶ τοῦ Θεοῦ ἔχει ἓνα μέρος, εἰς τὸ ὁποῖον ἤμπορεῖ ἡ ἀνθρωπίνη διάνοια νὰ δώσῃ ἀσφαλῆ ἀπάντησιν. Τὸ μέρος τοῦτο εἶναι ἡ ὑπαρξις Θεοῦ προσωπικοῦ καὶ ρυθμιστοῦ τοῦ σύμπαντος. Τὸ ἴδιον, ὅμως, κοσμοθεωριακὸν πρόβλημα ἔχει καὶ μέρος, διὰ τὸ ὁποῖον δὲν ἤμπορεῖ ὁ ἄνθρωπος, νὰ εὔρη τρόπον λύσεως, ἂν περιορισθῇ εἰς τὰ ἐφόδια πού τοῦ δίδει ὁ περίξ ἡμῶν κόσμος. Ἀπὸ τὰ ἐρωτήματα πού ἀνήκουν εἰς τὸ μέρος αὐτὸ εἶναι π. χ. τὸ σχετικὸν πρὸς τὴν φύσιν τοῦ Θεοῦ, ἢ τὸν σκοπὸν τὸν ὁποῖον ἐπιδιώκει ὁ Θεὸς μετὰ τὴν ρύθμισιν τοῦ σύμπαντος καὶ ἰδιαίτερος τοῦ ἀνθρώπου.

Τὸ μέρος ἐκεῖνο ἐνὸς κοσμοθεωριακοῦ προβλήματος, τὸ ὁποῖον δὲν δυνάμεθα νὰ ἐρευνήσωμεν μὲ τὰς ἐπιστημονικὰς μεθόδους, ἀνήκει εἰς τὴν κυρίως δικαιοδοσίαν τῆς κοσμοθεωρίας, καὶ ἡ κοσμοθεωριακὴ ἀντιμετώπισις τοιούτων προβλημάτων λαμβάνει σπουδαιότητα ὅπως ἐξέχουσιν, ὅταν εἰσερχόμεθα εἰς τὸ πεδίον, ὅπου ὑψούμεθα ὄχι μόνον ὑπεράνω τῶν οἰκοδομημάτων, τὰ ὁποῖα ἕως τώρα ἐπέτυχε νὰ κατασκευάσῃ ἡ ἐπιστήμη, ἀλλὰ καὶ ὑπεράνω αὐτοῦ τοῦ λόγου, ὅταν φθάνωμεν εἰς τὸ «ὑπὲρ λόγον».

Γ'. ΤΟ «ΠΑΡΑ ΛΟΓΟΝ» ΚΑΙ ΤΟ «ΥΠΕΡ ΛΟΓΟΝ»

Γύρω ἀπὸ τοὺς ὅρους «παρὰ λόγον» καὶ «ὑπὲρ λόγον» ἔχει γίνῃ μεγάλος θόρυβος μεταξὺ τῶν ἐρευνητῶν τῶν κοσμοθεωριακῶν προβλημάτων. Τὰ φαινόμενα τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐρμηνευθοῦν μὲ τὰς δυνάμεις, τὰς ὁποίας συναντῶμεν εἰς τὸν περίξ ἡμῶν κόσμον, ἀναγκάζουν τοὺς ἐρευνητὰς νὰ ἀναζητήσουν τὰς ὑπὸ τὰ φαινόμενα ρυθμιστικὰς δυνάμεις, πού ἀποτελοῦν τὸν λεγόμενον

(1) Τὸ θέμα ἀναπτύσσεται εἰδικώτερον εἰς τὴν «Διακήρυξιν τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων» 1946 σελ. 88 ἔπ.

ὑπερφαινομενικόν⁽²⁾ κόσμον. Ὁ ὑπερφαινομενικός οὗτος κόσμος εἶναι ὁ κόσμος τῶν δυνάμεων, τῶν ὁποίων ἡ γνώσις θὰ μᾶς ἔκανε ἱκανούς νὰ ἐξημερώσωμεν τὸ σύμπαν καὶ ἰδιαιτέρως τὰ φαινόμενα τῆς ζωῆς, διότι τὰ φαινόμενα τῆς ζωῆς δὲν ἠμποροῦν νὰ αἰτιολογηθοῦν μόνον μετὰ τὸ εἶδος τῶν αἰτίων, τὰ ὁποῖα μᾶς παρέχει ὁ φαινομενικός κόσμος. Ἡ ἀναζήτησις, λοιπόν, τοῦ ὑπερφαινομενικοῦ κόσμου ἐδημιούργησε τὰς συζητήσεις γύρω ἀπὸ τὸ «παρὰ λόγον» καὶ «ὑπὲρ λόγον».

Ἐξετάσωμεν πρώτον τί σημασίαν ἔχει τὸ «παρὰ λόγον», ἢ ὅπως τὸ ἀποκαλοῦν μονολεκτικῶς τὸ παραλόγον ἢ ὁ παραλογισμός. Μετὰ τοὺς ὄρους αὐτοὺς ἐννοοῦμεν μίαν ἀντίληψιν διὰ κατὰ πού περιέχει ὄχι μόνον ψεῦδος δηλ. ἄρνησιν κάποιας ἀληθείας, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν τὴν ὁποίαν ἀρνεῖται, ἢτοι ἀρνεῖται κατὰ πού συγχρόνως δέχεται. Ὡστε τὸ «παρὰ λόγον» περιέχει ἀντίφασιν. Π. χ. τὸ νὰ ἰσχυρισθῶμεν ὅτι ἓνα σῶμα δὲν ἔχει ἕκτασιν εἶναι παράλογον, ἐπειδὴ συμφωνήσαμεν νὰ ὀνομάζωμεν σῶμα κάθε τι πού αἰσθανόμεθα νὰ ἔχη ἕκτασιν μέσα εἰς τὸν χώρον, καὶ ἐπομένως κάθε σῶμα ἔχει ἐξ ὀρισμοῦ ἕκτασιν. Ὁ ἰσχυρισμός, λοιπόν, ὅτι κάποιο σῶμα δὲν ἔχει ἕκτασιν, περιέχει ὄχι μόνον ψεῦδος, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀλήθειαν πού ἀρνεῖται, ὅτι δηλ. σῶμα ὀνομάζομεν κάθε τι πού ἐν τῷ χώρῳ ἔχει ἕκτασιν. Ἡ παραδοχὴ αὐτῆς τῆς ἀληθείας ἐκ τοῦ ἀνωτέρω ἰσχυρισμοῦ, ἐξάγεται ὅπου τὸ ὅτι ὁ ἰσχυρισμός αὐτὸς ἀναφέρεται εἰς τὸν ὄρον σῶμα εἰς τὸν ὁποῖον ἔχει δοθῆ, ἤδη, ὠρισμένον νόημα, δηλ. νὰ σημαίῃν κάθε τι πού ἐν τῷ χώρῳ ἔχει ἕκτασιν⁽³⁾.

Ὁ παραλογισμός συνεπῶς ἀρνεῖται κατὰ πού συγχρόνως δέχεται. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ διὰ τὸ παράλογος ἰσχυρισμός ἀναφέρεται εἰς τὰ χρονικῶς ἢ τροπικῶς ἢ τοπικῶς πέραν τῆς ἁμέσου αἰσθησέως μας εὐρισκόμενα. Χρονικῶς πέραν τῆς αἰσθησέως εἶ-

ναι τὰ γεγονότα τοῦ παρελθόντος καὶ ἐκεῖνα πού θὰ λάβουν χώραν εἰς τὸ μέλλον.

Ὡστε τὸ «παρὰ λόγον» οὐδέποτε εἶναι δυνατόν νὰ ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν πραγματικότητα, διότι δὲν εἶναι ἰσχυρισμός πού ἔχει τοῦλάχιστον ἐσωτερικὴν ἐνότητα καὶ ἐπομένως ἐνδέχεται νὰ εἶναι ἀληθής. Ὁ παράλογος ἰσχυρισμός ἐπειδὴ περιέχει δύο ἀντιφατικὰ παραδοχὰς θὰ ἔχη ἐντὸς του κατ' ἀνάγκην καὶ ψεῦδος, διότι κατὰ τὸν νόμον τῆς ἀντιφάσεως, ἐκ δύο ἀντιφατικῶν ἐκδοχῶν ἢ μία κατ' ἀνάγκην εἶναι ψευδής.

Ἐδῶ ὅμως χρειάζεται ὅπως ἰδιαιτέρα προσοχή, ὅταν πρόκειται νὰ διαστείλωμεν τὸ παράλογον ἀπὸ τὸ παράδοξον. Εἶναι ἀλήθεια, ὅτι ἰσχυρίσθησαν μερικοί, ὅτι παράλογον εἶναι κάθε παράδοξον. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἀληθές. Τὸ παράδοξον δὲν ἔχει τίποτε ἐντὸς αὐτοῦ τὸ ὁποῖον νὰ τὸ καταδικάζῃ ὡς ψεῦδος «ἐκ τῶν προτέρων». Αὐτὴν τὴν τακτικὴν τῆς συγχύσεως παράλογον καὶ παραδόξου, ἀκολουθοῦν κυρίως οἱ ὕλισται οἱ ὁποῖοι ὅ,τι δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ κατανοήσουν τὸ ὀνομάζουσαν παράλογον καὶ ψεῦδος. Αἱ θετικαί, ὅμως, ἐπιστήμαι ἀντέκρουσαν τὴν προκατάληψιν αὐτὴν τῶν ὕλιστῶν μετὰ τὰς καταπληκτικὰς κατακτήσεις των, χάρις εἰς τὰς ὁποίας ἦλθον εἰς φῶς ἀλήθειαι περὶ τοῦ πέραξ ἡμῶν κόσμου, αἱ ὁποῖαι ὄχι μόνον παραδόξοι εἶναι ἀλλὰ καὶ κυριολεκτικῶς ἀδιανόητοι. Αὗται εἶναι «ὑπὲρ λόγον» φυσικαὶ ἀλήθειαι διότι ὑπάρχοντες καὶ «ὑπὲρ λόγον» πνευματικαὶ ἀλήθειαι.

Ἐνας «ὑπὲρ λόγον» ἰσχυρισμός ἐνδέχεται νὰ εἶναι εἴτε ἀλήθεια εἴτε ψεῦδος. Προκειμένου νὰ εὐρωμεν τί ἐκ τῶν δύο συμβαίνει δὲν θὰ ἐπικαλεσθῶμεν τὴν «καθαρὰν λογικὴν», δηλ. τὴν ἄοπλον λογικὴν πού δὲν ἔχει ἐμπειρικὸν ἐφόδιον, ἀλλὰ θὰ ἀναζητήσωμεν στοιχεῖα ἐκ τῆς ἐμπειρίας.

τὸ δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει διότι τὸ ζήτημά μας εἶναι, ὅτι τὸ παράλογον τοῦ ἰσχυρισμοῦ συνίσταται εἰς τὸ ὅτι ἀρνεῖται τὴν ἕκτασιν ἀπὸ τὰ αἰσθητὰ σώματα, δηλ. ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἐξ ὀρισμοῦ ἔχουν ἕκτασιν. Ὁ ἀνωτέρω, λοιπόν, ἰσχυρισμός, ἐνῶ ἀναφέρεται εἰς τὸν «κατ' αἰσθησιν» κόσμον ἀρνεῖται συγχρόνως αὐτὸ πού αἰσθανόμεθα.

(2) Transphänomenal.

(3) Ἴσως νὰ εἴπῃ τις, ὅτι δὲν εἶναι ἀπίθανον, αὐτὰ πού αἰσθανόμεθα ὅτι ἔχουν ἕκτασιν, νὰ μὴ ἔχουν ἕκτασιν «καθ' ἑαυτά», ἀλλὰ μόνον μίαν δεκτικότητα δι' ἕκτασιν. Βεβαίως δὲν ἀποκλείεται τοῦτο. Ἀλλ' αὐ-

Τοῦτο ἔχει σπουδαιότητα, διότι μερικοί, μὲ τὴν δικαιολογίαν ὅτι ὑπάρχουν ἀλήθειαι «ὑπὲρ λόγον» ἐνόμισαν ὅτι ἤμποροῦν νὰ προτείνουν ὡς «ὑπὲρ λόγον» ἀλήθειαν ὅ,τι τοὺς εἶναι ἀρεστοί. Οὕτω ἐνεφανίσθησαν οἱ ρωμαντικοὶ ἰδεαλισταὶ μὲ τὰ αὐθαίρετα φιλοσοφικά των κατασκευάσματα. Διὰ νὰ ὑπάρξῃ βεβαιότης, ἐὰν ἕνας ἰσχυρισμὸς «ὑπὲρ λόγον» ἀποτελῇ ἀλήθειαν, εἶναι ἀπαραίτητον νὰ προσαχθοῦν οἱ λόγοι οἱ ὁποῖοι θὰ δικαιολογήσουν τὴν παραδοχὴν του ὡς ἀλήθειαν. Καὶ ὅταν ἀκόμη πρόκειται νὰ τὴν δεχθῶμεν ὡς πιθανὴν ἀλήθειαν, πάλιν εἶναι ἀναγκαῖον νὰ δικαιολογηθῇ ἡ πιθανότης τῆς. Ἐν τούτοις δὲν πρέπει νὰ νομισθῇ ὅτι, ὅσα ἐπιχειρήματα καὶ ἂν προσαχθοῦν διὰ τὴν αἰτιολόγησιν τῆς παραδοχῆς τῆς, θὰ γίνῃ κατανοητῆ. Δὲν θὰ γίνῃ κατανοητῆ διότι εἶναι «ὑπὲρ λόγον»· θὰ γίνῃ ὅμως παραδεκτῆ.

Διὰ νὰ μὴ εἰσέλθωμεν εἰς ἐξέτασιν ἐδικωτέρων θεμάτων θὰ ἀναφέρωμεν μόνον δύο παραδείγματα ἀπὸ τὰς «ὑπὲρ λόγον» ἀληθείας, χωρὶς νὰ προβῶμεν εἰς τὴν βαθύτεραν των ἔρευναν.

Ἡ εἰκὼν, τὴν ὁποίαν μᾶς ἔδιδε ἡ Φυσικὴ ἐπιστήμη πρὸ τῆς θεωρίας τῆς σχετικότητος διὰ τὸν φυσικὸν κόσμον, εἶχεν ὡς βάσιν τὸ ἀνεξάρτητον τῶν δύο ὄντοτήτων, τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου. Ὁ χώρος καὶ ὁ χρόνος ἐθεωροῦντο ὅτι δὲν ἔχουν καμμίαν σχέσιν μεταξὺ των. Κατὰ τὴν κλασικὴν μηχανικὴν ὁ χρόνος ἔχει μίαν μόνον διάστασιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔχει ἀπόλυτον ἰσχὺν ἡ διάκρισις τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ μέλλοντος, τὰ ὁποῖα χωρίζει τὸ κατὰ μίαν διεύθυνσιν συνεχῶς τρέχον παρόν. Ἐναντιθῆτως ὁ χώρος ἔχει τρεῖς διαστάσεις (ῦψος, πλάτος, μήκος). Ἡ νέα ὅμως μηχανικὴ μᾶς παρέχει τὴν ἔννοιαν τοῦ τοπικοῦ χρόνου. Αἱ τρεῖς διαστάσεις τοῦ χώρου καὶ ἡ μία τοῦ χρόνου εἶναι τέσσαρες διαστάσεις μιᾶς ἔννοιᾶς τοῦ χωροχρόνου (Raum-Zeit).

Ἡ σχέσις τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου ἀποτελεῖ μίαν πραγματικότητα, τὴν ὁποίαν μᾶς ἀναγκάζουν νὰ δεχθῶμεν τὰ πειραματικὰ δεδομένα, μελετώμενα μὲ τὸν μαθηματικὸν λογισμὸν. Τὴν φυσικὴν αὐτὴν ἀλήθειαν εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ δεχθῶμεν,

ἀλλὰ ἡ διάνοιά μας δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ κατανοήσῃ, πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ μία τοιαύτη σχέσις μεταξὺ χώρου καὶ χρόνου. Ἄλλο λοιπὸν παραδοχὴ καὶ ἄλλο κατανόησις. Ὁ σύγχρονος φυσικὸς εὐρίσκειται πολλάκις εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ εἰπῇ: ἀντιλαμβάνομαι τοὺς λόγους πού μὲ ἀναγκάζουν εἰς τὴν παραδοχὴν αὐτῆς τῆς φυσικῆς ἀληθείας, ἀλλὰ δὲν ἐννοῶ πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ συμβαίῃ αὐτῇ ἡ φυσικὴ ἀλήθεια. Δὲν πρόκειται περὶ τῶν περιπτώσεων πού δὲν κατορθώσαμεν εἰσεῖτι νὰ μάθωμεν τοὺς συνδετικὸς κρίκους οἱ ὁποῖοι συντελοῦν ὥστε νὰ σχετίζονται δύο φαινόμενα. Πρόκειται περὶ τῶν φυσικῶν ἀληθειῶν αἱ ὁποῖαι ὡς ἐκ τῆς φύσεώς των εἶναι ἀδιανόητοι, ὅπως ἡ σχέσις χώρου καὶ χρόνου.

Ἡ φυσικὴ αὐτὴ ἀλήθεια μᾶς παρουσιάζει τὸ ἐξῆς περιεργον: Τὸ γεγονός Α' πού προηγεῖται τοῦ γεγονότος Β' δι' ἕνα παρατηρητὴν, ἤμπορεῖ δι' ἄλλον παρατηρητὴν νὰ ἔπεται τοῦ Β'.

Ὁ Kant εἶναι ἐκεῖνος πού ἐμελέτησε συστηματικῶς τὴν ἀδυναμίαν αὐτὴν τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας καὶ τὰ ὅρια τῆς κατανοήσεως. Ἡ ὑπαρξις τῶν ὄριων αὐτῶν τῆς κατανοήσεως ἐπεβεβαιώθη ὑπὸ πολλῶν συγχρόνων ἐρευνητῶν τῆς φύσεως. Ἦδη ὅμως ὁ Kant ἐδέχετο ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη διάνοια ἐκ τῶν σχέσεων τῶν φαινομένων δύναται νὰ κατανοήσῃ μόνον ἐκείνας πού ἀντιστοιχοῦν εἰς ὄρισμένους συνδετικὸς τύπους, τοὺς ὁποῖους ὠνόμαζε κατηγορίας καὶ τὰς ὁποίας ἀνεβίβαζε εἰς δώδεκα. Οὕτω, ἡ διάνοιά μας ἀδυνατεῖ νὰ ἐννοήσῃ τὰς περιοχὰς τῆς πραγματικότητος, αἱ ὁποῖαι εὐρίσκονται πέραν τῆς κυριαρχίας τῆς αἰτιότητος, διότι στερεῖται τῆς ἀντιστοίχου κατηγορίας, δηλ. δὲν ἔχει ἡ διάνοιά μας ἀνάλογον ἐφοδῖον ἐκ τῶν προτέρων.

Πράγματι τὸ νὰ ἀπαίτη τις νὰ κατανοῇ κάθε ἀλήθειαν τῆς πραγματικότητος ὁμοιάζει μὲ τὴν ἀπαίτησιν τοῦ ἀκουστικοῦ ὄργάνου τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἀκούῃ ἤχον τοῦ ὁποίου δὲν ὑπάρχει ἀντίστοιχος χορδὴ εἰς τὸ ὄργανον τοῦ Corti. Ὅπως, λοιπόν, ὑπάρχουν τόσα εἶδη ἤχων τὰ ὁποῖα ὁ ἄν-

θρωπος δὲν ἀκούει ἐνῶ τὰ ζῶα τὰ ἀκούουν, φέρ' εἶπειν ὁ σκύλος, κατὰ παρόμοιον τρόπον ὑπάρχουν καὶ πολλὰ εἶδη φυσικῶν καὶ ὑπερφυσικῶν ἀληθειῶν, τὰς ὁποίας ἐνῶ δὲν δύναται νὰ κατανοῇ ὁ ἄνθρωπος, ἐν τούτοις ὀφείλει νὰ τὰς ἀποδέχεται ὡσάκις ὠρισμένοι λόγοι ἐπιβάλλουν τὴν παραδοχὴν τῶν. Πόσον ἀμαθῆς, λοιπόν, εἶναι ἐκεῖνος πού δὲν ἀναγνωρίζει τὴν «ὑπὲρ λόγον» ὑπαρξίν ἀληθειῶν! Ἐάν, δέ, πρόκειται περὶ ἐπιστήμονος, ἀσφαλῶς οὗτος δὲν θὰ γνωρίζῃ εἰμὴ μόνον τὴν ἐπιστήμην τοῦ προπαρελθόντος αἰῶνος!

Ἄς λάβωμεν καὶ δεύτερον παράδειγμα, αὐτὸ δὲ ἀπὸ τὴν γεωμετρίαν τοῦ Riemann, ἡ ὁποία συμφωνεῖ μὲ τὰς κατακτήσεις τῆς νεωτέρας Φυσικῆς ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς ἐρεύνης τοῦ σύμπαντος⁽⁴⁾. Ἡ γεωμετρία αὕτη διδάσκει ὅτι ὑπάρχει περίπτωσις καθ' ἣν ἐκ δύο σημείων διέρχονται ἄπειροι εὐθεῖαι (καὶ ὄχι μόνον μία), χωρὶς νὰ ταυτίζονται. Ἡ γεωμετρικὴ αὕτη ἀλήθεια εἶναι ἀδιανόητος. Ἡ ἀνθρωπίνη διάνοια δηλ. εἶναι ἀνίσχυρος νὰ τὴν ἐ ν ο ἦ σ η, ἔστω καὶ ἂν ἀναγκάζεται λόγῳ ἐπιστημονικῶν ἐπιχειρημάτων νὰ τὴν δεχθῇ. Ἡ γεωμετρικὴ αὕτη ἀλήθεια, ὡς ἐκ τῆς φύσεώς της, εἶναι ἀδιανόητος, διότι ἡ ἀνθρωπίνη διάνοια στερεῖται ἀντιστοίχου ἐφοδίου, δηλ. καταλλήλου ἰκανότητος, νὰ κατανοήσῃ τὴν ἀλήθειαν αὐτὴν πού περιγράφει τὴν πραγματικότητά. Ἡ πτωχὴ εἰς ἰκανότητάς ἀνθρωπίνης διάνοια, περιορίζει τὰς ἀπείρους εὐθείας

τοῦ προηγουμένου παραδείγματος εἰς μίαν (Εὐκλείδειος Γεωμετρία).

Αἱ «ὑπὲρ λόγον» φυσικαὶ ἀλήθειαι ἀνακαλύπτονται ἀπὸ σοφοῦς ἐπιστήμονας ὀδηγούμενους ἀπὸ τὴν ἀνάγκην, νὰ ἐξηγηθῶσιν τὰ δεδομένα τοῦ πειράματος. Ὁ γνήσιος ἐπιστήμων δὲν εἶναι δοῦλος τῶν προκαταλήψεων ἀλλὰ πειθαρχεῖ εἰς ὅ,τι τὸν διδάσκει ἡ πραγματικότης, εἴτε εἶναι κατανοητὸν εἴτε ἀκατανόητον. Ὅποιος θέλει νὰ συνεχίξῃ τὴν τακτικὴν τῆς παιδαριώδους προσκολλησῆως μόνον εἰς τὸ κατανοητόν, ἀπορρίπτει τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς πραγματικότητος. Ἡ ἀλήθεια αὕτη ἀποτελεῖ τὴν μεγαλυτέραν κατάκτησιν τοῦ ἐπιστημονικοῦ πνεύματος τῶν νεωτέρων χρόνων.

Ἐάν ὅμως ὑπάρχουν «ὑπὲρ λόγον» ἀλήθειαι εἰς τὸν κόσμον τῆς ὕλης, πολὺ περισσότερον ὑπάρχουν εἰς τὸν κόσμον τοῦ πνεύματος. Ὅσον προχωρεῖ ἡ Ἐπιστήμη, τόσον καὶ περισσότερον κατανοεῖ τὴν δικαίαν ἀπαίτησιν νὰ ἐννοήσωμεν ἐπὶ τέλος, ὅτι, δὲν ἀποτελεῖ λόγον ἀπορρίψεως τῆς περὶ πνευματικοῦ κόσμου διδασκαλίας, τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ διδασκαλία αὕτη εἶναι «ὑπὲρ λόγον»!

Αἱ «ὑπὲρ λόγον» ἀλήθειαι, εἴτε αἱ φυσικαὶ, εἴτε αἱ πνευματικαί, ὅσονδήποτε ἐπιστημονικῶς θεμελιωμέναι καὶ ἐάν εἶναι, ἀποτελοῦν βεβαίως σκάνδαλον διὰ μίαν διάνοιαν, ἡ ὁποία δὲν εἶναι ἐξοικειωμένη μὲ τὰς ἀληθείας τοῦ εἶδους αὐτοῦ. Αὐτὸ ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι πρέπει νὰ ἀγνοηθῇ ἡ ἀλήθεια! Ἡ διάνοια πρέπει νὰ οἰκειωθῇ πρὸς αὐτήν!

(4) Βλ. ἐπὶ τοῦ θέματος: «Ἀκτίνες» 1939 σ. 140 ἔπ.

«Συμφώνως πρὸς ὅλα τὰ κείμενα, τὰ ὁποῖα μᾶς διδάσκει ἡ ἀκριβῆς φυσικὴ ἐπιστήμη, εἰς ὀλόκληρον τὸν φυσικὸν κόσμον κυριαρχεῖ ὠρισμένως σκοπιμότης... καὶ διὰ τῆς συνεχοῦς καὶ συστηματικῆς ἐρεύνης τῶν φυσικῶν φαινομένων δυνάμεθα κάπως νὰ ἐμβαθύνωμεν ὀλονὲν καὶ περισσότερον εἰς τὸ κράτος τῆς ὑπὲρ τὴν φύσιν δρώσης παντοδυνάμου θελήσεως».

ΚΟΣΜΟΣ ΚΑΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ

«Κόσμος και Θεός»(*) είναι ο τίτλος προσφάτως εκδοθέντος βιβλίου, το όποιο προέρχεται από την γραφίδα ενός πράγματι διακεκριμένου επιστήμονος. Πρόκειται περί του καθηγητού Heinrich Vogt. Έργασθεις ούτος επί σειράν έτών ως διευθυντής του 'Αστεροσκοπείου της Jena προσεκλήθη, το 1933, να διαδεχθή εις τὸ περίφημον 'Αστεροσκοπείον της 'Αϊδελβέργης και εις τὴν καθηγητικὴν ἔδραν τοῦ Πανεπιστημίου, τὸν διάσημον ἐπιστήμονα Χριστιανὸν Max Wolf. Διὰ τῶν πολλαπλῶν του ἐργασιῶν ἐπὶ τῆς συστάσεως και ἐξελίξεως τῶν ἀστέρων, καθὼς ἐπίσης και ἐπὶ κοσμολογικῶν θεμάτων, πολὺ ἐνωρίς ὁ Vogt ἐπεβλήθη μεταξὺ τῶν συναδέλφων του ὅλου τοῦ κόσμου. Ὁ ἐπιστήμων λοιπὸν αὐτὸς ἐδημοσίευσεν ἐσχάτως τὸ ἐξ 125 σελίδων και 18 ὡραίων φωτογραφιῶν ἀποτελούμενον ἔργον του, τὸ ὅποιον εἶναι τόσον ἐλκυστικόν, ὥστε νὰ τὸ διαβάξῃ κανεὶς μὲ μεγάλην εὐχαρίστησιν.

Ὁ τίτλος τοῦ βιβλίου δὲν θὰ ξενίσῃ τοὺς ἀναγνώστας τῶν 'Ακτίνων», ὅπως δὲν ἐξένισε και τὸν γράφοντα τὰς γραμμάς αὐτάς, ὅταν πρό τινος χρόνου εἶχε τὴν εὐκαιρίαν και τὴν τιμὴν νὰ γνωρίσῃ τὸν διαπρεπῆ ἐρευνητὴν και νὰ ἀκούσῃ παρ' αὐτοῦ, ἐκτὸς ἀπὸ τὰς ἀπόψεις του ἐπὶ διαφόρων ἐπιστημονικῶν προβλημάτων ποὺ ἀπασχολοῦν σήμερον τὴν 'Αστρονομίαν και τὰς μεταφυσικὰς του πεποιθήσεις και ιδέας, μερικὰς ἐκ τῶν ὁποίων δημοσιεύει εἰς τὸ μνημονευθὲν ἔργον του. «Τὸ ἔργον τοῦτο, γράφει εἰς τὸν πρόλογον, ἐπιθυμῶ νὰ ἐκθέσῃ εἰς τοὺς ἀναγνώστας, ὅτι ὁ ἀστρονόμος γνωρίζει περὶ τῶν ἐπὶ μέρος οὐρανίων ἀντικειμένων και τοῦ κόσμου ὡς ὅλου». Ἀκόμη θέλει νὰ παρουσιάσῃ «ὅτι ὁ ἀστρονόμος, βάσει τῶν ἐξαγομένων τῆς ἐ-

ρεῦνης του πιστεύει και ἤμπορεῖ σήμερον νὰ ἐκφράσῃ περὶ τῆς ἐξελίξεως και προελεύσεως τῶν διαφόρων κοσμικῶν ἀντικειμένων και περὶ τοῦ κόσμου ὡς ὅλου». Ἄλλ' εἰς τὴν ἔκθεσιν αὐτὴν προσεγγίζει ὁ ἀστρονόμος «τὰ ἔσχατα προβλήματα». Καὶ τί συμβαίνει τότε; Τὰ θεωρεῖ ἀπὸ γενικωτέρας σκοπιᾶς και «λαμβάνει ἰδιαιτέραν θέσιν ὡς πρὸς τὴν πίστιν εἰς μίαν ὑπερφυσικὴν Δύναμιν, ὡς πρὸς τὴν πίστιν εἰς Θεόν, Δημιουργόν, Κυβερνήτην και Προνοητὴν τοῦ Κόσμου». Πολὺ δὲ ὀρθῶς προσθέτει ὅτι δὲν πρέπει κανεὶς νὰ παραξενευθῆ, ἂν θὰ θίξῃ τὰ βασικὰ αὐτὰ προβλήματα. «Διότι, γράφει, οἱ πλείστοι ἐκ τῶν ἀνθρώπων εἶναι πολὺ περισσότερον ἀπὸ φυσικοὶ ἢ μαθηματικοὶ και ἀστρονόμοι» εἶναι ἄνθρωποι, οἱ ὅποιοι ἐκφράζουν τὴν γνώμην ὅτι τὸ φυσικὸν κοσμοεἶδωλον συνδέεται μὲ τὸ κοσμοεἶδωλον ἐκεῖνο, ὅπου κυριαρχεῖ ἡ πίστις εἰς τὴν ὑπαρξιν και κυριαρχίαν τοῦ Θεοῦ-Δημιουργοῦ... και εἶναι ὑποχρεωμένος ὁ ἐρευνητὴς-ἄνθρωπος νὰ λάβῃ ὁ ἴδιος θέσιν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου». Αἱ ιδέαι αὐταὶ ἀσφαλῶς δὲν ξενίζουσιν κανένα σήμερον, διότι εἶναι πλέον κοινὸς τόπος τὸ ὅτι ἡ σημερινὴ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα στέκεται μὲ σεβασμὸν και δέος ἐμπρὸς εἰς τὰ «ἔσχατα προβλήματα».

Πῶς εἶναι ἡ κατασκευὴ τοῦ κόσμου ὡς ὅλου, πόθεν προήλθεν αὐτὸς ὁ κόσμος και ποῖον εἶναι τὸ τελικόν του στάδιον; Τὰ ἐρωτήματα αὐτὰ τίθενται και ἀπασχολοῦν σοβαρῶς κάθε ἄνθρωπον, λέγει ὁ καθηγητὴς Vogt. Προκειμένου δὲ νὰ ἀπαντήσῃ εἰς αὐτὰ παρουσιάζει τὰ ἐξαγόμενα τῆς 'Αστρονομίας τὰ σχετικὰ μὲ τὴν μελέτην τοῦ οὐρανοῦ, ὁ ὁποῖος κοσμεῖται ἀπὸ τὰ ἑκατομμύρια και δισεκατομμύρια τῶν ἀστέρων, τῶν νεφελειδῶν και τῶν γαλαξιδῶν, ποὺ ἀποκαλύπτουν τὰ σύγχρονα ἀστρονομικὰ ὄργανα. Ἀρχίζει τὴν ἐπιστημονικὴν περιγραφὴν ἀπὸ τὴν μικρὰν πα-

(*) H. Vogt: Kosmos und Gott, Heidelberg 1951 σελ. 125.

τρίδα του ανθρώπου, το ήλιακόν σύστημα, δια να ἔλθῃ κατόπιν εἰς τοὺς ξένους ἡλίους ἢ ἄπλανεῖς ἀστέρας, τὰ ἀστρικά συστήματα, τὸν γαλαξίαν καὶ τοὺς ἐξωγαλαξιακοὺς νεφελοειδεῖς καὶ νὰ καταλήξῃ εἰς τὸν κόσμον ὡς ὅλον. Εἰς τὸν κόσμον ὡς ὅλον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ μέρη ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀπαρτίζεται τὸ ὅλον, ὁ συγγραφεὺς διαπιστώνει τὴν παραδειγματικὴν τάξιν, τὴν ἁρμονίαν καὶ τὸν ρυθμὸν, τὰ γεγονότα δὲ αὐτὰ τὰ σημειώνει καὶ τὰ τονίζει ὁλοῦς ἰδιαιτέτως. Ἡ εἰκὼν τοῦ κόσμου, τὴν ὁποίαν ζωγραφίζει ὁ Vogt, καὶ ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον ἀπεικονίζει τὰ φαινόμενα, συναρπάζουν πρᾶγματι τὸν ἀναγνώστην, τὸν μεταφέρουν εἰς σφαῖρας ὑψηλοτέρας καὶ τὸν ἐμβάλλουν εἰς σκέψεις ὄντως σοβαροτέρας.

Καὶ εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ἀκριβῶς ἔρχεται εἰς τὸ δεύτερον μέρος τοῦ βιβλίου διὰ νὰ παρουσιάσῃ τὴν «χρονικὴν πλοκὴν τοῦ κόσμου», διότι εἰς τὸ πρῶτον ἔδωσε «τὴν χωρικὴν πλοκὴν» τοῦ σύμπαντος. Μεταφέρομεν μόνον τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ μέρους τούτου, τὴν ὁποίαν συνθέτει μὲ ζωηρὰ χρώματα: «Συχνά, γράφει, παριστάνουν τοὺς ἀστέρας ὡς σύμβολα τοῦ αἰωνίου καὶ ἀφθάρτου. Ὅμως, οἱ ἀστέρες ἔχουν τὴν ἱστορίαν των. Ἐχουν ἀρχὴν καὶ ἀκατοεὶ πάλιν θὰ παρέλθουν, ἐφόσον ἡ ζωὴ των φθείρεται ἐντὸς χρονικοῦ διαστήματος, τὸ ὁποῖον ἀνέρχεται, τὸ ὀλιγώτερον, εἰς δισεκατομμύρια ἔτη. Καὶ ὅτι ἰσχύει διὰ κάθε ἀστέρα χωριστά, τοῦτο συμβαίνει καὶ δι' ὅλα τὰ ἀστρικά συστήματα, ὅπως ἐπίσης καὶ δι' ὅλον τὸν κόσμον—πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον συνεχῶς καὶ περισσότερον διαπιστοῦται ὑπὸ τῶν γεγονότων. Ἐπὶ πλέον τὰ ἀστρικά συστήματα καὶ ὁ κόσμος ὁλόκληρος, ἔχουν τὴν ἱστορίαν των. Δὲν προῆλθον ἀπὸ τὴν αἰωνιότητα, ἀλλ' ἐδημιουργήθησαν καὶ ἀκόλουθοῦν μίαν ὀρισμένην ἐξέλιξιν». Εἰς τὰς ὀλίγας αὐτὰς φράσεις περιλαμβάνονται ἀναντιρρήτως τὰ κυριώτερα ἐξαγόμενα τῆς κοσμογονίας καὶ τῆς κοσμολογίας, ἐνῶ συγχρόνως διατυπώνονται βαρυσήμαντοι ἀλήθειαι, ποῦ σχετίζονται μὲ ζητήματα, εἰς τὰ ὁποῖα οἱ ἀβασανίστως φιλοσοφοῦντες, εὐκόλως ἐκτρέπονται εἰς ὑπερβασίας

καὶ ὑπερβολάς.

Ἄλλ' ὁ ἀναγνώστης θὰ ἀπορήσῃ, ὅταν διαβάσῃ τὸν τίτλον τοῦ τρίτου μέρους τοῦ βιβλίου, διότι δὲν θὰ περιμένην ἓνα τοιοῦτον θέμα νὰ ἐξετάζεται ἀπὸ ἐκπρόσωπον μιᾶς τῶν θετικωτέρων ἐπιστημῶν. «Ἡ γνώσις μας περὶ τοῦ κόσμου δὲν εὐρίσκεται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὴν πίστιν εἰς τὸν Θεόν, ἀλλ' ἀντιθέτως ὀδηγεῖ κατ' εὐθείαν πρὸς αὐτήν». Καὶ μόνον ἡ ἐπιγραφή τοῦ τελευταίου τούτου κεφαλαίου λέγει πολλὰ περὶ τοῦ τελικοῦ συμπεράσματος, εἰς τὸ ὁποῖον καταλήγει ὁ σοφὸς καθηγητῆς: «Γνωρίζομεν σήμερον, διαβεβαιώνει, ὅτι οἱ ἀστέρες δὲν προῆλθον ἀπὸ τὴν αἰωνιότητα, οὔτε τὰ ἀστρικά συστήματα ἀπὸ τὴν αἰωνιότητα, οὔτε ὁ κόσμος ὡς ὅλον προῆλθεν ἀπὸ τὴν αἰωνιότητα. Ἐπῆρξεν ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποίαν αὐτὰ δὲν ὑπῆρχον. Δὲν ὑπῆρχε τίποτε «προηγουμένων». Διὰ τὴν πρὸ τῆς δημιουργίας «ἐποχὴν», τὸ ἐρώτημα: «τί ὑπῆρχε τότε;», ὑπὸ φυσικὴν ἐποψίν, δὲν ἔχει κανένα περιεχόμενον. Ἀπὸ «τότε» ἀρχίζει ἡ ροὴ τοῦ χρόνου, μὲ τὴν στιγμὴν δηλαδὴ τῆς δημιουργίας των συμπίπτει ἡ ἀρχὴ τοῦ ἡμετέρου σύμπαντος. «Κατ' ἐκείνην τὴν χρονικὴν στιγμὴν διὰ μιᾶς δημιουργικῆς πράξεως, ὁ ἡμέτερος κόσμος ἦλθεν εἰς τὴν ὑπαρξιν». Ἄλλ' ὁ Vogt, γνωρίζων καλῶς τὰ ὄρια τῆς φυσικῆς πειραματικῆς ἐρεῦνης, τονίζει, ὅτι αἱ τελευταῖαι αὐταὶ ἰδέαι του δὲν δύνανται νὰ θεμελιωθοῦν ἐπὶ τῆς θετικῆς ἐπιστήμης, διότι αὕτη ἐρευνᾷ μόνον τὴν παρούσαν κατάστασιν, τοῦ σύμπαντος. Ἐκεῖνο δὲ τὸ ὁποῖον πρὸ παντός δὲν δύναται διὰ τῶν μεθόδων τῆς νὰ θεμελιώσῃ ἢ ἐπιστήμη εἶναι τοῦτο: «Διὰ τί ὑπάρχει ἐν γένει αὐτὸς ὁ κόσμος, πόθεν προῆλθε καὶ ποῖον τὸ τέμα του; Ποῖος εἶναι ὁ κύριος σκοπὸς τῆς ὑπάρξεως καὶ ἰδιαιτέρως ποῖος ὁ προορισμὸς τοῦ ἀνθρώπου; Καὶ ὁ σ., χωρὶς νὰ εἰσέρχεται εἰς λεπτομερείας διατυπώνει τελικῶς τὰ ἐξῆς: «Ὁ κόσμος δὲν δύναται νὰ ὑπάρχῃ ἀφ' ἑαυτοῦ. Ἐχει ἀνάγκην ἐνὸς αἰτίου, τὸ ὁποῖον δὲν χρειάζεται ἄλλο αἶτιον... Ὁ σύνδεσμος τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὴν ὑπερφυσικὴν Δύναμιν ἀποτελεῖ τὴν οὐσίαν τῆς θρησκείας καὶ δι' αὐτό, τὸ χαρακτηριστικώτερον

διακριτικόν σημεῖον ἐνὸς θρησκευόντος ἀνθρώπου εἶναι ὅτι πιστεύει εἰς μίαν ὑπὲρ τὴν φύσιν Δύναμιν, εἰς ἓνα παντοδύναμον Θεόν... Αὐτὸς εἶναι ἡ πρώτη αἰτία τῆς βουλήσεως, ἡ ὁποία πολλαπλῶς παρουσιάζεται κυριαρχοῦσα ἐν τῷ κόσμῳ· εἶναι ἀκὴ ἀρχὴ ἡ ἀρχὴ τῆς λογικῆς καὶ τῆς τάξεως, ἡ ὁποία ἀποκαλύπτεται εἰς τὴν σκοπιμότητα πού ἔχει ὁ κόσμος. Φυσικὴ καὶ ἀληθὴς θρησκεία ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει εὐρίσκονται εἰς ἀντίθεσιν ἀλλὰ συμπληρώνουν ἀλλήλας».

Δὲν χρειάζονται ἀσφαλῶς σχόλια εἰς ὅσα ἀνωτέρω ἐν συντομίᾳ ἐκτίθενται, διότι εἶναι τόσον σαφῆ τὰ γραφόμενα ὑπὸ τοῦ διακεκριμένου ἀστροφυσικοῦ, ὥστε κάθε τι πού θὰ προσετιθετο, θὰ ἐμείωνεν ἀσφαλῶς τὴν ἀξίαν τῶν διατυπουμένων σκέψεων. Δὲν δύναται ὅμως κανεὶς νὰ μὴ υπογραμμίσῃ τὴν σημασίαν τὴν ὁποίαν ἔχουν τοιαῦται ὁμολογία, ὅταν μάλιστα διατυ-

πώνονται ἀπὸ τοὺς ἀριστεῖς ἐκπροσώπους τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν, μάλιστα δὲ ἀπὸ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἀσχολοῦνται μὲ τὰ θεμελιώδη κοσμολογικὰ καὶ κοσμογονικὰ προβλήματα. Ὅταν κανεὶς ἐντροφεᾷ μέσα εἰς τοὺς θαυμασίους καὶ τόσον γοητευτικούς ἀνθοκήπους, οἱ ὁποῖοι στολίζουν καθ' ἑκάστην νύκτα τὸν οὐρανόν· ὅταν μάλιστα ἐμβαθύνῃ εἰς τὴν σπουδὴν τῶν ὄσων κρύπτονται ὀπίσω ἀπὸ τὴν σκηνὴν τοῦ οὐρανοῦ θόλου καὶ παρατηρῆ ἐκεῖ εἰς τὰ βάθη τοῦ φαινομενικῶς ἀπυθμένου σύμπαντος νὰ στροβιλίζονται ἀναρίθμητοι κόσμοι καὶ νὰ ἐκτυλίσσονται πρωτοφανοῦς ὠραιότητος σκηναί· ὅταν ἀκόμη μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ μαθηματικοῦ λογισμοῦ διαβλέπῃ τὴν ἐκπληκτικὴν ὄντως ἄρμονίαν πού βασιλεύει ἐκεῖ ἐπάνω, τότε ἀναμφιβόλως σκέπτεται σοβαρώτερον περὶ τῆς ζηλευτῆς θέσεώς του μέσα εἰς τὸν κόσμον καὶ περὶ τῆς ὑψηλῆς αὐτοῦ ἀποστολῆς.

Δ. Κ.

ΣΤΗΝ ΠΛΑΓΙΑ

Ὅταν ὁ ἥλιος γέρνει
πίσω ἀπ' τὰ βουνά
κι' ἓνα ροδένιο χρῶμα
ἀπλώνεται τριγύρω
καὶ κάθουμαι καὶ βλέπω
στὴν ὁμορφὴ πλαγιά
ὅλης τῆς φύσης γύρω
τῆ γαλανῆ ὁμορφιά.....
Τ' ἀμπέλια, τὰ σπιτάκια
σπαρμένα μὲς στὸ δάσος,
καὶ τὸ μαβὶ τὸ χρῶμα
πού ἔχουν τὰ βουνά
κι' ἀκούω τὰ κουδούνια
ἀπ' τὸ κοπάδι πέρα,

τὸ θρόισμα τῶν πεύκων,
τὸ φύσημα τ' ἀγέρα.....
Νοιώθω πολὺ κοντὰ μου,
ἀκούω τὴν πνοή του,
μοῦ κάνει συντροφιά
ἢ πιὸ τρανὴ μου ἀγάπη.
Ἐκεῖνος ποῦχει δώσει
τὴν ὁμορφιά στὴ φύση.
Κι' αἰσθάνομαι γαλήνη.
Κι' αἰσθάνομαι χαρὰ.
Κι' ἀγάπη τὴν καρδιά μου
τὴν ἔχει πλημμυρίσει.

ΧΡΗΣΤΙΝΑ ΛΟΥΚΑ

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΠΥΡΡΟΣ Ο ΘΕΤΤΑΛΟΣ *

Ὁ Μάρτιος διὰ τοὺς Ἕλληνας εἶναι διπλὴ ἀνάμνησις, διπλὴ εορτὴ: τὸν Μάρτιον — τὴν 25^{ην} Μαρτίου — εορτάζουν οἱ Ἕλληνες τὸν Εὐαγγελισμὸν τῆς Θεοτόκου εἰς αἰωνίαν μνήμην τοῦ ὑπερφυῶτος γεγονότος τὸ ὅποιον προσεσημειώθη τὴν καθόδον τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν γῆν πρὸς σωτηρίαν τοῦ κόσμου. Τὸν Μάρτιον ἐπίσης — καὶ τὴν αὐτὴν ἡμέραν, τὴν 25^{ην} Μαρτίου — εορτάζουν οἱ Πανέλληνες τὴν ἀφετηρίαν τῆς ἐλευθερίας των, τῆς ἐθνικῆς καὶ πολιτικῆς ἐλευθερίας.

Ἀδύνατον θὰ ἦτο νὰ γίνῃ μεγαλειωδέστερος συνδυασμὸς! Πιστὸς ὁ λαὸς τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν θρησκείαν τῶν πατέρων του, θὰ περιμένη μὲ πλήρη πεποιθισιν τὴν ἡμέραν τῆς ἀπελευθερώσεως, — ἔστω καὶ ἂν εἶναι μοιραῖον νὰ περιμένη τετρακοσία σχεδὸν ἔτη. Ἡ ἀναμενομένη ἡμέρα θὰ ἔλθῃ. Καὶ τὴν ἡμέραν αὐτὴν, τὴν ἁγίαν, ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς θὰ κηρύξῃ τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα. Ἡ ἡμέρα ποῦ δέχεται εὐλαβῆ τὴν εὐγνωμοσύνην τῶν Ἑλλήνων διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπινου γένους ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, ἢ αὐτὴ ἡμέρα θὰ δεχθῇ τὸν λιβανωτὸν τῆς εὐγνωμοσύνης Ἑλληνικῆς ψυχῆς διὰ τὴν ἐθνικὴν σωτηρίαν. Καὶ τὸ θαῦμα τοῦ Ἑλληνοχριστιανικοῦ ἰδεώδους θὰ συντελεσθῇ ἀκόμη μίαν φορὰν. Ὁρθοδοξία καὶ Ἑλληνισμὸς θὰ σπάσουν τὰ δεσμά, «θὰ συντριῶνιν τὲς φρικτὲς ἀλυσέας των — ὅπως λέγει ὁ Σπυρίδων Τρικούπης — καὶ τὰ συντριμμάτα τῶν ἀλύσεων των θὰ τὰ κάμουν κοφτερὰ σπαθιά διὰ νὰ ξαναποχτήσουν μὲ τὴν βίαν ὅ,τι τοὺς ἄρπαξεν ἢ βία».

Εἰς τὴν ἐπίπνον καὶ ὀδυνηρὰν πορείαν τῆς ἱστορίας τοῦ πολιτισμοῦ οἱ Ἕλληνες πρῶτοι προσφέρουν τὴν ἔννοιαν τῆς ἐθνικῆς καὶ πολιτικῆς ἐλευθερίας. Πρῶτοι οἱ Ἕλληνες προσφέρουν τὴν ἔννοιαν τῆς ὀργανωμένης καὶ τὸν λόγον τῶν πραγμάτων ἀποφαντοῦσης σοφίας, δηλαδὴ τὴν ἐπιστήμην. Αὐτοὶ πρῶτοι προσφέρουν εἰς τὸν κόσμον μεγάλους ἠναρέτους ἀνδρας, πὸν πίπτουν ὑπὲρ τῶν ἰδεῶν των, ὅπως οἱ Μαραθωνομάχοι, ὅπως ὁ Σωκράτης, ὅπως ὁ Ἐρμίας ὁ ἄρχων τῶν Ἀταρνέων, ὅπως τὸσοι ἄλλοι, τοὺς ὁποίους ἐνθουσιάζουσι οἱ παλαιοὶ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ὀμίλησαν περὶ

τῶν πρὸ Χριστοῦ Χριστιανῶν, περὶ ἐκείνων δηλαδὴ ὅσοι πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Σωτῆρος ἐπραγματοποίησαν κατὰ τὸ δυνατόν τὸν ἰδανικὸν ἀνθρώπινον τύπον. Ἄλλ' ὅταν θὰ ἔλθῃ τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου — καὶ τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου εορτάζει ἡ Ἐκκλησία μας τὴν 25^{ην} Μαρτίου — ἄγγελος Κυρίου θὰ εὐαγγελισθῇ εἰς τὴν Θεομήτορα τὸν Ἰδρυτὴν τῆς Ἀγάπης, τοῦ μεγαλύτερου καὶ θειοτέρου διδάγματος ἐξ ὅσων ποτὲ ἀντήχησαν εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος. Καὶ τὸ δίδαγμα τοῦτο ποῦ θεμελιώνει νέαν πράγματι τάξιν πραγμάτων καὶ ὀδηγεῖ τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας, θὰ κηρυχθῇ εἰς τὴν γλῶσσάν μας, καὶ εἰς τὴν γλῶσσάν μας γραπτόν θὰ σωθῇ. Καὶ ἂς μὴ λησμονῶμεν ποτὲ ὅ,τι οἱ ἔχθροί μας οὐδέποτε λησμονοῦν: Εἴμεθα ὁ μόνος λαὸς ποῦ ἔχει τὴν θείαν εὐνοίαν νὰ ἀκούῃ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν γλῶσσάν του.

Μὲ κέντρον τὴν Χριστιανικὴν Ἀγάπην καὶ περιγράμμα τὴν Ἑλληνικὴν Σοφίαν καὶ Παράδοσιν — σύμφωνα μὲ τὸ Ἑλληνοχριστιανικὸν παράδειγμα τῶν μεγάλων πατέρων τῆς Ἐκκλησίας καὶ μάλιστα τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν — ἐπρωχώρησεν ὁ Ἑλληνισμὸς εἰς τὴν περιπετειώδη ἱστορίαν του κατὰ τὸν Μέσον αἰῶνα, ἱστορίαν κατὰ μιστον ἀπὸ συμφορὰς καὶ θριάμβους. Εἰς τὴν Πύλιν τοῦ Ρωμανοῦ, πρὸ 499 ἐτῶν, γονατίζει τὸν κατάκοπον Γένος. Ἄλλ' ἡ θυσία τοῦ τελευταίου βασιλέως, ὁ ὁποῖος πίπτει ὡς Ἕλληνας καὶ Χριστιανός, δὲν καλύπτει ἔνδοξον τάφον τῆς Ἑλληνικῆς Μεσαιωνικῆς Αὐτοκρατορίας: Συμβολίζει τὴν μέλλουσαν ἀνάστασιν τοῦ Γένους καὶ ὡς ἀναστάσεως σύμβολον θὰ περάσῃ ὁ μάρτυρ βασιλεὺς εἰς τοὺς θρόλους τῶν δούλων. Ὁ βασιλεὺς δὲν ἀπέθανεν. Ἐμαρμάρωσε. «Μὰ ὅταν εἶναι τὸ θέλημα Θεοῦ, θὰ κατεβῇ ὁ ἄγγελος στὴ σπηλιὰ καὶ θὰ τὸν ἔξαμαρμάρωσῃ».

Κατὰ τὰ μακρὰ, τὰ ἀτελείωτα ἔτη τῆς δουλείας ἡ Ὁρθοδοξία καὶ τὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα — ἔστω καὶ τὰ κολληβογοράμματα, ὅπως ἔλεγοντο, τῆς Ὀκτωήχου καὶ τοῦ Παλτηρίου — ὑπῆρξαν ἡ ἱερὰ κιβωτός, ἡ ὁποία περιέσωσε τὴν Ἑλληνοχριστιανικὴν ψυχὴν τῶν δούλων καὶ ἔδωσε τὴν δύναμιν εἰς αὐτοὺς νὰ ἀντιδράσουν εἰς τὸν κατακτητὴν καὶ παθητικῶς καὶ ἐνεργητικῶς, — μὲ σειρὰν ὀλόκληρον κινήματων μέχρι τῆς ἐθνεγερσίας τοῦ 21. Σώτερον, παρήγορος καὶ ἐλπιδοφόρος κιβωτός, ἐνέκλειε τὴν ἀπὸ τῶν παμπάλαιων χρόνων ἐνότητά καὶ συνέχειαν τοῦ Γένους. Οἱ πατριάρχει κατ' ὄλην τὴν δουλείαν εἶναι καὶ ἐθνάρχαι. Πλεῖστοι πατριάρχει καὶ ἀνώτεροι κληρικοὶ ἐργάζονται ὄχι μόνον διὰ τὴν θρη-

* (1) μιλία γενομένη εἰς τὴν σειρὰν τῶν διαλέξεων τῆς Ἱστορικῆς καὶ Λαογραφικῆς Ἐταιρίας τῶν Θεσσαλῶν, ἐπ' εὐκαιρίαν τῆς ἐθνικῆς εορτῆς, τὴν 22^{αν} Μαρτίου ἐ.ε., ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρίας. Τὸ προσεχὲς ἔτος, καθ' ὃ συμπληροῦνται ἑκατονταετηρίαι ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Διονυσίου, θὰ δημοσιευθῇ εἰς ἰδιαίτερον τεύχος ὑπὸ τῆς ἀνωτέρω Ἐταιρίας ὀλόκληρος ἡ περὶ τοῦ ἀνδρὸς μελέτη καὶ μετὰ τῶν σημειώσεων καὶ τῆς βιβλιογραφίας.

σκευτικήν ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἄλλην πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Γένους. Ὁ κατώτερος κληρικός, πληθὸν πάντοτε τοῦ λαοῦ, εἶναι ὁ διαρκῆς σύντροφος, ὁ ἀκούραστος σιλωτῆς τῶν ψυχῶν, ὁ — μετὰ τὰ ὀλίγα γράμματά του — διδάσκαλος εἰς τὸ «κρυφὸ σχολεῖο».

Καὶ ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς δὲν θὰ λησιμονήσῃ οὐδ' ἐπὶ στιγμῇν ὅτι εἶναι ὁ λαὸς τοῦ Λογου καὶ τῆς Παιδείας, διότι γνωρίζει ὅτι μόνον ἔτσι θὰ περισώσῃ τὴν ἱστορικὴν του — Ἑλληνικὴν καὶ Χριστιανικὴν — μνήμην, ὅτι μόνον ἔτσι δὲν θὰ συμβαροβαρωθῇ μετὰ τῶν βαρβάρων. Καὶ ἄλλοτε μὲν ἐκαιεταλλεούμενοι οἱ Ἕλληνες τὰς γενικωτέρας ἢ τὰς τοπικὰς δυσχερείας τοῦ κατακτητοῦ, ἄλλοτε δὲ ἐξαγοράζοντες αὐτὸν ἢ ἐξαπατώντες, προχωροῦν εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς ἐκπαιδεύσεως. Χωρὶς δὲ ποτὲ ἀπὸ τῆς Ἀλώσεως νὰ παύσουν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἐστία γραμμάτων, ὅμως ἀπὸ τοῦ 17ου καὶ κυρίως ἀπὸ τοῦ 18ου αἰῶνος ἰδρύονται πολυάριθμα σχολεῖα. Σχολεῖα εἰς τὴν Πελοπόννησον, εἰς τὴν Ἠπειρὸν, εἰς τὴν Θεσσαλίαν, εἰς τὴν Μακεδονίαν, εἰς τὴν Θράκην, εἰς τὴν Κρήτην, εἰς τὰς ἄλλας νήσους εἰς αὐτὸ τὸ στόμα τοῦ κατακτητοῦ: τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Καὶ εἰς τὰς Παραδουναβίους ἡγεμονίας — τὴν Μολδαβίαν καὶ τὴν Βλαχίαν — πάμπολλα θὰ συναντήσωμεν σχολεῖα, μεγάλας ἐστίας ἀκραιφνοῦς Ἑλληνισμοῦ.

Ἡ κατεύθυνσις εἰς τὰ σχολεῖα εἶναι πάντοτε πρὸς τὴν Ἀρχαιότητα καὶ τὰ ἔνδοξα ὀνόματά της, ἐπίσης πρὸς «τοὺς ἀειμνήστους ἡμῶν αὐτοκράτορας», — τὸ Βυζάντιον. Τὰ πλοῖα τῶν νησιωτῶν ἔχουν ὅλα ἀρχαῖα ὀνόματα, καὶ ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ δίδουν εἰς τὰ παιδιὰ τῶν ὀνόματα ἐπιφανῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Τόσους δὲ κυριαρχοῦνται οἱ Ἕλληνες ὑπὸ τῆς ἐθνικῆς ἱστορικῆς παραδόσεως, ὥστε ὄχι σπανίως ὀνομάζουν τοὺς κατακτητὰς τῶν «Περσιάνους».

Εἰς τοιαύτην ἀτμόσφαιραν, ἀτμόσφαιραν μυσταγωγικῆς ἐνώσεως Ἑλληνισμοῦ καὶ Χριστιανισμοῦ, εἶδε τὸ φῶς ὁ πολύπλευρος καὶ πολυτάλαντος καὶ ἀνήσυχος Θεσσαλὸς ἦρως: ὁ Διονύσιος Πύρρος, ὁ κατ' ἀρχὰς ἄσημος μοναχός, ὁ κατόπιν ἐπιφανὴς λόγιος, ἐπιφανὴς ἱατρός, βοτανικός, μαθηματικός, ἀστρονόμος καὶ γεωγράφος, ἐπιφανὴς ἀρχιμανδρίτης καὶ κήρυξ τοῦ θείου λόγου, ἐπιφανὴς ἐργάτης τῆς ἐλευθερίας τοῦ Γένους.

* *

«Ἐξέστρεες πολλὰ καλά, φίλε μου — γράφει ἐν ἀρχῇ τῆς αὐτοβιογραφίας του πρὸς τὸν Ἰωάννην Ἀθανασίου Παππαπολυμέρου ἀπευθυνόμενος — τὴν οἰκογένειάν μου, ὅτι οἱ γονεῖς μου δὲν ἦσαν μὲν πλούσιοι μήτε πολυκλήμονες, ἦσαν ὅμως τίμιοι καὶ καλοὶ πολῖται, δὲν λέγω διὰ τὸν πάλπον μου Ἠλίαν τὸν Πύρρον, ὅστις, ὡν τότε ἔμπερδευμένος εἰς τὰ πολιτικά τοῦ κόσμου, ... ἐθανατώθη ἀδίκως παρὰ τῶν φθονερῶν Τούρκων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὡς καὶ ἄλλοι πολλοὶ τότε: ὁ πα-

τήρ μου ὕστερα ἀποθανὼν νέος με ἄφησε πενταετῇ γεγεννημένον τῷ 1777 ἔτει, καὶ τὸν ἀδελφόν μου τριετῇ ἢ χήρα μήτηρ μου, ἡ ὀνομαζομένη τῷ ὄντι Καλή, μὰς ἀνεθροῦσεν εἰς τὴν τερπνὴν πατρίδα μας τὴν μυριόφυτον καὶ πολ' ἄρτυτον Καστανίαν [= τὴν Καστανιά τῶν Θεσσαλικῶν Τρικκάλων] με τοὺς κόπους τῆς χηρείας αὐτῆς, μὰς ὠδήγησεν εἰς παιδαγωγούς διδασκάλους καὶ ἑλληνικοὺς [= ἑλληνιστάς] τοῦ τότε καιροῦ». Ὁ πατήρ του ὀνομάζετο Νικόλαος, διὸ καὶ ὁ Διονύσιος ὑπεγράφετο ἐνίοτε μετὰ ταῦτα καὶ Νικολαΐδης. Τὸ δὲ ἐπίθετον ἦτο ἀρχήθην Πούρος ἢ Μπούρος, ὥστε τὸ Πύρρος εἶναι κατὰ ζῆλον Ἑλληνικόν.

Ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας ὁ Διονύσιος καὶ ὁ μόνος ἀδελφὸς του ἔδειξαν μεγάλην κλίσιν πρὸς τὸν μοναχικὸν βίον. Εἰς τὰ Μετέωρα χειροτονοῦνται ἱεροδίακονοι. Καὶ ἀργότερον ὁ μὲν ἀδελφὸς του, Ἰωακείμ, ἀπῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἀσχολεῖται περὶ τὴν μουσικὴν, ὁ δὲ Διονύσιος μεταβαίνει εἰς Τρικκαλά, ὅπου μαθητὴν πληθύνον τοῦ ἐκ Κοζάνης διδασκάλου Στεφάνου Στάμκου. Μετὰ δύο καὶ πλέον ἔτη εὐρίσκει τὸν Διονύσιον εἰς τὸν Τύρναρον, μαθητὴν τοῦ Ἰωάννου Πεζάρου, ἱερέως καὶ σοφοῦ ἑλληνιστοῦ με ὅξειαν ἐπιστημονικὴν διάνοιαν, ὅστις προφανῶς ἐνεφύσησεν εἰς τὸν Πύρρον τὸν ἔρωτα πλὴν τῶν ἄλλων καὶ πρὸς τὴν ἐπιγραφικὴν καὶ τὴν νομισματικὴν. Δύο καὶ πλέον ἔτη φοιτᾷ πλησίον τοῦ μεγάλου τούτου διδασκάλου καὶ κατόπιν ἀπέρχεται εἰς μακρὰν ὁδοιπορίαν ἀνὰ τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Μακεδονίαν. Ἐπισκέπτεται τὸ Ἁγίονυμιον Ὅρος, ἐκεῖθεν δὲ διὰ θαλάσσης μέσφ Λήμνου καὶ Τενέδου μεταβαίνει εἰς τὴν Περίστασιν τῆς Θράκης. Μετὰ τινὰς σταθμούς εὐρίσκει τὸν Πύρρον εἰς Κωνσταντινούπολιν οἰκοδιδάσκαλον, γραμματέα κατόπιν τοῦ Χαλκηδόνος Ἱερειῶν, χειροτονεῖται δὲ ἱερεὺς ὑπὸ τοῦ Δέσχαν Γρηγορίου, ὁ ὁποῖος τῷ 1821 ἔμαρτύρησε μετὰ τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ε'. Μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του ἐπισκέπτεται ὁ Διονύσιος τοὺς Ἁγίους Τόπους, τοὺς ὁποῖους με ζωνρὰ χρώματα καὶ με πλήρη θρησκευτικὴν «κατοκωχὴν» περιγράφει. Κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν ὅλος τυχαίως ἀποβιβάζεται εἰς τὰς Κυθῶνας, τὴν μεγάλην ἐκείνην ἐστία Ἑλληνικῆς παιδείας, ὅπου φεῖ! σήμερον ὁ Φοῖβος οὐκέτι ἔχει καλύβαν.

Ἴδου τὴν γράφει περὶ τῆς πόλεως ὁ Διονύσιος: «... Ἡ πόλις αὕτη εἶναι νεωτέρα, ἔχει τανῦν κατ. 13.000, ἐγὼ δὲ κατὶ τὴν συνήθειάν μου ἐξελθὼν ἐξ τοῦ πλοίου, ἀνέβην εἰς τινα λόφον, διὰ τὴν θεωρήσω τὴν πόλιν κατὰ τύχην βλέπω καὶ τὸ νεόκτιστον ἐκεῖνο καὶ φιλοσοφικὸν σχολεῖον τοῦ σοφοῦ Βενιαμίν τοῦ Λεσβίου καλουμένου, καὶ χωρὶς νὰ χάσω καιρὸν, κατελθὼν ὑπήγα εἰς τὸ σχολεῖον, ἠντάμωσα τοὺς σοφοὺς ἐκείνους διδασκάλους, Βενιαμίν καὶ Γρηγόριον τὸν Σαράφην, τοὺς ζητῶ τὴν ἄδειαν διὰ νὰ καταταχθῶ μαθητῆς εἰς τὸ σχολεῖον καὶ οὗτοι οἱ ἀοίδιμοι ἀσμένως με ἐδέχθησαν, καὶ με ἑκατόκισαν ἐκεῖ

πλησίον τοῦ Βενιαμίν, ὅστις πάντοτε με ἐσυμβούλευε τὰ δέοντα καὶ μοι ἐπέγγει τὰς ἀπορίας μου. Ἔως διακόσιοι μαθηταὶ ἤμεθα ἐν τῷ τῆς σχολῆς κοιμώμενοι, ἐκ τῶν ὁποίων ἕως ἐξήκοντα ὑπῆρχον κληρικοί· οἱ πλείστοι αὐτῶν ἦσαν ὑπότροφοι τῶν πλουσίων φιλομύσων καὶ εὐγενῶν Κυθωνίων. Κατ' ἔτος ἤρχετο εἰς τὴν πόλιν ἐκείνην ὁ ἅγιος Ἐφῆσου ἀρχιερεὺς, ὁ φιλόμουσος καὶ ἐνάρετος Διονύσιος ὁ Καλλιάρχης, ὅστις δι' ἀγχιῶν εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἔλαβε τὸν μαρτυρικὸν θάνατον· ἐκεῖνος ὁ φιλόκαλος Καλλιάρχης, κατ' ἔτος ἐρχόμενος αὐτοῦ κατέπειθε τοὺς πλουσίους διὰ νὰ θρέψωσιν τὸν τὸν ἐνδεεῖς μαθητὰς τὸσον κοσμικῶς ὅσον καὶ κληρικῶς, εἰς τῶν ὁποίων ἐρχομῆτις καὶ ἐγὼ καὶ ὁμολογῶ εὐγνωμοσύνην πρὸς αὐτούς· ἐκεῖνοι οἱ πλούσιοι τοῦ καιροῦ ἐκείνου ἦσαν εὐλογημένοι ἁ-θροῖοι, διότι ἦσαν εὐτυχεῖς καιροί, τὴν σήμερον ὅμως οἱ πλούσιοι ἐφιλαγρευθήσαν καὶ δὲν θρέψουσι πτωχοὺς μαθητὰς, μιμούμενοι τὸν Εὐρωπαϊκόν, οἵτινες ἐλεημοσύνην ποτὲ δὲν δίδουσι, εἰμὴ εἰς τὰς ὠραίας γυναῖκας καὶ τὰ θέατρα».

Καὶ συνεχίζει ὁ Διονύσιος· «Ἐκεῖ διατρίψας δύο ἡ-τρία ἔτη παρεδόθην παρὰ τοῦ σοφοῦ καὶ ἐναρετοῦ Βενιαμίν τὴν Γεωμετρίαν, τὴν Ἀλγεβρᾶν, τὴν Φυσικὴν, τὴν Μεταφυσικὴν καὶ τὴν Ἡθικὴν, παρὰ δὲ τοῦ σοφοῦ Γρηγορίου τὸν Ὀμηρον, τὸν Δημοσθένην καὶ Θωκυδίδην, καὶ ἄλλα τινὰ μαθήματα. Εἰς τὰς Κυθωνίας κατεσκευάσα μίαν σφαιραν ὑδρογόνου, χωρὶς νὰ ἰδῶ ἄλλην, προσαρμόσας δύο ἡμισφαίρια εἰς τὴν ξυλίνην σφαιρᾶν μου, ὁμοίας καὶ μίαν ἄλλην κρικωτὴν Βενιαμίν ὁ διδάσκαλος, αὐτὸς πρῶτος ἐκέντησε τὰς καρδίας τῶν νέων πρὸς ἀπόκτησιν τῶν ἐπιστημῶν καὶ φιλοσοφίας».

Καὶ συμπληρώνει διὰ τῶν ἐξῆς τὴν εἰκόνα τοῦ διδασκάλου· «Οἱ λόγοι τοῦ σοφοῦ ἐκείνου ἀνδρὸς ἦσαν κεραυνοὶ εἰς τοὺς ἀκρατάς, αὐτὸς ἦτον ταπεινός, ἀκήνητος, φιλόκαλος, ὁμιος σχεδὸν μετὰ τὸν ἀρχαῖον Σωκράτην· ὅταν ἐκατηγορήθη ὑπὸ τινῶν Ἀντύου καὶ Μελήτου, ἐπὶ πληθῶς κόσμου τοῦ Φοντανέλη*, μόνος του αὐτόκλητος ἐπαρουσιάσθη εἰς τὸν πατριάρχην καὶ ἱεράν σύνοδον, καὶ ὁμολογήσας πιστῶς τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως ἐπικροσθεν αὐτῶν, ἐτιμῆθη καὶ ἐδοξάσθη περισσότερο ὡς ὀρθόδοξος· δὲν ἦτο κατώτερος εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ σοφίαν καὶ ὁ μακάριος Γρηγόριος Σαράφης, οἱ ὅποιοι αὐτοὶ ἐφώτισαν περισσοτέρως μαθητὰς ἀπὸ τὰ λοιπὰ σχολεῖα, παλαιὰ τε καὶ νέα τῶν Ἑλλήνων· τὴν σήμερον ὅμως εἰς τὰς Κυθωνίας εἶναι ἀμάθεια μεγάλη ἐξ αἰτίας τῶν ἀρχόντων αὐτῶν καὶ προσετῶν».

Μόλις ὅμως μᾶθη ὁ Διονύσιος, ὅτι λαμπρὰ σχολὴ ἀνθεῖ καὶ εἰς τὴν Χίον, θὰ σπεύσῃ καὶ ἐκεῖ· «Τελειώσας ταῦτα εἰς τὰς Κυθωνίας ἤ-

κουσα, ὅτι εἰς τὴν Χίον Ἀθανάσιος ὁ Πάριος παρέδιδε εἰς τοὺς μαθητὰς του τὴν Θεολογίαν του καὶ τὴν Ρητορικὴν τοῦ Ἐρμογένοιο, καὶ Ἰωάννης ὁ λεγόμενος Τσελεπῆς παρέδιδε τὴν Ἀστρονομίαν τοῦ σοφοῦ Δελακάλε, ἐμβὰς δὲ εἰς πλοῖον Χίον ἐπλευσα διὰ τὴν Χίον, καὶ ἀράξαντες τὸ πλοῖον εἰς τὸν ἐκεῖ κάτω Αἰγιαλὸν λεγόμενον, ἐμείναμεν εἰς τι μετοχίον τοῦ ἁγίου ὄρους· ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ ἐκεῖ κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν Χίων οἱ νέοι καὶ αἱ νεανίδες κλώθουσαι ἀστεῖως καὶ ἐρωτικῶς μὲν, πλην ἐντίμως, μὰς ἐνώχλουον συνεχῶς— τοιαύτην παραξενὴν συνήθειαν τῶν τότε Χίων οὐδεὶς ἄλλος τόπος τὴν ἔχει—καὶ μετὰ αὐτὸν τὸν τρόπον αἱ πλείστοι αὐτῶν νεανίδων ὑπάνδρευοντο, καὶ ἐλάμβανον ἄνδρας· παραξενευθέντες δὲ εἰς τοῦτο ἠλλαξαμεν θέσιν ἡσυχωτέραν, ἐπὶ τὴν αὔριον παρασταθέντες εἰς τὸν ἀρχιδιδάσκαλον κύριον Ἀθανάσιον εἵπομεν τὰς αἰτίας μας, ὃ δὲ σεβάσμιος ἐκεῖνος γέρων ἀσμένως μὰς ἐδέχθη εἰς τὴν σχολὴν του, ὁμοίως καὶ ὁ κύριος Ἰωάννης, καὶ οὕτως ἠρχίσασμεν τὰ μαθήματα τῆς Λογικῆς τοῦ Εὐγενίου [Βουλάρεω·], τὴν Ρητορικὴν καὶ τὸ Θεολογικὸν κατὰ τάξιν, ὃ δὲ Ἰωάννης μὰς παρέδιδε τὴν Ἀριθμητικὴν του, τὴν Ἀλγεβρᾶν, τὴν Τριγωνομετρίαν καὶ τὴν Ἀστρονομίαν τοῦ σοφοῦ Δελακάλε».

Ἄλλὰ διὰ νὰ καταλάβω καλῶς τὴν ἀστρονομίαν—προσθέτει ὁ ἐπιμελὴς Διονύσιος—κατεσκευάσα μίαν σφαιραν [οὐρανιον] χαλκίνην, σχηματίσας εἰς αὐτὴν τοὺς ἑκατὸν δέκα ἀστερισμοὺς μετὰ τοὺς ἀστέρας αὐτῶν, ἐν αὐτῷ ἕκαμα ἓνα γωνομέτρην μετὰ τὰς μοίρας δι' ὧν παρατηρήσας τὴν νύκτα εὗρισκον τὰς θέσεις αὐτῶν, καὶ προσαρμόσας εἰς τὴν σφαιραν ἐγνώριζεν ἀληθῶς τοὺς ἀληθεῖς ἀστερισμοὺς καὶ θέσεις· ταῦτα ἠκολούθησα δύο ἔτη καὶ ἐπέκεινα εἰς τὴν λαμπρᾶν πόλιν τῶν Χίων, ὅπου τότε οἱ ἐκεῖσε κάτοικοι ἦσαν πλούσιοι καὶ ἐνάρετοι, φιλόμουσοι καὶ ἐσεβόμενοι».

Καὶ συμπληρώνει ὁ εὐσεβὴς καὶ φιλοδίκαιος Διονύσιος· «Ἔως οὐ ἔξιν εἰς τὴν Χίον ἐκεῖνοι οἱ ἐνάρετοι διδάσκαλοι, οὐδεὶς πτωχὸς ἦτον πτωχός, οὐδεὶς ἀγράμματος ἦτον ἀγράμματος καὶ ἀργός· ἡ διοίκησις τῶν τότε Χίων ἦτον ἡ καλλιωτέρα σχεδὸν καὶ ἀπὸ τῶν Εὐρωπαϊκῶν, παντοῦ νηστεία καὶ προσευχαὶ ἐγένοντο, εἰς ὅλας τὰς ἐκκλησίας καὶ ναοὺς ῥητορικοὶ καὶ θεολογικοὶ λόγοι ἐσφενδονίζοντο, δι' ὧν εἰκνυον τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ἐπάνω αὐτῶν ἀφοῦ δὲ ἀπέθανον ἐκεῖνοι οἱ ἅγιοι διδάσκαλοι καὶ ἦλθον ἄλλοι ἐμπαθεῖς ἐκ τῶν Παρισίων καὶ ἀλλαχ' ἔθεν, εὐθύς καὶ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἐφῆγγεν ἐκείθεν, καὶ αἰχμαλωτισθέντες ἀπὸ τοὺς Ἀγαρηνοὺς ἐπωληθήσαν ὡς Ἑβραῖοι εἰς τὰ τέσσαρα μέρη τοῦ Κόσμου. Εἰς τοὺς ἀσεβεῖς μῆτε ἡ εὐγένεια χρησιμεύει, μῆτε πολὺς πλοῦτος, μῆτε τὰ λαμπρὰ παλάτια αὐτῶν· ἐκεῖ, ἐνῶ ἦτο ἡ θεολογία καὶ ἡ σοφία, τώρα εἶναι ἡ μωρία τοῦ ἀρχιερέως ἐκείνων καὶ ἡ πενία τῶν ἀρχόντων· διότι Κύριος ἀνάγει καὶ κατάγει τοὺς ἀνθρώπους».

* Ἐννοεῖ ὁ Πύρρος τὸ βιβλίον τοῦ Fontenelle *Entretiens sur la pluralité des mondes* ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ᾠδοῦ ὑπὸ τοῦ Π. Κοδρικᾶ μεταφράσει (Βιέννη 1794).

«Ἄλλ' ἰδοὺ ἔρχεται ἡ στιγμή νὰ ἐγκαταλείψῃ ὁ Διονύσιος τὰ Ἑλληνικά πλαίσια καὶ νὰ κορέσῃ τὴν διψῶν τῆς μαθήσεως εἰς τὴν Εὐρώπην: «Ἀποῦ ἐτελείωσα καὶ αὐτὰ τὰ μαθήματα — γράφει ὁ Διονύσιος — ὁ ἀρχιερεὺς τῆς Σμύρνης κύριος Ἀνθίμος καὶ οἱ ἀρχοντες αὐτῶν, ἐζήτησαν διὰ τὸ ἐν Σμύρῃ σχολεῖον τοῦ Χρυσάνθου λεγόμενον, ἓνα διδάσκαλον ἱερομόναχον, ὥστε νὰ συγκατοικήσῃ μετὸν ἐνάρετον ἐκεῖνον διδάσκαλον Χρυσάνθον τὸν Ἰθακήσιον ὁ κύριος Ἀθανάσιος [Ἀθανάσιος ὁ Πάριος] εὗρεν ἐμὲ ὡς ἤθελον, καὶ παρακινῶν με ἐβίασε τροπον τινὰ νὰ ὑπάγω εἰς τὴν Σμύρνην, ἐγὼ δὲ ἐκὼν ἀέκων, μελετήσας, ἐτοιμάσθην διὰ νὰ ὑπάγω ἐν μιᾷ τῶν νυκτῶν δὲ συλλογιζόμενος ἐποιν' ἀρχαίους ὧν πῶς νὰ ὑπάγω ἀμέσως εἰς μίαν τοιαύτην λαμπρὰν πόλιν τῶν Σμυρναίων καὶ νὰ ἐμφανισθῶ εἰς τόσους λαοὺς εὐγενεῖς καὶ ἀγενεῖς; καθὼς τὸν κάμνουσιν μερικά διδασκαλία' ὅθεν τὸ πρῶν ἄλλὰτρε σκοπὸν ἐστοχάσθην νὰ ἀπέλθω εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ νὰ ἀκολουθῶ πειραματικῶς ὅσα μαθήματα ἤκουσα ἀχροαματικῶς ταύτην τὴν γνώμην μου φανερώσας καὶ εἰς τινὰς ἐκέισε μεγάλους ἀρχοντας καὶ ἐμπόρους, ἐκρίθην ὡς ἤθελον ἀπαντες οἱ ἐνάρετοι ἐκεῖνοι ἀρχοντες Ράλης καὶ Ροδοκανάκιδες λεγόμενοι ἐφοδιάσαντες με συστατικὰ γράμματα πρὸς τοὺς ἐν Λιβόρνον ἀδελφοὺς χριστιανούς καὶ ἐμπόρους, ἔγραψον νὰ με συντρέξωσι χρηματικῶς νὰ ὑπάγω εἰς τὴν Πίζαν τῆς Ἰταλίας νὰ ἀκολουθῶ τὰς ἐπιστήμας καὶ τὴν φιλοσοφίαν, τὸ ὅποιον καὶ ἀμέσως εἰς πρᾶξιν ἔβαλον' εἰς μίαν χριστιανικὴν καὶ ἐνάρετον οἰκίαν τῶν Χίων διατριφάσας δύο ἔτη σχεδόν, μηδὲν ἑδαπάνησα διὰ τὰ ἀνάγκας μου, μάλιστα δὲ εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν ἐφοδιάσασά με με τροφὰς καὶ χρήματα διὰ τὸν δρόμον με ἐξαπέστειλεν εὐχαριστικὸς εἰς τὸ καλὸν' τοιοῦτοι ἦσαν οἱ Χιοὶ τότε, καὶ τοιαῦτα καλὰ εἶχον, διὰ τοῦτο κηρύττω εἰς ὅλους τὴν ἀλήθειαν, διὰ νὰ ἐντρέπονται οἱ φιλάργυροι πλούσιοι».

Μετὰ πολλὰς ταλαιπωρίας διὰ τῆς θαλασσίας ὁδοῦ φθάνει τέλος εἰς τὸν Βόλον: «Οἱ τελῶναι τῆς Ἰωλοῦ (τοῦ Βόλου) πάντοτε εἰσὶ κακοὶ καὶ σκληροὶ, μάλιστα δὲ πρὸς τοὺς κληρικοὺς καὶ [τὰ] ἅγια λείψανα' αὐτοὶ οἱ ἀλιτῆριοι ἠθέλησαν νὰ μᾶς ἐπάρῳσιν ὅ,τι εἴχομεν, ἀλλὰ δεῖξας εἰς αὐτοὺς τὸν ἄκτινα μὲν καὶ τὴν χεῖρα τοῦ Μωάμεθ ἀπὸ τὸ Σινᾶ Ὅρος, ἀμέσως ἐξέστησαν, καὶ λαβόντες ἐπροσκύνησαν αὐτὴν εὐλαβῶς. Τότε αὐτοὶ ἀντὶ νὰ λάβωσιν τι με ἐφιλοδώρησαν κάτι τι». Καὶ ὁ ἑλληνικώτατος Διονύσιος, ὁ μὴ παραλείπων εὐκαιρίαν πρὸς ἀναγωγὴν εἰς τὰς ἀρχαίας Ἑλληνικὰς ἀναμνήσεις, προσθέτει: «ἔπαθον τὰ ἴδια καὶ ἐγὼ, ὡς ὁ ἦρωσ Περσεύς, δεῖξας τὴν κεφαλὴν τῆς Μεδούσης εἰς τὸ βασίλειον τοῦ Κηφέως τῆς Περίσας καὶ Ἀραβίας».

Μετ' ὀλίγον εὐρίσκομεν τὸν Διονύσιον εἰς τὴν Λάρισαν, ὅπου ἐνθυμεῖται, ὅτι «αὐτοῦ ἐτάφη ὁ θεῖος Ἰπποκράτης ὁ Κῆρος, ὁ πατὴρ τῆς Ἰατρικῆς». Καὶ προσθέτει με παραδόξον:

«Αὐτοῦ ἦσαν τότε κάκιστοι Ἀγαρῆνοί». Ἀπ' ἐκεῖ διὰ Τυρνάβου καὶ Τρικκάλων φθάνει εἰς Καστανιάν, ὅπου εὐρίσκει «ὑγίην τὴν γλυκυτάτην μητέρα» του καὶ λυπεῖται ὅτι ψεύδων διὰ τὴν Εὐρώπην δὲν δύναται νὰ μείνῃ πληθὸν τῆς καὶ τὴν περιποιηθῆ, ἀποδίδων δὲ τροφεία εἰς τὴν ἐξαιρέτων γυναῖκα Ἀναχωρῶν πρὸς Ἰωάννινα ἔρχεται εἰς «τὸ Μέτσοβον, εἰς ἀνάτη τόπον κείμενον, καὶ με κατοίκους 6000' βασιλείον ἦτον ποτὲ τῆς Ἠπείρου» ἡ πόλις αὕτη εἶναι διηρημένη εἰς δύο καὶ καλὸς κατοικημένη μετὰ ἀνδρας δυνατοὺς καὶ φιλομούσους». Τέλος φθάνει εἰς τὰ Ἰωάννινα.

«Ἐπὶ Ἀλῆ Πασᾶ — γράφει — ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων ἦτο περιφύρα με πληθὺν κατοίκων, με σχολεῖα τὸ Φαλίδα καὶ Μπαλάνου, ἅτινα οἱ αἰοιδίμοι Ζωσιμάδες τὰ ἐπροστάτευσον διὰ τῶν ἐξόδων των οὗτοι οἱ θεῖοι ἄνδρες ἐχημάτισαν οἱ ἐνδοξότεροι τῶν Ἑλλήνων καὶ εὐεργεταὶ ὅλης σχεδὸν τῆς Ἑλλάδος' αὐτοὶ ἐκέκωνσαν τὸν πλοῦτόν τους εἰς περιθάλψιν πτωχῶν, εἰς σύστασιν σχολείων, εἰς ὑπόπιν βιβλίων καὶ κτήρια ἐκκλησιῶν' ἀξιομακάριστοι εἰσὶν οἱ αἰοιδίμοι οὗτοι Ζωσιμάδες, καὶ ὁ Ζαγοραῖος Ριζάρης, ὅστις ἔκτισεν ἐκκλησιαστικὴν σχολὴν εἰς τὰς Ἀθήνας πρὸς ἐκπαίδευσιν τῶν ἱερομόναχων».

«Τὴν πόλιν ταύτην τῶν Ἰωαννίνων προσθέτει ὁ Διονύσιος τριακόνα ἔτη ἐδιοίκησε καὶ ἐτυράνησεν ὁ σατράπης Ἀλῆ Πασᾶς ὁ Ἀλβανός, ὁ ὁποῖος ἔκαμε μὲν καὶ πολλὰ καλὰ καὶ ναοὺς Χριστιανῶν ἔκτισε, πλην ἔκαμε καὶ περισσότερα κακά, φιλάργυρος [= φιλοχρήματος] ὧν ἤλθον καιροὶ νὰ ἀνέβῃ εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς δόξης του, πλην φιλάργυρος ὧν ἐπάστη ζῶν καὶ ἐθανατώθη ἀπὸ τὸν Σουλτάνον του' ταῦτα παθαίνουσιν οἱ ἀνόητοι ἡγεμόνες τοῦ Κόσμου καὶ οἱ ἄθεοι».

Καὶ ἐπιλέγει: «Οἱ φιλόμουσοι Ἰωαννῖται καὶ οἱ μαθηταὶ τῶν σχολείων αὐτῶν ἰδόντες με τότε ἐλθόντα με εἰς τὰ Ἰωάννινα ἀπὸ τὰ περιφραμα σχολεῖα τῶν Κυδωνίων καὶ Χίου, με ἐπαρακίνησαν νὰ μείνω εἰς τὰ Ἰωάννινα νὰ τοὺς παραδώσω τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰ μαθηματικά, ἐπειδὴ καὶ ἔφερον σέβας εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτῶν τῶν ὀνομαστῶν σχολείων, καθὼς πολλὰ καλὰ τὸ γινώσκει καὶ ὁ σοφὸς διδάσκαλος κύριος Κ. Ἀσώπιος, ὅστις τότε διέτριβεν ἐκεῖ καὶ τώρα εἶναι διδάσκαλος εἰς τὰς Ἀθήνας' ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων ἔχει κατοίκους 25.000».

Μετὰ περιτλάνησιν διὰ τῆς Βορείου Ἠπείρου φθάνει εἰς τοὺς Ἁγίους Σαράντα καὶ ἐκεῖθεν διαπεραιοῦται εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ἔρχεται τέλος εἰς Λιβόρνον, ὅπου γίνεται θερμοῦς δεκτός, χάρις εἰς τὴν συστατήριον ἐπιστολὴν τοῦ Φαλίδα, ἀπὸ τὸν Νικόλαον Ζωσιμᾶν, ὁ ὁποῖος ὅμως μετὰ τινὰς ἡμέρας ἀποθνήσκει. Με συγκίνησιν μᾶ: δίδει ὁ Πύρρος τὴν εἰκόνα τοῦ ἐθνικοῦ εὐεργέτου, τὸν ὁποῖον οἱ Ἰταλοὶ, πολυειδῶς εὐεργετούμενοι ὑπ' αὐτοῦ, ὠνόμαζον «πρίγκιπα τῶν Ἑλλήνων». Παραμένει ὁ Διονύσιος ἐπὶ ὀκτὼ μῆνας ὡς ἐφη-

μέριος τῆς Ὁρθοδόξου Ἑλληνικῆς κοινότητος, ἐπισκέπτεται κατόπιν τὴν Πίζαν, τὴν Φλωρεντίαν, τὴν Βονομίαν καὶ τὸ Μιλᾶνον, καὶ τέλος βοηθούμενος ὑπὸ πλουσίων καὶ φιλομούσων Ἑλλήνων ἐμπόρων τοῦ Λιβόρνου ἐγγράφεται τῷ 1807 τακτικὸς φοιτητὴς τοῦ ἐνδόξου πανεπιστημίου τῆς Παβίας, ἔνθα μετὰ συστηματικὰς καὶ λαμπρὰς σπουδὰς ἀναγορεύεται τὴν 14ην Ἀπριλίου 1813 διδάκτωρ τῆς Ἱατρικῆς καὶ τῆς Χειρουργικῆς. Σπουδάζων τοὺς χειμερινοὺς μῆνας εἰς τὴν Παβίαν, μετέβαινε κατὰ τοὺς θερινοὺς εἰς τὸ Μιλᾶνον, ὅπου ἠσκέιτο εἰς τὴν πρακτικὴν ἱατρικὴν εἰς τὰ μεγάλα νοσοκομεία τοῦ Ἁγίου Ἀμβροσίου. Εἰς τὸ Μιλᾶνον ἐπίσης ἠσχολεῖτο καὶ περὶ τὴν Ἀστρονομίαν. Ἀλλὰ καὶ ἄλλας πόλεις τῆς Ἰταλίας χάριν σπουδῶν ἐπεσέφθη, ὡσαύτως δὲ καὶ τὴν Βιέννην, ὁπόθεν ἐπιστρέφει εἰς Μιλᾶνον. Τέλος ἀποφασίζει νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Χίον, ὅπου, ἐκπληρῶν παλαιὰν ὑποσχέσιν, νὰ ἀσκήσῃ τὴν ἱατρικὴν. Καὶ κατέρχεται δι' Ἀγκῶνος εἰς Ζάκυνθον καὶ ἐκεῖθεν εἰς Πάτρας. Ἀλλὰ κατευθυνόμενος ἐκ Κεγχρεῶν εἰς Χίον, ἐπισκέπτεται ἐξ ἀρχαιολογικοῦ διαφέροντος τὰς Ἀθήνας, ἔνθα ὅμως παραμένει ἐπὶ μακρὸν καὶ μικρὸν κατὰ μικρὸν ἐγκαταλείπει τὸ σχέδιον ἐγκαταστάσεως εἰς Χίον.

Διὸς εἰς τὰς Ἀθήνας, παρακληθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀρχιερέως Ἀττικῆς Γρηγορίου τοῦ Λεσβίου, τοῦ ἡγουμένου Πετραῖης καὶ τῆς Φιλομούσου Ἐταιρείας, παραμένει ὡς διδάσκαλος τῆς ἱατρικῆς, τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, τῶν μαθηματικῶν καὶ τῆς φιλοσοφίας. Σημειωτέον δὲ ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους (1813-5) μόνοι εὐρωπαϊκῆς παιδείας ἐν Ἑλλάδι διδάσκαλοι ἦσαν ἐν Ἀθήναις ὁ Πύρρος καὶ ἐν Πάτραις ὁ Π. Σοφριανόπουλος. Τόσον δὲ διέτρεψεν ὅχι μόνον ὡς διδάσκαλος ἀλλὰ καὶ ὡς ἱατρός, ὥστε ἐξελιπάρουν αὐτὸν οἱ Τοῦρκοι νὰ παραμείνῃ εἰς τὰς Ἀθήνας. Εἰς δὲ τὴν οἰκίαν Καλλιφρονᾶ ἰδρύει βιβλιοθηκὴν καὶ τριακοσίων εἰδῶν καὶ ὀρυκτολογικῶν μουσείων ἐκ τριακοσίων ἐπίσης ὀρυκτῶν.

Αἴφνης καλεῖται εἰς τὴν Χαλκίδα ὑπὸ τοῦ βαρέως ἀσθενούντος πασᾶ τῆς Εὐβοίας. Καὶ θεραπεύει μὲν τὸν πασᾶν, ἀλλ' ὁ πασᾶς δὲν ἀφίνει τὸν Διονύσιον νὰ φύγῃ. Ὁ πασᾶς μετατίθεται εἰς Ἀσίαν, θέλει νὰ παραλάβῃ καὶ τὸν Διονύσιον, οὗτος ὅμως προσποιεῖται τὸν ἀσθενῆ καὶ παραμένει εἰς τὴν Χαλκίδα. Ἐχὼν σεβαστὸν ποσὸν χρημάτων περιηγεῖται τὰρα τὴν Ἑλλάδα: πολλὰ τμήματα τῆς Πελοποννήσου, τῆς Στερεᾶς, καὶ τὰς νήσους Σαλαμίνα, Αἴγινα, Πόρον, Σπέτσας, Ὑδραν, Σύρον. Ἀρχομένου τοῦ 1818 εὐρίσκει τὸν Διονύσιον μέγαν καὶ πολὺν ἱατρὸν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἰδιαιτέρων ἱατρῶν τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε', τοῦ μάρτυρος καὶ ἁγίου, κατ' ἐντολὴν τοῦ ὁποίου καὶ κηρύττει ἐπ' ἐκκλησίας ἀπ' ἄμβωνος. Ὑπὸ δὲ τοῦ Γρηγορίου χειροτονεῖται ἀρχιμανδρίτης. Ἀλλ' ἐκρήγνυται ἡ Ἐπαναστάσις. Τὴν 6ην Ἀπριλίου 1821 φεύγει κρυφίως εἰς Ἅγιον Ὄρος, ὅπου

οἱ μοναχοὶ λαμβάνουν τὰ ὄπλα. Ἐλλειψίς πυρομαχικῶν ἀναγκάζει τοὺς ἁγίους πατέρας νὰ στείλουν τὸν Πύρρον εἰς Σκόπελον, Ὑδραν καὶ Σπέτσας καὶ παρακαλέσῃ τοὺς νησιώτας νὰ ἔλθουν ἐπίκουροι. Ἡ ἀποστολὴ στέφεται ὑπὸ μερικῆς ἐπιτυχίας, ἀλλ' ὁ Πύρρος εἰς τὴν Ὑδραν παρ' ὀλίγων ἐκ παρεξηγήσεως νὰ φωνηθῇ ἂν μὴ ἐπενέβαινε ὁ Λάζαρος Κουντουριώτης. Ἐξ Ὑδρας μεταβαίνει εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπολεως, ὅπου μάλιστα μετὰ τὴν ἄλωσην αὐτῆς ἐπιτυχῶς ἀντιμετώπισε τὴν ἐνσκήψασαν πανάλη. Καὶ κατόπιν καὶ δὴ καὶ μετὰ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Δραμάλη ποικιλοτρόφως ὑπηρετήσεν ὁ Πύρρος τὸν ἄγωνά καὶ ὡς κληρικὸς καὶ ὡς πνευματικὸς ἐργατῆς καὶ ὡς ἱατρός. Ζωηρῶς ἀναμιχθεὶς καὶ εἰς τοὺς ἐσωτερικοὺς ἀνταγωνισμοὺς, ἔζησε περιπετειωδῶς τὴν Καποδιστριακὴν περίοδον καὶ τοὺς χρόνους τῆς Ἀντιβασιλείας καὶ τοῦ Ὁθωνος.

**

Ἀνήσυχον πνεῦμα ὁ Πύρρος, συνιστᾷ ἐν μέσῳ πολέμῳ εἰς τὸν Μυστράν τῷ 1827 χαρτοποιεῖν ἢ χαρτουργεῖον, ὅπως ὀχι ὀρθῶς τὸ ὀνομάζει, κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν ὅμως τοῦ Ἱμπραῖμ πασᾶ εἰς τὴν Λακωνικὴν ἐγκαταλείπει μηχανὰς καὶ χάρτην καὶ καταφεύγει εἰς τὰ Κύθηρα Ἀλλ' ὁ Πύρρος δὲν ἀποθαρρύνεται. Κατὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Καποδίστρια ἐρχεται εἰς τὸ Ναύπλιον καὶ μετὰ τὸ πέρυς τῆς ἐν Ἀργεῖ Ἐθνικῆς Συνελεύσεως τῷ 1829 συνιστᾷ νέον χαρτοποιεῖον εἰς ἓνα τῶν μύλων τοῦ Ἐρασίου ποταμοῦ — εἰς τὸ Κεφαλάρι τοῦ Ἀργους — συμπράττων μὲ τὸν στρατηγὸν Νικηταρᾶν καὶ διὰ κοινῆς ἀμοιωτέρας καταβολῆς 3.000 γροσίων. Κατασκευάζονται χίλια περίπου φύλλα, ἀλλὰ τὰ χρήματα ἐξαντλοῦνται, διακόπτεται ἡ περαιτέρω ἐργασία, ὁ δὲ Νικηταρᾶς μεταφέρει εἰς τὴν οἰκίαν τὰ μηχανήματα.

Ἰδὺν ἡ ἀγγελία τῆς δευτέρας χαρτοποιίας: «Ἐίδοποίησις τῆς κατασκευῆς χαρτίου εἰς τὴν πόλιν Ἀργους. — Περιορχόμενος ποτε εἰς τὴν Εὐρώπην χάριν μαθήσεως, ἐπαρετήρουν συνεχῶς καὶ τὰς ὀραίας λεγομένας τέχνας καὶ μηχανάς, εἰς τὰς ὁποίας οἱ ἐκεῖσε σοφοὶ Εὐρωπαῖοι ὀσημέριον μὲ μεγάλων πόθων καταγίνονται πρὸς τοὺς ἄλλους ὅμως δὲν ἠμέλησα νὰ παρατηρήσω εἰς τὴν ὀφελιμωτάτην κατασκευὴν τοῦ χαρτίου, τῆς ὁποίας τότε κατέγραψα καὶ τὴν κατασκευὴν καὶ τὰ ὄργανα.

Ἡ πολυσύνθετος αὕτη μηχανὴ τοῦ χαρτίου εἶναι μὲν ὀφελιμωτάτη εἰς τὸ κοινόν, πλὴν εἶναι καὶ πολυέξοδος διὰ τοῦτο ἐκεῖ συστάινται καὶ ὑπερασπίεσις ἀπὸ μεγάλους ἄνδρας.

Ἐτρεῖς μεγάλα μηχαναὶ εἰς τὴν Εὐρώπην φαινόμεναι ὀφελιμωτέρας εἰς τὸ κοινόν: δηλ. ἡ κατασκευὴ τοῦ ρούχου, τοῦ χαρτίου καὶ τῆς τυπογραφίας, αἱ ὁποιαὶ τέχνην εἶθε νὰ ἔλθωσι ταχέως καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Τὸ ὀφελος τῆς μηχανῆς τοῦ χαρτίου ἰδὼν καὶ ἐγὼ πρὸ πολλοῦ εἰς τὸ ἔθνος, καὶ τὴν

καθημερινὴν ἐξερχομένην δαπάνην αὐτοῦ εἰς τὰ ἔθνη, ἐφιλοτιμήθη προπερυσί, καὶ ἐσύστησα εἰς τὴν παλαιὰν Σπάρτην [= Μυστρᾶν] μίαν τοιαύτην μικρὰν μηχανήν, διὰ τῆς ὁποίας τότε καὶ μερικὸν χαρτὶ κατεσκευάσα, καὶ τὸ ἔργον μου ἐπροώθησε πολὺ καλὰ πλὴν κακῆ τύχῃ, ὅτε ἐλθόντες οἱ Ἄραβες ἐπελάτησαν τὴν Λακωνίαν ὅλην, ἐφύγανεν καὶ ἡμεῖς ἄφαντες καὶ οὕτως ἀφήσαμεν εἰς τὸν Μυστρᾶν καὶ τὴν μηχανήν καὶ τὸ χαρτὶον μας. Τώρα δὲ ἰδόντες ὀλίγην ἄνεσιν, καὶ ὑπερασπιζόμενοι ἀπὸ τὴν κυβέρησιν, ἐσυμφωνήσαμεν μετὰ τοῦ ἀγαθοῦ πατριώτου Στρατηγοῦ Νικηταρᾶ, ἐκείνου τοῦ ἀκάκου καὶ ἀφίλαργου· Ἐλλήνος, καὶ ἐσωστήσαμεν πάλιν μίαν τοιαύτην μικρὰν μηχανήν εἰς τὸν Ἑρρασίον ποταμὸν τοῦ Ἄργους.

»Ὅθεν στοχάζομαι ὅτι διὰ τοῦτο ἕκαστος ἀγαθὸς καὶ τίμιος πατριώτης θέλει χαρῆ τὰ μέγιστα ἀκούσας, ὅτι γίνεται ἐν τοιοῦτον ἔργον πρὸς ἔπαινον τῆς Ἑλλάδος καὶ ὄφελος τῶν Ἑλλήνων.

»Τὸ ἔργον μου, σὺν Θεῷ, ἐτελείωσα, καὶ ἡ κατασκευὴ τοῦ χαρτίου ἄρξινεν εἰς τὸ Ἄργος. Λοιπὸν ὁποῖος φιλόκαλος Ἕλλην [ἔρχη] παλαιὰ ράκη πάνινα: δηλ. παλαιόπανα ἀπο βαμβάκι ἢ ἀπὸ λινάρη, ἢ ἀπὸ μετάξι, καθαρὰ ἢ ἀκάθαρτα, μικρὰ ἢ μεγάλα ὡς καὶ αὐτὰ τὰ παραμικρὰ τεμάχια, ἡμπορεῖ ἐλευθέρως νὰ τὰ διευθύνῃ εἰς Ἄργος, ὅπου ἀγοράζονται μὲ παραδῆς, ἢ ἀλλάζονται μὲ χαρτίον, καὶ ἐλπίζομεν εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἡ μηχανὴ νὰ γίνῃ μεγαλυτέρα καὶ ὠφελιμοτέρα εἰς τὸ ἔθνος καὶ τὸ χαρτίον νὰ πωλῆται εὐθηνότατα εἰς τοὺς Ἕλληνας.— Ἐν Ἄργει 1829 Ἰουνίου 15.— Ὁ Ἀρχιμανδρίτης Δ. ὁ Πύρρος».

Ἀπευθύνονται τώρα ὁ Πύρρος καὶ ὁ Νικηταρᾶς εἰς τὸν Καποδίστριαν, πρὸς τὸν ὁποῖον ὁ μὲν Νικηταρᾶς διέκειτο ἄριστα, ἀλλ' ὁ Πύρρος ἐχθιστά ἐνεκα τῶν ἀρίστων σχέσεών του πρὸς τὴν οἰκογένειαν τῶν Μαυροῦ-χαλαίων. Ὁ Καποδίστριας, διαυγὸς προβλέπων τὴν κακὴν ἔκβασιν τῆς ἐπιχειρήσεως, δὲν δίδει καμμίαν ἀπάντησιν. Διὸ καὶ θὰ ἀκύση προφορικῶς καὶ γραπτῶς τὸν ἀναβαλλόμενον ἀπὸ τὸν Διονύσιον. Ἀλλὰ καὶ πάλιν δὲν ἀποθαρρύνεται ὁ Διονύσιος. Μολὶς θὰ ἔλθῃ τῷ 1833 ὁ Ὅθων, θὰ ἀπευθυνθῇ εἰς αὐτόν, ὅστις θὰ παραπέμψῃ τὴν ὑπόθεσιν εἰς τὸν ὑπουργὸν τῶν οἰκονομικῶν Ἀλέξανδρον Μαυροκορδάτον. Ἀλλὰ καὶ ὁ Μαυροκορδάτος ἐξ Ἰσοῦ διαυγὸς, ὅσον καὶ ὁ Καποδίστριας, βλέπων τὰ πράγματα καὶ γνωρίζων ποία εἶναι ἡ τύχη τῶν βιομηχανιῶν τῶν ὑποστηριζομένων διὰ δημοσίων χρημάτων, φρονῶν δὲ ἐξ ἄλλου ὅτι ἡ βιομηχανία χάριτος δὲν ἦτο ἡ πρώτη ἣν ἔπρεπε νὰ ὑποστηρίξῃ ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου ἡ Ἑλλάς, ἡ μόλις συνελθούσα ἀπὸ τὴν δουλείαν, ἀρνεῖται καὶ οὗτος. Ὅθεν καὶ ἐπισύρει, γραπτῶς καὶ προφορικῶς καὶ αὐτός, τὴν μῆνιν τοῦ Πύρρου. «Ταῦτα ἰδὼν καὶ ἐγὼ - γράφει ὁ Πύρρος - ἐμούντωσα τὴν ἀνόητον ὑπουργικὴν οἰκονομίαν». Καὶ ἐγκαταλείπει ὀριστι-

κῶς πλέον τὴν ὑπόθεσιν τῆς χαρτοποιίας καὶ ἐπιδίδεται ἐφεξῆς μέχρι τέλους τοῦ βίου εἰς τὰς γεωγραφικὰς του μελέτας καὶ τὴν ἀσκήσιν τοῦ ἱεροῦ ἐπαγγέλματος.

Συναφῆ πρὸς τὴν ἱατρικὴν του ἐν Ἀθήναις ἐπίδοσιν εἶναι καὶ ὅσα μᾶς ἀφηγεῖται περὶ καταλήψεως ὑπ' αὐτοῦ πανεπιστημιακῆς ἑδρας: «Ὅταν ἤλθεν ὁ βασιλεὺς εἰς τὰς Ἀθήνας, οἱ ἱατροὶ συνέτρεξαν πανταχόθεν καὶ διὰ νὰ εὐρωσι πόρον ζυῆ: διὰ βίου ἐστοχάστησαν νὰ συστήσωσι κατάστημα στερεόν, ὅθεν ἐσυμφώνησαν νὰ κάωσι Πανεπιστήμιον, ἐν ᾧ πα αἰδιδόντες νὰ λαμβάνωσι ἀνάως μισθοὺς σφοδρῶς, ὅθεν γράψαν ἐς παντοῦ ἔλαβον συνεισφοράς καὶ ἔκτισαν τὸ Πανεπιστήμιον· τότε καὶ ἐμὲ εἶπον τινὲς φίλοι μου ἱατροὶ καὶ μὲ ἐπαρακινήσαν νὰ γράψω ἀναφορὰν καὶ νὰ καταταθῶ διδάσκαλος εἰς ἐν μᾶθημα τῶν ἐπιστημῶν· νὰ παρακαλῶ καὶ τοὺς διδασκάλους νὰ ἐνδώσου: ἐγὼ κατ' ἀρχὰς βλέπων τὴν ἀνωμαλίαν τῶν ἱατρῶν δὲν ἠθέλησα, μάλιστα ἐνόμιζον νὰ μὲ παρακαλέσωσι δις καὶ τρίς καὶ πολλάκις· λοιπὸν μῆτε αὐτοὶ μὲ ἐπαρακάλεσαν, μῆτε ἐγὼ ἐπαρακάλεσα αὐτούς, καὶ οὕτως ἔμεινα ἔξω· τὸ ἴδιον ἔπαθεν εἰς τὸ Παρσίον καὶ ὁ σοφὸς Ἀ. Κορραῖς, μὴ καταδεχθεὶς νὰ γάρψῃ ἀναφορὰν καὶ νὰ παρακαλέσῃ τοὺς διδασκάλους νὰ δώσωσι τὴν ψήφον των· ἐν αἰθα ὅμως ὅλοι ἔτρεχον ἔσπολυτοι παρακαλοῦντες, δεόμενοι ἕως τώρα βάλε με καὶ ἐμὲ διδάσκαλον νὰ ἐκβάλω τὴν τροφὴν μου [= νὰ βγάξω τὸ ψωμί μου]: ἐνῶ ἐγὼ σιγγράφω καὶ πτώπων συγγράμματα, πρῶρίζομαι τὰ ἔξοδα, καὶ κάωω καλὸν πρὸς τὸν πληθόν μου, πολλὰ πλησιάζον τὰ φῶτα πρὸς τοὺς λαούς».

Ἀσκῶν μέχρι τέλους τοῦ βίου του τὴν φιλανθρωπίαν, προσφῶρων δωρεὰν εἰς ἀπορους μαθητάς, εἰς σχολεῖα καὶ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τὰ βιβλία του, τοὺς ἀτλαντάς του, τὰς σφαίρας του, ἀτωλαύων παγκοίνου τιμῆς, κατ' ἐπανάληψιν δὲ ὑπὸ τοῦ Ὅθωνος παρασημοφορηθεὶς, μέλος ἐκ τῶν πρώτων τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, πρῶτος πρόεδρος τῆς Ἱατρικῆς Ἐταιρείας, ἀποθνήσκει ὁ ἀκαταπόνητος Θεσσαλὸς τὴν 12^{ην} Φεβρουαρίου τοῦ 1853.

**

Ἀνάλογα πρὸς τὴν περιπετειώδη ζωὴν του ὑπῆρξαν καὶ τὰ πολυειδῆ ἐπιστημονικὰ καὶ συγγραφικὰ διαφέροντα τοῦ ἀδελφοῦ Ἐδημοσίευσεν βιβλία θεολογικῶς περιεχομένου, ὡς τὸ «Ἐκκλησιαστικὸν Παραλληλοκύκλιον», (1808), «Ἡ πρὸς Θεὸν ὁμολογία τῆς Πίστεως καὶ τὸ ἱερόν ἀνάθημα τοῦ Ψαλτηρίου πρὸς καθημερινὴν χρῆσιν καὶ προσευχὴν ἐκάστου Χριστιανοῦ» (1827), «Ἡ ζωὴ τοῦ Χριστοῦ, ἢ τὸ ἱερόν καὶ ἅγιον Εὐαγγέλιον περιέχον τὴν ζωὴν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὰς διδασκὰς αὐτοῦ καὶ παρρησίας, τὰ θαύματα κ. λ. π.» (1813, 1908), ἢ «Ἱερὰ ἱστορία, καὶ βίαι τῶν τριῶν βασιλέων Σουλᾶ, Δαυὶδ καὶ Σολομῶντος (1847) ἢ «Περιγραφή τῆς ἐν Τήνῳ εὐρεθείσης ἁγίας

καὶ θαυματουργοῦ εἰκόνας τῆς κυρίας ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας καὶ τῶν θαυμάτων αὐτῆς, ἐν αἷς προσετέθη καὶ ἡ περιγραφή τῆς ὄλης γήσου καὶ τῶν κατοίκων αὐτῆς» (1849, πολλάκις ἔκτοτε ἀνατυπωθεῖσα), ἡ τρίτομος καὶ κατόπιν πεντάτομος «Πανθέκη τῆς ἱερᾶ ἐκκλησιαστικῆς» (1852, 1862), περιέχουσα τὴν Παρακλητικὴν, τὰ Μηναῖα, τὸ Τριψόδιον καὶ τὸ Πεντηκοστάριον.

Ἐξέδωκε παιδαγωγικὰ βιβλία, ὅπως ἡ «Χειρονογία τῶν παιδῶν, ἥτοι πραγματεία περὶ χρωῶν τοῦ ἀνθρώπου», εἰς τρεῖς ἐκδόσεις (1810, 1813, 1831), ἡ «Διονυσίας, Γραμματικὴ» (1827), ἡ «Ἀριθμητικὴ» (1828). Ἰστορικὰ βιβλία, ὅπως ὁ «Βίος, πράξεις καὶ κατορθώματα τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου» (1846), οἱ «Βίοι τῶν δώδεκα στρατηγῶν καὶ διαδόχων τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ἐν οἷς προσετέθη καὶ ὁ βίος Μεγάλου Πύρρου τοῦ Ἀλακοῦ» (1846). Σημειωτέον ὅτι πρῶτος ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ ἔθνους γράφει περὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ βασιλέως τῶν Ἡπειρωτῶν Πύρρου καὶ ὄχι ἀπλῶς συγγράφει περὶ αὐτῶν ἀλλὰ συγγράφει ἐν πνεύματι ἱστορικῆς ἐνότητος τοῦ ἔθνους.

Ἰκτάκτως κολλιεργεῖ ὁ Πύρρος καὶ τὴν γεωγραφίαν καὶ τὴν ἀστρονομίαν. Κατασκευάζει σφαιρας ὕδρ γαίην (1835, καὶ προγενεστέρας), συνιάσκει Ἀτλαντα (1814), ἔπειτα «Γεωγραφίαν Μεθοδικὴν ἀπάσης τῆς Οἰκουμένης» εἰς δύο ἐκδόσεις (1818, 1834), «Πρακτικὴν Ἀστρονομίαν, περιέχουσαν τὴν μυθολογικὴν ἱστορίαν καὶ καταγραφὴν τῶν δώδεκα πλανητῶν καὶ κομητῶν καὶ τῶν ἑκατὸν δέκα ἀστερισμῶν τοῦ οὐρανοῦ μετὰ τῶν 3448 ἀστέρων αὐτοῦ» (1836), ἔπειτα «Ἀτλαντα... περιέχοντα γενικῶς τε καὶ μερικῶς ὅλας τὰς βασιλείας τοῦ παλαίου καὶ νέου κόσμου εἰς εἴκοσι τέσσαρας γεωγραφικούς πίνακας» (1845), — μετὰ 69 σελίδων κειμένου καὶ καταγραφῆς τῶν νέων καὶ ἀρχαίων ὀνομάτων τῶν πόλεων καὶ χωρίων), κ.ά. Ἐνδεικτικὸν δὲ τῆς πρὸς τὰ μαθηματικά καὶ τὴν γεωγραφίαν ὄλως ἰδιαιτέρας ἀγαπῆς του εἶναι τὸ γεγονός, ὅτι εἰς τὴν δημοσιουμένην ἐν ἀρχῇ τῆς αὐτοβιογραφίας του λιθογραφον εἰκόνα του βλέπομεν αὐτὸν κρατοῦντα διὰ τῆς δεξιᾶς διαβήτην καὶ διὰ τῆς ἀριστερᾶς σφαιρὰν τῆς ὕδρογειῶν.

Ἄλλ' ὁ Πύρρος, ὅστις εἰς τὸ σφῆρόμενον ἐν τῇ Ἱστορικῇ καὶ Ἐθνολογικῇ Ἑταιρίᾳ ἐπισκεπτήριόν του ἀναγράφει ἐαυτὸν «ιατροδιδάσκαλον καὶ χειροφρῶν», κατ' ἐξοχὴν συμβάλλει διὰ τῆς συγγραφικῆς του ἐργασίας εἰς τὴν Ἱατρικὴν.

**

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἄς ἐπιτραπῇ μικρὰ παρέκβασις. Εἰς τὴν Ἑλλάδα, μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν ἔλθειν διδασκάλων καὶ μέσων οὐδὲ λόγος ἠδύνατο νὰ γίνῃ περὶ ἱατρικῆς παιδείσεως. Πολὺ βραδύτερον εἰς τὰ σχολεῖα ἤρχισαν νὰ διδάσκωνται καὶ στοιχεῖα τῶν ἐπιστημῶν, διὰ τῶν

ὁποίων ἐφοδιαζόμενοι οἱ ἀπόφοιτοι μετέβαινον ἔπειτα εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Δύσεως, ἰδίᾳ τῆς Ἰταλίας, ὅπου ἐμορφοῦντο περαιτέρω εἰς ἐπιστήμονας ἱατροῦς. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι μόνον τὸ ἐπάγγελμα τοῦτο ἐσβέτοντο οἱ Τοῦρκοι διὰ λόγους χρησιμοθηρικούς. Τῆς δημῶδους ἐξ ἄλλου θεραπευτικῆς ἱατρικῆς ἐκτενεστάτη ἦτο ἡ χρῆσις κατὰ τὸν χρόνον τῆς δουλείας τοῦ Γένους ἐπὶ τῇ βάσει κυρίως τῶν χειρογράφων θεραπευτικῶν συλλογῶν, τῶν ἱατροσφίλων. Συνήθως δὲ βοτανοπῶλαι, «βοτανάκηδες» λεγόμενοι, διερχόμενοι τὰς ὁδοὺς, ἐπώλουν τὰ δημῶδη τῶν φαρμάκων, συνίσταν τὴν κατάλληλον αὐτῶν παρασκευὴν ἢ παρεῖχον τὰς θεραπευτικὰς ὁδηγίας. Ἐπὶ εἰδικῶν δὲ τινῶν νόσων ἐκαλοῦντο οἱ κατέχοντες μυστικὰ φάρμακα (χοιράδων, λύσσης) ἢ οἱ κατέχοντες γνώσεις χειρουργικὰς ἐπὶ ἐξαθημάτων, καταμάτων, συριγγίων, τερηδόνας ὁσίων κλπ. Ὅχι σπανίως οἱ πασχόντες ἀπρηθύνοντο εἰς τὰς μονὰς, ὅπου διεφυλασσοτο μυστικὸν τὸ φάρμακον κατὰ ὀρισμένης νόσου ἢ ὅπου μοναχοὶ τινες ἠσχολοῦντο περὶ τὴν ἱατρικὴν. Σπανιώτερον διήρχοντο τὰς πόλεις καὶ οἱ καλούμενοι καλογιατροὶ, κομπογιαννῖτες ἢ σπασογιατροὶ ἵνα προσφέρουν ἰδίᾳ χειρουργικὴν συνδρομήν. Εἰς τὰς πλείστας τῶν περιπτώσεων, ὅς δυστυχῶς καὶ σήμερον ἀκόμη, οἱ ἔλλειψιν πάσης περιθάλψεως, τὴν πρώτην συνδρομήν προσέφερον ἐπὶ τῶν ὀξυτέρων νόσων «ὁ παθὼς», τὰ γραῖδια, ὁ ἀγύρτης. Ὁ About καὶ κατὰ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἀναφέρει τὴν ἐξῆς συνομιλίαν μετὰ γυναικός, ἡ ὁποία ἐζητήσων ὀλίγον σάχαρον ὡς φάρμακον: — «Ἐχετε γιαιρὸ εἰς τὰ πέριξ; — Ὅχι, κύριε. — Τί κάνετε διὰν εἰσθε ἄρρωστοι; — Περιμένομε νὰ περάσῃ τὸ κακό. — Ἄλλ' ὅταν εἰσθε πολὺ ἄρρωστοι; — Πειθαίνομε.

Ἡ ἀπουσία τῶν ἱατρῶν κατέστη λίαν αἰσθητὴ κατὰ τὸν ἀγῶνα τῆς Ἀνεξαρτησίας. Παρὰ τὸ πλευρὸν δὲ ἐμπειρῶν πρακτικῶν ἱατρῶν — τοῦ Γιατροῦ, τοῦ Πετμεζᾶ κ. ἄ. — προσέρχεται ἐπιστήμων ἱατρός, ὁ Πύρρος, ἀλλὰ καὶ ξενοφιλέλληνες ἱατροὶ, οἱ ὁποῖοι μὲ αὐτοθυσίαν προσέφερον τὰς ὑπηρεσίας των εἰς τὴν ἀγωνιώσαν Ἑλλάδα. Ἡ πρώτη βοήθεια χρῆρηγεται διὰ τῶν ἀπλουστέρων μέσων, ὅσα τότε διειθνεθῶν, εἶτε ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης εἶτε εἰς τὰ πλησίον χωρία καὶ τὰς μονὰς. Καὶ αὐταὶ δὲ αἱ Ἑλληνίδες ὄχι ὀλίγον συνήργησαν εἰς τούτο, ἠρωικῶς προσοστατήσασαι πανταχοῦ εἰς τὸ ἔργον τῆς νοσηλείας τῶν ἀγωνιστῶν.

**

Ἐπανερχόμενοι εἰς τὸ συγγραφικὸν ἱατρικὸν ἔργον τοῦ Πύρρου, σημειώνομεν, ὅτι ἐπιανελημμένως ἐξεδόθη τὸ δίτομον καὶ κατόπιν τρίτομον «Ἐγκόλιον τῶν Ἱατρῶν ἥτοι ἡ πρακτικὴ ἱατρικὴ» (1831, 1848, 1856), βιβλίον ἀπυβάν κατὰ γενικὴν ὁμολογίαν χρησιμώτατον διὰ τὴν εὐμεθοδίαν, τὴν σαφήνειαν, τὴν πρα-

κτικὴν σκέψιν αὐτοῦ. Σημειώτεον δέ, ὅτι, ἐνῶ ὁ μέγας πράγματι Κοραῆς, τελῶν ὑπὸ τὴν ἐπιτήρειαν τῆς ὑλ.ζούσης ἀτμοσφαιρας τῶν χρόνων του καὶ παρὰ τὴν ἀναμφισβήτητον εὐσεβειάν του, γλευάζει τοὺς ἱερεῖς τῶν ἀρχαίων Ἀσκληπείων καὶ καθυβρίζει αὐτοὺς ὡς ἀγύρτας διότι ἐφήρμοζον καὶ ψυχικὴν θεραπευτικὴν ἀγωγὴν,— ὅμως ὁ Πύρρος ἀσυζητητὶ δέχεται ταύτην. Ἴδου τί γράφει περὶ τοῦ Πύρρου ὁ καθηγητῆς Γερουλάνος εἰς πρόσφατον μελέτην :

«Εἶναι ἄξιον παρατηρήσεως, ὅτι παλαιότεροι ἱατροί, οἵτινες παρέμενον εἰς στενωτέραν ἐπαφὴν μετὰ τοῦ λαοῦ, μὴ ἀρκοῦμενοι δὲ μόνον εἰς τὴν διαπιστώσιν ἐξωτερικῶν συμπτωμάτων ἀλλ' ἀνερευνῶντες καὶ τὸν ἐσωτερικὸν ἄνθρωπον, ὅπως αὐτορμητῶς ἀπέδιδον προέχουσιν σημασίαν εἰς τὸν ψυχικὸν παράγοντα τὸσον ὡς πρὸς τὴν αἰτιολογίαν, ὅσον καὶ ὡς πρὸς τὴν θεραπείαν τῆς νόσου. Οὗτω ὁ γνωστὸς ἱατρός, ἐπιφανὴς διδάσκαλος καὶ ἐνθουσιώδης κήρυξ τῆς Ἐπαναστάσεως Διονύσιος Πύρρος ὁ Θετταλὸς γράφει εἰς τὸ Ἐγκόλιον τῶν Ἰατρῶν: «Συμβουλή πατρικῆ: Πᾶς ἀσθενὴς διὰ νὰ ἱατρευθῆ τὸ ταχύτητον πρέπει νὰ ἐξομολογηθῆ εἰς τὸν πνευματικὸν του πατέρα, διὰ νὰ ἐλαφρώσῃ τὴν ψυχὴν του ἀπὸ τὰς ἀντιπαθείας καὶ οὕτω μὲ ὀλίγον ἱατρικὸν καὶ μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ ταχέως γίνεται καλά».— Ἄνευ γνώσεως τῆς νεωτέρας ψυχαναλύσεως — ἐπιλέγει ὁ καθηγητῆς Γερουλάνος — καὶ ἐτι ὀλιώτερον τῆς ψυχολογικῆς ἱατρικῆς, ὁ ἀληθὴς θεράπων ἱατρός συνιστᾷ εἰς τὸν πάσχοντα ὅπως ἀνερευνήσῃ ἐξ ἰδίων του τὸν ἐσωτερικὸν ἄνθρωπον καὶ ἀνακαλιπῆ τὸ ψυχικὸν αἶτιον, ἐξομολογούμενος δὲ εἰς τὸν πνευματικὸν πατέρα νὰ ἐλαφρώσῃ τὴν ψυχὴν του ἀπὸ τὰς ἀντιπαθείας καὶ μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ ταχέως θὰ ἱαθῆ. Ὅθεν τελεῖ ψυχανάλυσιν καὶ ψυχοθεραπείαν προσθέτων: μὲ ὀλίγον ἱατρικὸν, ἀδιάφορον τῆ ἱατρικῶν, προφανῶς ὄχι πρὸς σωματικὴν θεραπείαν, ἀλλὰ καὶ τοῦτο χάριν ψυχικῆς ἐπιδράσεως». Ταῦτα κατὰ τὸν καθηγητὴν Γερουλάνον.

Ἄλλὰ καὶ αἱ συναφεῖς πρὸς τὴν Ἰατρικὴν, ἢ Φαρμακευτικὴ καὶ αἱ ἄλλαι φυσικαὶ ἐπιστήμαι δὲν ἔμεναν ἐξέναι πρὸς τὰ διαφέροντα τοῦ Πύρρου. Ἐκδίδει «Φαρμακοποιίαν» (1818), «Χυμικὴν τῶν τεχνῶν» (1828), ἐτέραν «Φαρμακοποιίαν» (1850), περιλαμβάνουσαν τὰ ὀνόματα ἑλληνιστί, ἰταλιστί καὶ τουρκιστί, ἐπίσης δὲ δίτομον «Βοτανικὴν πρακτικὴν προσηρμοσμένην εἰς τὴν ἱατρικὴν καὶ οἰκονομίαν» (1838). Περὶ τῆς Βοτανικῆς του ταύτης, ἢ ὁποία συμπληρῶνει τὸ Ἐγκόλιον, γράφει ὁ Πύρρος τὰ ἑξῆς: «Ἄλλ' ἐπειδὴ καὶ εἰς τὸ Ναύπλιον εἶχον τυπώσει τὸ Ἐγκόλιον τῶν ἱατρῶν, ἠθέλησα νὰ τυπώσω καὶ μίαν Βοτανικὴν πρακτικὴν. καὶ διὰ νὰ συνθέσω ταύτην συνερανίσθην ἀπὸ τριάκοντα πέντε χιλιάδας βότανα, μόνον διακόσια, καὶ αὐτὰ ὀφέλιμα εἰς τὴν ἱατρικὴν καὶ οἰκονομίαν, καθόλα χυμικῶς ἀναλυμένα καὶ ἐπιστημονικῶς δεδομένα,

καὶ διὰ νὰ τυπώσω τὰς χρωματισμένας αὐτῶν εἰκόνας, ἔκαμα ἑδικὴν μου λιθογραφίαν, ἐπειδὴ καὶ οἱ Βαυαροὶ ὄντες φθονεῖσι τότε, δὲν μὲ ἄφρινον νὰ τὴν τυπώσω» πολλὰ ἔπαθον ἀπὸ αὐτοὺς ἕως οὗ νὰ τὴν τυπώσω ταύτην» τελειώσας καὶ χρωματίσας εἰς τὰς Ἀθήνας κατὰ τὸ 1838 διένειμα εἰς τὸν λαόν τοιαύτην Βοτανικὴν οὐδεὶς τῶν Ἑλλήνων ἔκαμεν ἀκόμη». Καί, προσθέτομεν ἡμεῖς, ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένῃ ἡ πρώτη.

Ἄλλὰ καὶ ἡ αὐτοβιογραφία δὲν ὑπῆρξε ξένη πρὸς τὸν Πύρρον, — ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Περιήγησις ἱστορικὴ καὶ βιογραφία Διονυσίου Πύρρου τοῦ Θετταλοῦ, ἐν αἷς προσετέθη καὶ ἡ περιγραφή τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν, καὶ τῆς εὐφροσύνης θάλασσης εἰκόνας τῆς Εὐαγγελιστρίας καὶ τῶν θαυμάτων αὐτῆς» (1848). Ἄπλη καὶ λιτὴ ἀφήγησις τῆς ζωῆς του, τῶν σπουδῶν του, τῆς δράσεώς του, τῆς διαιμονῆς εἰς τὴν Εὐρώπην κατὰ τὴν πολυκύματον Ναπολεόντειον περίοδον, τῆς μετὰ ταῦτα ἐν Ἑλλάδι. Ὅ,τι δὲ κάμνει ἐντύπωσιν εἶναι ἡ ἐμμονὴ εἰς τὰ πάτρια. Ζῶν εἰς τὴν Δύσιν, εἰς ἐποχὴν ἀκράτου ὑλισμοῦ καὶ προοδομανίας, δὲν ἴσταται κεχηναῖος, καλὸς ἀγωγὸς πάσης ἀσχημίας καὶ γελοιοτήτος. Κριτικὸς καὶ ἐλεγκτικὸς νοῦς, δέχεται ὅ,τι πρέπει, ἀπορρίπτει ὅ,τι πρέπει. Εἶναι δὲ τὸσα τὰ διαφέροντα αὐτοῦ, ὥστε, ἐνῶ εἶναι ἐπίκεντρον αὐτός, πολλάκις λησιμονοῦμεν ὅτι ἀναγινώσκομεν αὐτοβιογραφίαν. Ἐνδεῖξις δὲ τῆς ἐπιστημονικότητος του εἶναι ὅτι καὶ ἀναγραφήν τῶν δημοσιευμάτων του συνέταξεν. Ὡς πρὸς τὴν γλωσσικὴν μορφήν τῶν ἔργων του, αὕτη εἶναι ἡ ἀπλοελληνικὴ τῶν χρόνων ἐκείνων, ἡ ἀπλή εἰς εἰπωμεν καθαρουσοῦσα, τὴν ὁποίαν ὁ Διονύσιος ἄλλοτε γράφει ἐπιμελέστερον, ἄλλοτε ἀμελέστερον. Τὴν δὲ τιμὴν τῆς ἐκδόσεως τῶν ἔργων του πολλαὶ πόλεις ἐγνώρισαν: Τὸ Λιβόρνον, τὸ Μιλᾶνον (τὸ Μεδιόλανον τῶν τότε λογίων, κατὰ ζῆλον Λατινικόν), ἡ Βενετία, ἡ Κωνσταντινούπολις, τὸ Ναύπλιον, αἱ Ἀθήναι, εἶναι τινὲς ἐκ τῶν πόλεων τῆς, πλὴν ἄλλων, καὶ ἐκδοτικῆς δράσεως τοῦ ἐξόχου ἀνδρός, ὁ ὁποῖος, ὑπαινισσόμενος τὸν χαρὶν παιδείας, πορισμοῦ βίου καὶ ἐθνικῶν σκοπῶν πλάνητα βιον του, προσφῶδες ἔθεσε προμεταπίδα εἰς τὴν αὐτοβιογραφίαν του τὸ Ὄμηρικόν: «Πολλῶν δ' ἀνθρώπων ἴδεν ἄστεα καὶ νόον ἔγνων», — τιμῶν πανταχοῦ ὅπου ἡ ζωὴ τὸν ἔφερε τὰ Ἑλληνοχριστιανικὰ γράμματα καὶ τὰς θετικὰς ἐπιστήμας, ζῶν καὶ λαμπρον παράδειγμα ὅτι ἡ «εὐτυχὴς» φύσις συνθέτει εἰς «ἀδίστην συζυγίαν» τὴν καλλιέργειαν τῆς ἀνθρωπίνης σοφίας καὶ τὴν πρὸς τὸ θεῖον ἀνάτασιν.

Καὶ ἀνέκδοτα δὲ ἀφήκε πολλά. Κατέλιπεν «Ὅργανολογίαν», «Διατριβὴν περὶ τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς μουσικῆς», «Περιγραφὴν τῆς νήσου Κέω», τέλος δὲ σπουδαιότατον δίτομον ἔργον ἐπιγραφόμενον «Περιήγησις τῆς Ἑλλάδος καὶ πόλεμοι αὐτῆς ἀρχαῖοι καὶ νεώτεροι», κρᾶμα πολιτικῆς γεωγραφίας, φυσικῆς γεω-

γραφίας, ἱστορικῆς γεωγραφίας, ἱστορίας πολιτικῆς καὶ ἱστορίας τοῦ πολιτισμοῦ, ἔτι δὲ συναγωγῆς ἐπιγραφῶν καὶ νομισματικῆς ὕλης.

**

Ὁ Ὀδυσσεὺς αὐτὸς τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος ὑπῆρξε γνήσιον, λαμπρὸν τέκνον τῶν μεγάλων χρόνων οἱ ὅποιοι τὸν ἐγέννησαν. Πιστὸς εἰς τὴν μικρὰν γενεθλίον κώμην μέχρι θανάτου,

πιστὸς εἰς τὴν εὐρύτεραν πατρίδα, πιστὸς εἰς τὴν Ἑλληνικὴν παιδείαν καὶ τὴν Ὁρθοδοξίαν, τοὺς δύο τούτους στύλους τῆς ἐθνικῆς μας ἐνότητος, πιστὸς εἰς τὴν ἀρετὴν τῆς φιλανθρωπίας, ὑπηρετῆς ἀφιλοκερδῆς τῆς προεπαναστατικῆς, τῆς ἐπαναστατικῆς καὶ τῆς μεταπαναστατικῆς Ἑλλάδος, — ὑπῆρξεν ὁ Πύρρος ὅ,τι οἱ Ἕλληνες καὶ ὁ Παῦλος ἐθεώρησαν εὐλογίαν Θεοῦ: Ὑπῆρξε προσωπικότης.

Ε. Π. ΦΩΤΙΑΔΗΣ

ΒΕΡΙΤΗ ΑΔΕΛΦΕ

Ἄπ' τις Πατρίδες τῶν Πατρίδων
 δὲς
 κάτι ἀστράφτει στὰ Βαλκάνια,
 δὲς
 νιάτα λαμπρά
 χρυσὲς σιραιτιές...

Ἦταν καὶ τότε... λίγα τάγματα...
 Μὰ δὲς τώρα συντάγματα
 στρατοὺς ἀγάπης
 δὲς καὶ δὲς...

Πολεμιστὲς ἀλύγιστοι
 — ΟΛΑ ΓΙΑ ΟΛΑ... —
 μάχη,
 θυσία
 ξέρονν τί θὰ πεῖ:
 Φλόγα
 καὶ φῶς -
 λάμψη -
 ἀστραπή...

Καταλιτὲς τοῦ χιῆς·
 κι' ἀγωνιστὲς τῆς λευτερογιάς
 — ΟΛΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ! —

Βερίτη,
 ἀδελφὲ Βερίτη δὲς
 λάμπει ἡ Πατρίδα
 φλόγα -
 φῶς
 σιὴν οἰκουμένην
 πάλλευκη
 καθῶς
 Κυρίου
 ἀνασιάσιμη
 λαμπάδα.

ΣΤ. ΜΠΟΛΕΤΣΗΣ

ΕΝΑΣ ΚΥΚΛΟΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

Πριν από ένα χρόνο, περίπου, ένας κύκλος κυριών, με την εμπνευσι των αρχών της Προνοίας του «Ελληνικού Φωτός», ξεκινήσαμε για να έξυπηρετήσωμε και άνακουφίσωμε ώριμου αριθμού άσθενών του «Ασκληπιείου Βούλας». Με έλαχιστη πείρα και μεγάλη επίφύλαξι, αλλά και με πίστι στο έργο που άνελαμβάναμε και με πολλή προθυμία να προσφέρωμε την ύπηρεσία μας στο έργο της κοινωνικής Προνοίας, όπως και με επίγνωσι των δυσκολιών που θά συναντούσαμε και των εϋθυνών που θά άνελαμβάναμε, άπεφασίσαμε να άρχίσωμε τις έπισκέψεις μας στους άρρώστους του Νοσοκομείου.

Μόλις 13 μήνες πάνε που γνωριστήκαμε μαζί τους — κι' όμως θάλεγε κανείς πως χρόνια πολλά είχαμε στενή έπικοινωνία. Πως έγινε ή γνώριμία; Πολύ, πάρα πολύ άπλά, όπως άπλούστατοι στους τρόπους και στις έκδηλώσεις είναι κι' αυτοί όλοι οι άνθρωποι, που τόσο σκληρά δοκιμάζονται στη ζωή τους. Με τί ύλικά έφόδια ξεκινήσαμε; Μά... με κανένα άπολύτως! Με την καρδιά μας μόνον πλημμυρισμένη από άγάπη, από άγάπη άληθινή για τον πλησίον μας, μιá άγάπη που μπορεί, και έχει την δύναμη, να έπουλώση πολλές πληγές, και να έλαφρύνη τον πόνο που είναι τόσο διάχυτος και άπεραντος στην έποχή μας. Με τό αίσθημα λοιπόν αυτό, και με πίστι στον Θεό, φθάσαμε σ' ένα άποτελεσμα. Άποτέλεσμα που μäs συγκινεί και που μäs κάνει άκόμη περισσότερο σήμερα να πιστεύωμε στο έργο της Προνοίας, και μäs διδει καινούργιες έλπίδες και δυνατόεις για μελλοντικές έπιτυχίες.

Μά ως περιγράψωμε τ' πράγματα με τη σειρά τους, και πριν άπ' όλα ως πούμε λίγα λόγια για τό Νοσοκομείο.

Σε μιá ύγιεινη παραθαλάσσια τοποθεσία εύρίσκεται τό «Ασκληπιείο Βούλας» υπό την Διεύθυνσι του Ε.Ε.Σ., που παράλληλα με όλη την άλλη πολύτιμη δράσι του, προσφέρει κι' αυτή την έξαιρετική ύπηρεσία στην έλληνική κοινωνία. Μέσα σε μιá πευκόφυτη περιοχή είναι κατεσπαρμένα τ' άδεια (10) περιπτερα, δωρεές διαφόρων φιλανθρωπών. Υπάρχουν περιπτερα για παιδιά, από ηλικίας 3 - 18 έτών, και άλλα, για μεγάλους από 18 - 45, άνδρικά και γυναικεία, όλα άνεξαιρέτως πολύ περιποιημένα, και με περιφνημ, ώργανωμένη παρακολού-

θησι, τόσο έκ μέρος των Ιατρών, όσον και έκ μέρος των προϊσταμένων και των άδελφών νοσοκόμων.

Η φυματίωση των όστων είναι εκείνη που άναγκάζει τόσο κόσμο να ζητήσει εκεί καταφύγιο με την έλπίδα, πως αί νέαι μέθοδοι θεραπειας, θά τους άποδώσουν γρήγορα πάλι ξανά, στα σπίτια και στις οικογένειές των γερούς, και έτσι θά γίνουν πάλι άποδοτικοί για την κοινωνία και την πατρίδα μας, που τόσο πολύ μäs έχει όλους, μικρούς και μεγάλους, πλούσιους και φτωχούς, άνάγκη.

Οι περισσότεροι έρχονται από μέρη μακρινά, και μένουν χρόνια καμμιá φορά, χωρίς να νιώδουν την χαρά και την άνακούφισι, να ίδουν κοντά στο προσκεφάλι τους ένα πρόσωπο δικό τους, αγαπητό, που να συμμερισθί την λύπη και τον πόνο τους.

Τ' ά παιδιά, ως έπί τό πλείστον, έχουν χαρούμενα προσώπια και είναι διαρκώς γελαστά, παρ' όλο, που πολλά άπ' αυτά, σε μιá ηλικία, που δέν θά έπρεπε να έχουν νιώσει, παρ' την ξένοιαστη χαρά, τό κυνηγητό και τό κρυφτούλι, μένουν καθηλωμένα, άκίνητα στο κρεβάτι, από τη φοβερή άρρώστεια, που εύτυχώς όμως τελευταίως άρχίζει να γίνεται όλιγώτερο έπικινδυνη, χωρίς εις τ'ά νέα φάρμακα και τ'άς μεθόδους θεραπειας.

Πόσο ένωρίς, άλήθεια, άρχισε για τ'ά μικρά αυτά πλάσματα ή δοκιμασία και ό άγώνας της έπιβίωσης! Πόσο πονούν σωματικώς και ψυχικώς, οι μικροί αυτοί μάρτυρες της ζωής, αλλά, και πόσο πιό εύκολο είναι να παρηγορηθί τ'ά μικρά αυτά πλάσματα, έν άντιθέσει προς τους μεγάλους.

Ένα όστείο λογάκι, ένα αίνιγμα, λίγες καραμέλλες, είναι ίκανά να κάνουν όλον αυτόν τον μικρόκοσμο εύτυχιμένο, και να ξεχάση τον πόνο του, γι' άρκετή ώρα. Έχουν την άγνοια του κινδύνου, βλέπετε, και της πραγματικής των καταστάσεως, και αυτό είναι μεγάλη παρηγοριά και περίφημο φάρμακο.

Την διαφορά άντιλήψεως, για την θέσι των, την νιώθετε άμέσως, όταν έπισκεφθίτε τα περιπτερα των μεγάλων.

Έκει ή καραμέλλες και τ'ά κουλουράκια δέν γίνονται δεκτά με την ίδια θερμή ύποδοχή. Έκει, χαίρονται πραγματικά, για την ανθρώπινη παρουσια. Έκει λοιπόν, στις

ψυχές αυτές, ή συντροφιά και μερικά παρήγορα λόγια, έχουν πολύ μεγάλη άπληξη.

Διψᾶ, ὁ κόσμος αὐτός ἐκεῖ μέσα, γιὰ λίγη στοργή, γιὰ συμπάραστασι, γιὰ κάποιο τέλος ἐνδιαφέρον, πού νά τόν κἀνη νά νοιώσῃ, πῶς εἶναι κι αὐτός ἀνθρώπος σάν τούς ἄλλους ὄλους, καί πῶς ἔχει τή θέσι του πάντα, στήν κοινωνία μέσα, τήν κοινωνία, πού στήν τόση του ἀτυχία, δέν τόν παραμέλησε, δέν τόν ξέχασε, ἀλλά κάνει, ὅ,τι μπορεῖ γιὰ νά τόν ξαναφέρῃ γερῶ καί χαρούμενο, γρήγορα κοντά της. Εἶναι πονεμένοι, πολὺ πονεμένοι, σωματικά καί ψυχικά καί ἔχουν ἀνάγκη ἀπό μιὰ στοργική συμπάραστασι καί καλωσύνη. Καί ἀκριβῶς, αὐτό, εἶναι τὸ "Ἔργον τῆς Προνοίας (*), νά βοηθῆ καί νά παραστέκη, νά γλυκαίνῃ τόν πόνο καί νά δίνῃ ἐλπίδες γιὰ καλλίτερες ἡμέρες, νά δίνῃ ἀγάπη, καί εἰς ἀντάλλαγμα, νά πέρνῃ διδάγματα, νά χαρίζῃ χαρά καί νά σκορπᾶ γύρω τὴν ἐμπιστοσύνη. "Ἄν πάρωμε παράδειγμα ἀπὸ τὰ γράμματα, τὰ γεμάτα ἐμπιστοσύνη, ἐκτίμησι καί θερμότες εὐχαριστίες, πού λαμβάνομε συχνά, ἀπὸ τούς ἀσθενεῖς τοῦ Νοσοκομείου, πρέπει νά ποῦμε πῶς ἔνοιωσαν βαθεῖα τὴ συμπάραστασι καί τὸ ἐνδιαφέρον τῶν κυριῶν τῆς Προνοίας. Πρέπει μ' ἄλλους λόγους, νά πιστεύωμε, πῶς μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο βοηθοῦμε ἀποτελεσματικά τὸ ἔργον τῆς Προνοίας.

* * *

Πράλληλα ὁμως μὲ τὴν ἠθικὴ τόνωσι, ἔχομε βοηθήσει, ἐπίσης καί στήν ἀντιμετώπισι ἄλλων σοβαρῶν προβλημάτων, ὅπως π.χ. στὸ ζήτημα τῶν μηχανημάτων. Τὸ θέμα αὐτό, μᾶς εἶχε πάρα πολὺ ἀπασχολήσει γιὰ ἀρκετὸν καιρὸ καί μέρες πολλῆς οἱ κυρίες τοῦ κύκλου ἔτρεχαν σὲ διάφορες ὑπηρεσίες καί ὑπουργεῖα, ἕως ὅτου τελικά, χάρις στήν πολὺ μεγάλη μας ἐπιμονὴ καί ὑπομονή, ἀλλὰ καί στήν πλήρη κατανόησι—πρέπει νά ὁμολογήσωμε—ὀρισμένων ὑπευθύνων ὑπαλλήλων διαφόρων ὑπηρεσιῶν, εἴχαμε ἕνα ἀνέλπιστο ἀποτέλεσμα: τὴν παροχὴ τῶν μηχανημάτων, στοὺς ἀπόρους ἀσθενεῖς μας, ἐντελῶς δωρεάν. Ἐδῶ ὁμως, πρέπει νά ἐξηγήσω περὶ ποιῶν μηχανημάτων πρόκειται. Πρόκειται ἀκριβῶς, γιὰ τὰ ὀρθοπεδικὰ μηχανήματα, (κορσέδες, σθηθοδέσμοι κλπ.) πού χρειάζεται νά φορῆσῃ ὁ κάθε σχεδὸν ἀσθενής, μετὰ τὴν ἐγχείρησι πού θὰ κἀνη καί τὴν ὅποιαν σπανίως μπορεῖ ν' ἀποφύγῃ. Τὰ μηχανήματα λοιπὸν αὐτὰ κοστίζουν, γιὰ μὲν τούς ἐνηλικίους ἀπὸ 400 700.000 δρχ. γιὰ δὲ τὰ παιδιὰ 200 - 450.000 δρχ.

Καταλαβαίνετε βέβαια, πόσο δύσκολο ἦτο, γιὰ ἕναν ἄπορο, νά ἐξοικονομήσῃ ἕνα τέτοιο ποσόν. Ἔτσι, πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἔμεναν στὸ κρεβάτι μῆνες πολλούς, μετὰ τὴν ἐγχείρησι, γιὰ νά τούς βάλουν στὸ τέλος σὲ γύψο, καί νά φύγουν γιὰ τὸ σπῆτι τους, ἐνῶ ἔχοντας ἕνα μηχανήμα τὸν 4ον μῆνα ἀκόμη, μετὰ τὴν ἐγχείρησι θὰ μπορούσαν νά σηκωθοῦν καί νά περπατήσουν.

Γνωρίσαμε πολλοὺς πού εἶχαν χειρουργηθῆ καί περίμεναν νά τούς στείλῃ ὁ φτωχὸς ἢ ἀνταρτίοπληκτος πατέρας τους λεπτά, νά παραγγείλουν τὸ μηχανήμα καί νά σταθοῦν στὰ πόδια τους. Ὑστερα ἀπὸ 1, 2, 3 καί 4 χρόνια πού ἦσαν ἀκίνητοι στὸ κρεβάτι. Νά σταθοῦν αὐτοὶ στὰ πόδια τους, ἐνῶ θὰ ἐλύγιζαν οἱ δικοὶ τους στερούμενοι, ἕνα τέτοιο σημαντικὸ ποσόν. Εἶδαμε π.χ. ἕνα παιδάκι χειρουργημένο 11 μῆνες, πού μᾶς ἔλεγε πῶς περίμενε νά πουλήσουν στὸ χωριό, οἱ δικοὶ του, τὸ μουλᾶρι τους, γιὰ νά τοῦ στείλουν τὰ χρήματα καί νά μπορέσῃ νά σηκωθῆ.

Ἐ, ὕστερα ἀπ' ὅλα αὐτὰ, πῶς ἦτο δυνατόν νά μείνωμε μὲ τὰ χέρια σταυρωμένα; Ναι, ἀλλὰ χωρὶς ὀλικὴ ἐνίσχυσι, εἶπαν μερικοὶ, πῶς θὰ τὰ καταφέρετε; Καί ὅμως, τὰ καταφέραμε χωρὶς νά δαπανήσουμε οὔτε χίλιες δραχμές, γιὰ ἕνα χαρτόσημο.

"Ὅλα, μὲ τὴν βοήθεια τοῦ Θεοῦ, πῆγαν θαυμάσια καί εἶναι πολὺ εὐχάριστο, ὅτι, σὲ διάστημα 11 μηνῶν, ἐπετύχαμε τὴν κατασκευὴ 124 μηχανημάτων παρά τῆς Ὑπηρεσίας Ἀποκαταστάσεως Ἐνηλίκων Ἀναπήρων (Υ.Α.Ε.Α) καί ἄλλων 56 μηχανημάτων ἐκ μέρους τοῦ Π.Ι.Κ.Π.Α. γιὰ τὰ παιδιὰ, ἀπὸ ἡλικίας 2 - 18 ἐτῶν.

Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι, ὅτι 180 ἀνθρώποι σηκώθηκαν καί περπάτησαν μιὰ ὥρα γρηγορώτερα, καί ὅτι ἀκόμα, ἐλευθέρωσαν ἄλλα τόσα κρεβάτια, γιὰ τὰ ὅποια δυστυχῶς ὑπάρχει τόσο μεγάλη ζήτησις.

Ἔνα σπουδαῖοτατό ἐπίσης φάρμακο γιὰ τούς ἀσθενεῖς τῆς Βούλας, εἶναι ἡ στρεπτομυκίνη. Κι' ὅλοι μας ξέρομε τίς μεγάλες ἀνάγκες, πού ὑπάρχουν γι' αὐτὸ τὸ φάρμακο κι' ἀκόμη πόσο οἱ ἀσθενεῖς ταλαιπωροῦνται, χωρὶς νά βλέπουν καλλιτέρευσι, διότι, λόγῳ τῆς ὕψηλης τιμῆς, δέν τούς εἶναι δυνατόν νά τὸ προμηθευθοῦν. Ἔτσι καί στὸ σημεῖο αὐτό, καί γιὰ νά προμηθευθοῦμε στρεπτομυκίνη δωρεάν, φροντίσαμε καί τρέξαμε πολὺ καί εἴχαμε τὸ εὐχάριστο ἀποτέλεσμα νά ἐπιτύχωμε τὴν παράδοσι κατὰ διαστήματα ἀπὸ τὸ Ὑγειονομικὸ Κέντρο 1160 φιαλιδίων. Ἄλλα 293 φιαλίδια, ἐδώσαμε ἐμεῖς, ὁ κύκλος μας, στὸ Νοσοκομεῖο, ἦτοι συνολικῶς, 1453 φιαλίδια.

Ἐκτὸς ὅμως τῶν ἀνωτέρω ἀναγκῶν, ἔχουν καί ἄλλες ἀνάγκες οἱ ἀσθενεῖς. Πολ-

(*) Βλ. «Εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἀγάπης» ἔκδ. «Διασκόου» 3ῃ ἔκδ., Ἀθῆναι 1949.

λοί, όταν ἔλθῃ ἡ ὥρα νὰ φύγουν, δὲν ἔχουν ροῦχα — ἄλλοι δὲν ἔχουν τὰ ναῦλα τους.

Καὶ στὸ σημεῖο αὐτὸ βοηθήσαμε ἀρκετὲς περιπτώσεις καὶ συνεχῶς βοηθοῦμε μὲ τὰ ἐλάχιστα μέσα ποὺ διαθέτομε μεταξὺ μας, χωρὶς μὲ αὐτὸ βέβαια νὰ θέλωμε νὰ ποῦμε πὼς ἔπαυσαν νὰ ὑπάρχουν στὸ Νοσοκομεῖο προβλήματα. Καὶ προβλήματα μάλιστα ἐπείγοντα ποὺ ζητοῦν ἀμεσα τὴ λύσι των. Πάντως ἡ διαπίστωση, ὅτι ἡ παρουσία μας ἔχει βοηθήσει στὴν ἀντιμετώπισι ἀρκετὰ σοβαρῶν προβλημάτων στὸ Νοσοκομεῖο, μᾶς συγκινεῖ καὶ μᾶς τονώνει.

Ἀσθενεῖς καὶ προσωπικὸ μᾶς δείχνουν

τόση ἐκτίμησι καὶ διάθεσι συνεργασίας στὸ κοινωνικὸ μας ἔργο, ποὺ αἰσθανόμεθα, πὼς τίποτε πλέον δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ μᾶς κἀνῃ ν' ἀποχωρισθοῦμε ἀπὸ τὸ τόσο συμπαθητικὸ καὶ πονεμένο αὐτὸ περιβάλλον, — ἀπὸ τὸ περιβάλλον αὐτό, ποῦ, ἴσως χωρὶς νὰ τὸ ξέρῃ, μᾶς βοηθεῖ νὰ καλλιτερεύωμε κι' ἐμεῖς τὸν ἑαυτὸ μας.

Μόνον ἓνα, λοιπόν, παρακαλοῦμε τὸν Θεό, νὰ μᾶς δίνη δύναμι καὶ φῶτισι, νὰ κρατήσωμε ψηλά, τὸ Ἔργον τῆς Προνοίας, καὶ σὰν πραγματικὲς Ἑλληνίδες, νὰ συμβάλωμε κι' ἐμεῖς στὴν καλλιτέρευσι τοῦ συνόλου.

N. N. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΟΥ

ΑΝΑΣΤΑΣΗ

Ἄνοιξε πάλι ἡ πασχαλιὰ
καὶ βγήκαν τὰ λουλούδια
πολύχρωμα ἀπριλιάτικα
χιλιόχρωμα βελουδα.

Οἱ μυδαλιές ξεντύθηκαν
τὴ ρόζ τὴ φορεσιά τους
καὶ οἱ τουλύπες ντύθηκαν
πάλι στὰ γιορτινά τους.

Ἀνάσταση! τραγούδησε
τ' ἀγέρι μὲς στὰ κλώνια
Ἀνάσταση! παντοῦ γιορτὴ
μηνοῦν τὰ χελιδόνια.

Χριστὸς Ἀνέστη! ψάλαμε
στὸ σπίτι ὄλοι μαζί
καὶ δώσαμε καὶ πήραμε
ἀναστάσιμο φιλί.

ΙΟΥΛ. ΚΑΡΠΟΥ

“ΜΑΖΙ,,

Μαζί θὰ περπατήσουμε τὴ στράτ' αὐτὴ,
καὶ μ' ἀνοιξες, καὶ μ' ἥλιο, καὶ μὲ χιόνια
σφιχτὰ ἀπὸ τὰ χέρια κρατητοῖ
θὰ χαιρετιζοῦμε τὰ πρῶτα χελιδόνια.

Παιδιὰ θὰ γίνουμε μ' ἀπλὲς κι' ἀθῶες καρδιές
πολεμιστὲς γιὰ τὴ μεγάλη τὴν ἀλήθεια...
Ὅθε περνᾶμε θὰ διαλύουντ' οἱ ξωθιές,
καὶ φῶς θὰ πλημμυρίζουν τ' ἄδεια στήθια.

Κάθε τραγοῦδι μας, τραγοῦδι ὅλης τῆς γῆς,
καὶ θάχ' ἡ σκέψη μας τὸ ἄρωμα τοῦ κρίνου
παιδιὰ ποὺ βγήκαμ' ἀπ' τὸ φῶς κάποιας αὐγῆς
στὸ μέτωπο μὲ τὴ σφραγίδα Ἐκείνου.

Μαζί θὰ περπατήσουμε τὴ στράτ' αὐτὴ,
κι' ἂν εἶναι δύσβατη καὶ ἄγρια, τί πειράζει; ..
Ξέρουμε ὄλοι πόσο θᾶναι λιγοστὴ
καὶ τί ἓνας Γολγοθᾶς μᾶς ἐτοιμάζει!

ΝΙΚΟΣ Β. ΚΑΜΒΥΣΗΣ

ΟΙ ΟΠΑΔΟΙ ΤΟΥ ΓΑΛΙΛΑΙΟΥ ΚΕΡΔΙΖΟΥΝ ΕΔΑΦΟΣ

Τί θα έγραφε ένας ανταποκριτής εφημερίδος εάν εύρισκετο εις τὰ Ἱεροσόλυμα τὸ 33 μ.Χ. ; Φυσικά, ὄχι χριστιανὸς ανταποκριτής ! Ἔνας... Ἄγγλος ανταποκριτής τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὁ ὁποῖος ὡς κυρίαν πηγὴν πληροφοριῶν θὰ εἶχε τὴν ἐπαφὴν του με τοὺς «κυβερνητικοὺς κύκλους» ὅπως θὰ εἰλέγαμεν σήμεραν, δηλαδὴ τὸ συνέδριον τῶν Ἀρχιερέων ποὺ ἐσταύρωσαν τὸν Ἰησοῦν.

Ὁ κ. Paul H. Beckelheimer μᾶς δίνει τὴν ἀπάντησιν εἰς τὴν ἐρώτησιν αὐτήν, εἰς μίαν ὑποθετικὴν ἀνταπόκρισιν, ἐνα ὥρατον ἄρθρον ποὺ ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ Ἀμερικανικὸν περιοδικὸν «Christian Evangelist» καὶ κατόπιν εἰς τὸ Ἀγγλικὸν «World Christian Digest». Καὶ τὰ δύο αὐτὰ περιοδικὰ εἶχαν τὴν καλωσύνην νὰ παράσχουν εἰς τὰς «Ἀκτίνας» τὴν ἄδειαν τῆς δημοσιεύσεως τοῦ ἄρθρου εἰς Ἑλληνικὴν μετάφρασιν.

ΕΙΣ ΠΕΙΣΜΑ ΤΩΝ ΑΠΕΙΛΩΝ

ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΑ — Ὁ Σίμων τοῦ Ἰωνᾶ, ὁ Ἰωνάνης τοῦ Ζεβεδαίου καὶ ἄλλοι ὀπαδοὶ τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναζωραίου, ἀφέθησαν ἐλεύθεροι ἀπόψε κατόπιν μαστιγώσεως καὶ νέαν ἀπειλῶν ἐκ μέρους τοῦ Ἰουδαϊκοῦ Συνεδρίου. Οἱ θαυμασταὶ τῶν τοῦς περιμένοντι πάλιν νὰ ἐμφανισθοῦν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Σολομῶντος, ὅπως ἔκαμναν σχεδὸν καθημερινῶς ἀπὸ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς.

Ἡ ἐπιρροή τῶν ἐπὶ μεγάλου ἀριθμοῦ συμπατριωτῶν τῶν ἐξακολουθεῖ ἀμείωτος, παρὰ τὰς ἐπανελημμένας ἀποδοκιμασίας καὶ τιμωρίας, τὰς ὁποίας ὑπέστησαν ἐκ μέρους τοῦ Συνεδρίου, τῆς ἀνωτάτης δηλαδὴ Ἰουδαϊκῆς ἀρχῆς. Φαίνεται ὅτι ἔγιναν τόσον δημοφιλεῖς, ὥστε νὰ προκαλέσουν τὴν ἔντασιν τῆς ἀντιδράσεως ἐκ μέρους τῶν ἐπισήμων κύκλων.

Ὁ Σίμων (γνωστὸς ἐπίσης καὶ ὡς Πέτρος), ὁ Ἰωάννης καὶ ὁ ἀδελφός του Ἰάκωβος ἐπωνομαζόμενοι «οἱ βροντῆς» κατὰγονται ἀπὸ τὴν Καπερναοῦμ, εἰς τὴν βορειοδυτικὴν ἀκτὴν τῆς θαλάσσης τῆς Γαλιλαίας. Πρὶν γνωρίσουν τὸν Ἰησοῦν, ἦσαν ψαράδες καὶ ἐγκατέλειψαν τὸ ἐπάγγελμα τῶν τοῦς διὰ νὰ τὸν ἀκολουθήσουν καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ συντόμου θεραπευτικοῦ καὶ διδασκαλικοῦ του σταδίου εἰς τὴν Γαλιλαίαν καὶ τὴν Βόρειον Ἰουδαίαν.

ΤΙ ΑΠΕΔΕΙΞΕΝ Η ΕΡΕΥΝΑ

Μία ἑκτακτος ἔρευνα τοῦ ἀνταποκριτοῦ μας εἰς τὸν τόπον ἀκριβῶς ὅπου ὁ Ἰησοῦς ἐσταυρώθη τὴν ἐπομένην τοῦ Πάσχα, πρὸ δύο μηνῶν, ἔφερον εἰς φῶς τὰ ἑξῆς : Ἡ εἰς θάνατον καταδίκη τοῦ Ἰησοῦ, ὑπῆρξεν ἀπαίτησις τοῦ Ἰουδαϊκοῦ Συνεδρίου καὶ πλήθους ἐξηγριωμένων πολιτῶν, ἀπαίτησις ἡ ὁποία προεβλήθη εἰς τὸν Ρωμαῖον ἡγεμόνα Πόντιον Πιλάτον. Ἐναντίον τοῦ Ἰησοῦ

ὑπεβλήθη μῆνυσις διὰ βλασφημίας καὶ βία αὐτῶν ἀνατροπῆς τοῦ οἰκοδομήματος τοῦ Ναοῦ. Ὁ Πιλάτος ὑπέκυψεν εἰς τὴν ἀπαίτησιν τῶν καὶ ὁ Ἰησοῦς ἐξετελέσθη, μαζί με δύο ἄλλους καταδίκους, ἕξω τῆς πόλεως τῆς Δαμασκού. Κατὰ τὴν στιγμήν τῆς ἐκτελέσεως οἱ μαθηταὶ τοῦ θεάθησαν μέσα εἰς τὸ πλῆθος, ἀλλὰ δὲν ἐφάνησαν νὰ ἔχουν διαθέσιν δημιουργίας ἐπεισοδίων. Ὁ Σίμων μάλιστα ἀπαντῶν εἰς ἐρώτησιν ἀνταποκριτοῦ μας, κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐκτελέσεως, εἶχε δηλώσει ὅτι καὶ αὐτὸς καὶ οἱ ἄλλοι σύντροφοί του δὲν εἶχαν ἄλλα σχέδια διὰ τὸ μέλλον, παρὰ νὰ ἐπιστρέψουν «καθῆσιν στὴ δουλειά του». Καμμία καταγγελία δὲν ἔγινεν ἐναντίον τῶν καὶ ὁ Ἀρχιερεὺς Καϊάφας εἶχε προβλέψει ὅτι ὁ θάνατος τοῦ Ἰησοῦ γρήγορα θὰ ἐλημονεῖτο καὶ ὅτι οἱ ὀπαδοὶ του θὰ διεσκορπίζοντο.

Ἐν τούτοις, μετὰ ἑπτὰ ἔβδομάδας οἱ στενοὶ αὐτοῦ φίλοι τοῦ Ναζωραίου, δώδεκα ἐν ὄλῳ, ἐπέσυραν καὶ πάλιν τὴν προσοχὴν τῶν ἀρχῶν. Αὐτὸ συνέβη κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς τοῦ θερισμού, τὴν Πεντηκοστὴν ὅπως τὴν ὀνομάζουν ἐδῶ. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοῦ, ἐνῶ προηγουμένως δὲν ἐφάνησαν ποθεν, παρουσιάσθησαν συγκεντρωμένοι εἰς τὸ ὑπερῶν ἐνὸς οπιτιοῦ ἐντὸς τῆς πόλεως. Ἀντιπρόσωποι τοῦ Συνεδρίου ἐκλήθησαν ἐπειγόντως, διὰ τὴν διεξαγωγὴν ἀνακρίσεων λόγῳ παρατηρηθείσης ταραχῆς κατὰ τὴν συγκέντρωσιν αὐτῶν. Εὗρηκαν τὸν Σίμωνα περιστοιχιζόμενον ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἕνδεκα, νὰ ὀμιλῇ πρὸς τὸ συγκεντρωθῆν πλῆθος. Ἡ διαγωγή καὶ ἐμφάνισις τῶν δώδεκα αὐτῶν ὀπαδῶν εἶχε τόσον μεταβληθῆ, ὥστε κατ' ἀρχὰς οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ συνεδρίου ἐνόμισαν ὅτι εἶχαν νὰ κάμουν μεθευσαμένους. Ἐν τούτοις ἀργότερα ἀπεδείχθη ὅτι οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Ἰησοῦ εὗρισκοντο ὑπὸ τὸ κράτος θρησκευτικῆς ἐξάρσεως. Τὸ περιεργον εἶναι ὅτι ἐνῶ ἡ γλῶσσα τῶν

δῶδεκα ὁπαδῶν εἶναι ἡ ἀραμαϊκὴ, ἡμποροῦσαν ἐν τούτοις νὰ ὁμιλοῦν εὐχερῶς διαφόρους ξένας γλώσσας, ὥστε ἡ γλῶσσα νὰ μὴν ἀποτελῆ ἑμπόδιον διὰ τὴν συνεννόησιν των μὲ τὸ πλῆθος, τὸ ὁποῖον ἀπετελεῖτο, ἐκτός των Ἰουδαίων, καὶ ἀπὸ παντός εἴδους ἁσιατάς, Αιγυπτίους, Ρωμαίους κλπ. Τὸ σπουδαιότερον δὲ εἶναι ὅτι εἰς ὄλην αὐτὴν τὴν συγκέντρωσιν ἐφαίνετο νὰ ἐπικρατῆ ἓνα πνεῦμα καὶ μία σκέψις.

Ὁ Σίμων εἰς τὴν ὁμιλίαν του ἠρνήθη κατηγορηματικῶς, ὅτι οἱ συντροφοὶ του καὶ αὐτὸς ἦσαν μεθυσμένοι. Ἀπέδωσε τὸν ἐνθουσιασμόν καὶ τὴν ἔξαρσιν των εἰς τὴν πλήρωσιν τῆς προφητείας τοῦ Ἰωήλ, ἐνὸς ἐκ τῶν προφητῶν τῆς Ἰσραηλιτικῆς θρησκείας.

Ἐκεῖνο ὅμως ποῦ ἐπροξένησεν εἰς τὸ πλῆθος ἀληθῆς παραλήρημα συγκινήσεως, ἦτο ἡ δήλωσις τοῦ Σίμωνος ὅτι ὁ σταυρωθεὶς Ἰησοῦς εἶχεν ἀναστήθῃ. Καταφερόμενος μὲ πικρίαν κατὰ τῶν συμπαιρωτῶν του, διότι ἔγιναν ὑπάιτιοι τῆς θανατικῆς καταδίκης τοῦ Ἰησοῦ, παρὰ τὰ θαυμασὰ ἔργα του, τὰ ὁποῖα σαφῶς ἀπέδειξαν ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἦτο προφήτης, ὁ Πέτρος ἐδήλωσεν ὅτι ὁ Θεὸς τὸν εἶχεν ἀναστήσει ἐκ νεκρῶν «λύσας τὰς ὁδοὺς τοῦ θανάτου, καθότι οὐκ ἦν δυνατόν κρατεῖσθαι αὐτόν (τὸν Ἰησοῦν) ὑπ' αὐτοῦ». Εἰς τὸ τέλος τῆς ὁμιλίας του ὁ Πέτρος ἐβροντοφώνησε: «τούτον τὸν Ἰησοῦν ἀνέστησεν ὁ Θεός, οὐ πάντες ἡμεῖς ἐσμέν μάρτυρες».

Μὲ τὴν καταπληκτικὴν αὐτὴν δήλωσιν ἡ συγκίνησις τοῦ πλῆθους ἔφθασεν εἰς τὸ κατακόρυφον καὶ ὅλοι ἤρχισαν νὰ ἐρωτῶν τὸν Σίμονα τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ γίνῃ τώρα. Ὁ Σίμων τοὺς εἶπεν, ὅτι ἐκεῖνο ποῦ θὰ ἔπρεπε τώρα νὰ κάμουν εἶναι νὰ μετανοήσουν καὶ νὰ βαπτισθοῦν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ. Τοὺς εἶπε μάλιστα ὅτι μὲ τὸν τρόπον αὐτόν θὰ ἐσυγχωροῦντο αἱ ἁμαρτίαι των. Τοὺς ἐξήγησεν ἀκόμη ὅτι θὰ ἐλάμβαναν Πνεῦμα Ἅγιον, ὅπως καὶ ἐκεῖνος τὸ εἶχε λάβει. Δὲν κατέστη δυνατόν νὰ ὑπολοισθῆ, πόσοι ὅπο τούτοις ἀκροατὰς ἐπίστευσαν εἰς τὰ λόγια τοῦ Πέτρου καὶ συνεμορφώθησαν πρὸς τὸς ὁδηγίας του. Ὑστερα ἀπὸ τὴν πρωτοφανῆ αὐτὴν ὁμιλίαν. Πάντως, κατ' ἐγκράτειαν πληροφορίας, πρέπει νὰ εἶναι ἀρκεταὶ χιλιάδες. Ἀναμφιβόλως τὸ γεγονός αὐτὸ ἀποτελεῖ ἓν ἐκ τῶν σπανιωτέρων θρησκευτικῶν φαινομένων εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ.

Αἱ ἀρχαὶ δὲν ἐνόμισαν ὅτι ἦτο ἀναγκαῖα ἡ λήψις μέτρων, διότι δὲν ἐθεώρησαν ἐπικίνδυνον τὴν συγκέντρωσιν αὐτὴν. Μερικοὶ μάλιστα ἀπὸ τὰ μέλη τῶν Συνεδρίων ἐπέμεναν ἀκόμη ὅτι οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ἦσαν μεθυσμένοι. Ἡ ἰδέα ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶχεν ἀναστήθῃ ἐθεωρήθη ἀπὸ τὸ

Συνέδριον ὡς παράλογος, παρ' ὅλον ὅτι δὲν ἐπερίμεναν ὅτι οἱ μαθηταὶ τοῦ Ἰησοῦ θὰ εὐρίσκοντο ἀκόμη συνηνωμένοι.

ΚΑΤΙ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΓΙΝῆ

Ἀλλά, ὅταν ὕστερα ἀπὸ ὀλίγας ἡμέρας ὁ Σίμων καὶ οἱ σύντροφοὶ του μετέφεραν τὸ πεδῖον τῆς δράσεώς των εἰς τὸν Ναὸν τοῦ Σολομώντος, αἱ Ἰουδαϊκαὶ ἀρχαὶ ἀντελήφθησαν ὅτι κάτι πρέπει νὰ γίνῃ μὲ αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἐάν δὲν εἶχε χρησιμοποίησει τὸν Ναὸν ὡς βῆμα διὰ τὰς βλασφημίας διδασκαλίας του, ἴσως δὲν θὰ κατεδικάζετο. Ἐν τούτοις καὶ οἱ μαθηταὶ του ἐφαίνοντο ἐξ Ἰσοῦ ἀποφασισμένοι νὰ χρησιμοποιήσουν τὸ ἄδυτον αὐτὸ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ ὡς κέντρον μεταδόσεως τῶν ἰδεῶν των. Τοῦτο βεβαίως προεκάλεσε τὴν ἀναγκαστικὴν τῶν μελῶν τοῦ Συνεδρίου καὶ τῶν ἱερέων τοῦ Ναοῦ, οἱ ὁποῖοι ἐθεώρησαν τὴν στάσιν των ὁπαδῶν τοῦ Ἰησοῦ ὡς ἄμεσον πρόκλησιν καὶ ἀπεφάσισαν νὰ δράσουν ἀμέσως.

Πρὸ δύο ἑβδομάδων ὁ στρατηγὸς τοῦ ἱεροῦ προέβη εἰς τὴν σύλληψιν τοῦ Σίμωνος καὶ τοῦ Ἰωάννου. Κατὰ τὴν ὥραν αὐτὴν ἦτο μαζί των ἓνας χωλὸς ζητιάνος, γνωστὸς εἰς ὅλους τοὺς προσκυνητὰς τοῦ ναοῦ οἱ ὁποῖοι εἰσέρχονται ἀπὸ τὴν Ὠροίαν Πύλιν. Ὁ ζητιάνος, τρελλὸς ἀπὸ χαρὰν, ἐξίστατο πρὸς τὸ πλῆθος τὸ πῶς ὁ Σίμων καὶ ὁ Ἰωάννης τὸν εἶχαν θεραπεύσει. Αὐτόπτη μάρτυρες ἐδήλωσαν ὅτι πρῶγματι ὁ πρῶν χωλὸς ἐπερπατοῦσε καὶ ἔτρεχε μέσα εἰς τὸν ναόν, πρὸς μεγάλην κατάπληξιν ὅλων ὄσων τὸν εἶχαν γνωρίσει προηγουμένως. Ὁ Σίμων, ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸ πλῆθος τῶν περιέργων ποῦ εἶχαν συγκεντρωθῆ, ἐξήγησεν ὅτι δὲν ὤφειλετο εἰς αὐτόν ἡ θαυμαστὴ θεραπεία, ἀλλὰ εἰς τὸν Ἰησοῦν, ὁ ὁποῖος — ὅπως καὶ πάλιν ἐβεβαίωσεν ὁ Σίμων — εἶχεν ἀναστήθῃ ἐκ νεκρῶν. Ἐξηκολούθησεν ὁ ὁμιλῆ πρὸς τὸ πλῆθος, περιποῦ ὅπως ὠμίλησε καὶ τὴν Πεντηκοστήν, ἀλλ' ἐπέστη μὲ μεγαλυτέραν σφοδρότητα κατὰ τῶν Ἰουδαϊκῶν ἀρχῶν καὶ ὄλων ὄσων ἔλοβαν μέρος ἐς τὴν σταύρωσιν. Πλὴν τῶν ἄλλων προφητῶν ἀνέφερε καὶ τὰ ὄνομα τοῦ Μωϋσέως καὶ τοῦ Σαμ' ὑήλ, τοὺς ὁποίους ἐχρησιμοποίησεν ὡς ἐπιχείρημα διὰ ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἦτο ὁ ἀναμενόμενος Μεσσίας ἢ ὁ Χριστὸς τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ.

Μετὰ τὴν σύλληψιν των ὁ Σίμων καὶ ὁ Ἰωάννης ἐκρατήθησαν καθ' ὄλην τὴν νύκτα, μὲ τὴν κατηγορίαν ὅτι ἦσαν τοραχοποιοί. Τὴν ἐπομένην ἀνεκρίθησαν ὑπὸ ἐπιτροπῆς προεστώτων τοῦ λαοῦ τῶν ἀποτελουμένων ἀπὸ πρεσβυτέρους καὶ γραμματεῖς, τὸν ἀρχιερέα Ἄνναν καὶ τὸν

γαμβρόν του Καϊάφαν, οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἐπιτυχῶς διεξαγάγει τὴν ποινικὴν διώξιν κατὰ τοῦ Ἰησοῦ. Οἱ κατηγορούμενοι ἐπανελάβαν τὴν ἱστορίαν τῆς ἀναστάσεως τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἠρνήθησαν ἐπιμόνως νὰ παύσουν νὰ ὁμιλοῦν καὶ νὰ διδάσκουν περὶ αὐτοῦ, παρὰ τὰς παραινέσεις τῶν ἀρχῶν. Ἐπικαλούμενοι τὸν Θεόν, ἐδήλωσαν ὅτι τὸ ἐθεώρουν ὡς καθήκον των νὰ ὁμιλοῦν δι' ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα οἱ ἴδιοι εἶδαν καὶ ἐγνώρισαν ὅτι εἶναι ἀληθῆ, καὶ ὅτι τοὺς ἦτο ἀδύνατον νὰ μὴ ὑπακούσουν εἰς τὸ καθήκον αὐτό. Οὐδεμίαν ποιητὴ ἐπεβλήθη εἰς τοὺς κατηγορούμενους, ἀλλὰ προειδοποιήθησαν ὅτι τοιούτου εἶδους παραβάσεις δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γίνουν ἀνεκταὶ εἰς τὸ μέλλον.

ΔΗΛΩΣΕΙΣ ΔΙΑΠΡΕΠΟΥΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ

Εἰς συνέντευξιν του μὲ δημοσιογράφου, ἓνας ἐκ τῶν διαπρεπεστέρων γραμματέων, μέλος τῆς ἀνακριτικῆς ἐπιτροπῆς, ἠρνήθη νὰ σχολιάσῃ τὸ γεγονός τῆς ἔμφανους ἰάσεως τοῦ ἀναπήρου ζητιάνου, λέγων ὅτι ἦτο πολὺ ἔνωρις διὰ νὰ κρίνῃ κανεῖς. Ὁ γραμματεὺς ἐνεφάνισε τοὺς δύο Γαλιλαίους ὡς ἀνθρώπους ὀλίγης μαθήσεως καὶ ἀφελῶν τρόπων. Παρεδέχθη ὅτι τὰ μέλη τῆς ἐπιτροπῆς εἶχαν ἐκπλαγῆ διὰ τὴν τόλμην των, καὶ προσέθεσεν: «Ὅποιοι εἶχε γνωρίσει τὸν Ἰησοῦν, θὰ ἤμποροῦσε εὐκόλῃ νὰ εἰπῆ ὅτι οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ὑπῆρξαν μαθηταὶ του». Ἄλλὰ δὲν ἔδωσε περαιτέρω ἐπεξηγήσεις.

Ἐπηκολούθησε δευτέρα καὶ τρίτη σύλληψις τῶν δύο αὐτῶν ἀνθρώπων καὶ ἄλλων ἐκ τῶν δώδεκα ἐντὸς τῶν τελευταίων 35 ὥρων, διότι, παρὰ τὰς προειδοποιήσεις, ἐξηκολούθησαν νὰ κηρύττουν καὶ νὰ διδάσκουν εἰς τὸν ναόν. Ἡ δημοτικότης των συνεχῶς αὐξάνει. Χθὲς ὁ ἀρχιερεὺς καὶ οἱ Σαδδουκαῖοι διέταξαν τὴν ἐκ νέου σύλληψιν καὶ προφυλάκισίν των διὰ νὰ ἀνακριθοῦν ἐνώπιον τῆς ὀλομελείας τοῦ Ἰουδαϊκοῦ συνεδρίου. Ἡ ἀνάκρισις ὤρισθη διὰ σήμερον τὴν πρωΐαν. Ὅταν ὁμοῦς συνηλθε τὸ συνέδριον, σήμερον τὸ πρωῖ, καὶ ἐκλήθησαν οἱ κατηγορούμενοι, ἀνεκαλύφθη ὅτι εἶχαν δραπετεύσει ἀπὸ τὴν φυλακὴν, κατὰ τὴν νύκτα! Ἡ συνεδρίασις ἀνεβλήθη, μέχρις ὅτου οἱ συλληφθεῖν καὶ πάλιν. Ἐντὸς ὀλίγου ἐθεάθησαν καὶ πάλιν εἰς τὸν ναόν, κηρύττοντες εἰς τὸ γνωστὸν μέρος. Οὐδεμίαν προσπάθειαν κατέβαλαν διὰ νὰ κρυβοῦν καὶ οὐδεμίαν ἀντίστασιν ἔφεραν κατὰ τὴν ἐκ νέου σύλληψίν των.

Ἡ ἐνώπιον τοῦ συνεδρίου ἀνάκρισις εἰς οὐδὲν συγκριμένον πόντισμα κατέληξε. Τὸ συνέδριον ἐτόνισεν εἰς αὐτοὺς καὶ πάλιν τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς ἐκ μέρους των ἐκστομίσσεως δημοσίᾳ καταγγελιῶν, ὅτι τὸ συνέδριον εἶχεν ἀδίκως καταδι-

κάσει τὸν Ἰησοῦν. Ἐτονίσθη εἰς τοὺς κατηγορούμενους ὅτι αὐτὴ ἡ θεοποίησις ἐνὸς ἐκτελεσθέντος κακοποιῦ πρέπει ἐπιτέλους νὰ παύσῃ. Ἡ ἀπάντησις ὁμοῦ τῶν κατηγορουμένων ἦτο ἡ ἴδια: Ὁ Θεὸς ἀνέστησε τὸν Ἰησοῦν ἐκ νεκρῶν καὶ αὐτοὶ ὑπῆρξαν μάρτυρες τοῦ γεγονότος τούτου. Ὅλοι οἱ κατηγορούμενοι ἐβεβαίωσαν ὅτι εἶχαν ἰδῆ τὸν Ἰησοῦν μετὰ τὴν σταύρωσιν, ἀνεφέραν μάλιστα καὶ πόσας φορὰς καὶ ποῦ τὸν εἶδαν. Τώρα, εἶπας, εὐρίσκεται καθήμενος δεξιὰ τοῦ Πατρός.

Ἐνας ἀπὸ τοὺς δημοσιογράφους, ἐπισκεφθεὶς ἰδιαιτέρως ἓνα μέλος τοῦ συνεδρίου, ἠρώτησε διατί δὲν γίνεται ἐκεῖνο ποῦ θὰ ἀπετέλει τὸν ἀπλοῦστερον τρόπον διὰ νὰ δοθῆ ἄπαξ διὰ παντός τέρμα εἰς ὄλην αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν, νὰ διαταχθῆ, δηλαδῆ, ἡ ἔκταφῃ τοῦ σώματος τοῦ Ἰησοῦ.

Ὁ σύνεδρος τοῦ ἀπήντησεν ὅτι τὸ εἶχαν σκεφθῆ καὶ ἐκεῖνο αὐτό, ἀλλὰ ὅταν ἔγινεν ἡ σχετικὴ ἔρευνα ἀπεκαλύφθη ὅτι ὁ τάφος τοῦ Ἰησοῦ ἦτο κενός καὶ ὅτι τὸ σῶμα του δὲν εὐρίσκετο πλέον ἐκεῖ. Τὸ συνέδριον ἐν τούτοις πρόκειται νὰ προβῆ εἰς ἐπίσημον ἀνακοίνωσιν, ὅτι οἱ ἄνδρες τῆς φρουρᾶς ποῦ εἶχε τοποθετηθῆ πρὸς φύλαξιν τοῦ τάφου ἀπεκοιμήθησαν καὶ ὅτι κάποιοι — πιθανώτατα οἱ μαθηταὶ τοῦ Ἰησοῦ — ἔκλειψαν τὸ σῶμα, ἐπωφεληθέντες τῆς ἐλευθερίας.

Ὅταν ὁμοῦς ἡ ἐξηγησις αὐτὴ ἀνεκοινώθη πρὸς τὸν Σίμωνα, τὴν διέψευσε κατηγορηματικῶς. «Μήπως οἱ λόγοι καὶ αἱ πράξεις μας δίδουν τὴν ἐντύπωσιν ἀνθρώπων ποῦ θὰ ἤμποροῦσαν νὰ κηρύττουν μίαν πλαστὴν ἱστορίαν;» εἶπε. «Κηρύττομεν τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, τῆς ὁποίας ὅλοι εἰμεθα μάρτυρες».

Ἐνας σχολιαστὴς ἐκ μέρους τοῦ συνεδρίου παραδέχεται ὅτι δὲν ὑπάρχει τίποτε εἰς τὴν διαγωγὴν τῶν ὁπαδῶν τοῦ Γαλιλαίου ποῦ νὰ εἶναι ἰδιαιτέρως ἀντίθετον πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ Ἰουδαϊκοῦ νόμου. «Αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι παρεπλανήθησαν ἀπλῶς ἀπὸ τοὺς μαθητὰς τοῦ Ἰησοῦ», ἐδήλωσεν ὁ σχολιαστὴς, «καὶ πιστεύουν ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶναι ὁ Μεσσίας. Οἱ Μεσσιανισταὶ αὐτοὶ, ὅπως τοὺς ὀνομάζομεν, ἐξακολουθοῦν νὰ τηροῦν τὸν νόμον, νὰ λατρεύουν σάν καλοὶ Ἰουδαῖοι τὸν Θεὸν εἰς τὸν ναόν καὶ νὰ συχνάζουν τὸ Σάββατον εἰς τὴν συναγωγὴν. Ἄλλὰ ἐπιπροσθέτως ἔχουν καὶ ἰδικὰς των συγκεντρώσεις, καθ' ἑκάστην πρώτην ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος, συνήθως εἰς ἓνα ἀπὸ τὰ σπίτια των. Ἐκεῖ, ὅπως ἐπιπροσφορήθημεν, ψάλλουν καὶ προσεύχονται καὶ ἀναφέρουν τοὺς λόγους καὶ τὰς πράξεις τοῦ Ἰησοῦ. Ἐπίσης κόπτουν ψωμὶ καὶ τὸ μοιράζουν μεταξὺ των. Ἄλλὰ βεβαίως δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ ἐπιληψιμον εἰς ὅλα αὐτά. Εἶναι μία νέα αἵρεσις, μέσα εἰς τὰς τόσας ἄλλας τῆς Ἰου-

δαϊκής θρησκείας. Πρέπει βέβαια να τους απογοητεύωμεν, αλλά όχι και να τους τιμωρούμεν. Έν τούτοις επιβάλλεται να γίνη ὅ,τι εἶναι δυνατόν διὰ νὰ ἐμποδίσωμεν τὴν περαιτέρω διάδοσιν αὐτῆς τῆς πλάνης».

Αἱ γνώμαι τῶν μελῶν τοῦ Συνεδρίου ἐπὶ τοῦ πῶς εἶναι δυνατόν νὰ γίνη αὐτὸ κατὰ τὸν ἀποτελεσματικώτερον τρόπον, εἶναι διχασμένοι. Μερικοὶ προτείνουν ἄμεσα δραστικὰ μέτρα, ἀκόμη καὶ τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου. Ἡ πλειοψηφία ἐν τούτοις τείνει ὑπὲρ τῆς ἀνοχῆς, ἐφόσον οἱ Μεσσιανισταὶ αὐτοὶ παραμένουν ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ Ἰουδαϊκοῦ νόμου.

Ἡ ἐπικρατοῦσα γνώμη μεταξὺ τῶν μελῶν τοῦ Συνεδρίου διευτυπώθη κατὰ τὸν καλύτερον τρόπον ὑπὸ τοῦ ραββίνου Γαμαλιήλ, ὁ ὅποιος θεωρεῖται ἕνας ἀπὸ τοὺς πλέον ἐγκύρους καὶ σεβαστοὺς νομοδιδασκάλους τοῦ Ἰσραήλ. Οὗτος ἐπέστησε τὴν προσοχὴν τῶν συναδέλφων του ἐπὶ ἄλλων Ἰουδαίων ἡγετῶν, οἱ ὅποιοι εἶχαν ἐμφα-

νισθῆ κατὰ τὸ παρελθόν καὶ οἱ ὅποιοι ἐνόμιζαν ὅτι ἦσαν «κάτι» καὶ εἶχαν συγκεντρώσει περίξ αὐτῶν ομάδας φανατικῶν ὁπαδῶν. Εἰδικῶς ἀνέφερε τὰ ὀνόματα τοῦ Θεοδᾶ καὶ τοῦ Ἰούδα τοῦ Γαλιλαίου, οἱ ὅποιοι εἶχαν ἐπαναστατήσῃ πρὸ πενήντα ἐτῶν.

Καὶ εἰς τὰς δύο αὐτὰς περιπτώσεις, ἐτόνισεν ὁ διάσημος νομοδιδάσκαλος, αἱ κινήσεις αὐταὶ διελύθησαν σχεδὸν ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον τῶν ἀρχηγῶν τῶν Ὁραββίνος ὑπέδειξεν εἰς τὰ μέλη τοῦ συνεδρίου ὅτι ἔπρεπε ἀπλῶς νὰ παραμείνουν μακρὰν πάσης ἀναμίξεως πρὸς τοὺς Γαλιλαίους αὐτούς. «Διότι», συνεπέρανε, «ἐὰν τὸ ἔργον αὐτὸ προέρχεται ἐξ ἀνθρώπων, θὰ καταλυθῆ. Ἐὰν ὅμως προέρχεται ἐκ Θεοῦ, δὲν ἠμπορεῖτε νὰ τὸ καταλύσετε».

Οἱ δώδεκα μαθηταὶ τοῦ Ἰησοῦ, κατόπιν μαστιγώσεως καὶ νέων ἀπειλῶν, ἀφέθησαν ἐλεύθεροι σήμερον τὸ ἀπόγευμα.

PAUL H. BECKELHYMER

LOUIS LEFEBYRE

ΒΡΑΔΥΝΗ ΠΡΟΣΕΥΧΗ

Δές με, πατέρα! Τέλειωσε κι' ἡ μέρα μου αὐτὴ δῶ.

Ἄν ἔκαμα κάνα καλό, Σ' εὐχαριστῶ γι' αὐτό.

*Κι' ἂν ἔκαμα πάλι κακό, τὸ ἀστείρευτο ἔλεός Σου
ὡς συγχωρῆσει τὸ μικρὸν ἐμὲ καὶ ἀνάξιό Σου.*

*Στὴ νύχτα αὐτὴ τὴν ἡσυχίαν, τοῦ μάταιου τούτου κόσμου
μιὰν ἄλλη νύχτα σκέφτομαι πὸν θὰ κατέβει ἐμπρὸς μου:*

*Ὅταν ἡ στερνὴ μέρα μου στὰ μάτια μὲ φιλήσει,
γιατὶ κι' ὁ Θάνατος, βαρὺς, σὰ νύχτα θὰ κυλήσει,*

*Σὰ νύχτα ἀκαταμάχητη κι' ὅπως αὐτὸς μοιραία.
Ὡ! νᾶηταν ἂπ' τίς νύχτες ἡ πιὸ βαθιὰ κι' ὠραία!*

*Ἀπόψε, ὅπως σιὸ θάνατο κανένας δταν γέρονει,
Σοῦ παραδίνω τὴν ψυχὴν ὁ ὕπνος ὡς μὲ παίρνει.*

*Ὡ! Δέξον τὴν πατέρα μου, τὴν ἔρημ αὐτὴ ψυχούλα!
κι' ἀπὸ τῆ σάρκα σήκωσ' τὴ ψηλὰ γιὰ μιὰ στιγμούλα,*

*Καὶ κάμε τὴν, μὲ δισταγμὸ ν' ἀρρογλυστρεᾶ παρθένο,
ὥστ' ὅπως θὰ κοιμίζομαι νὰ μάθω νὰ πεθαίνω.*

(Μετάφρ.)

ΚΟΥΛΗΣ ΑΛΕΠΗΣ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

ΑΚΟΥΣΤΕ ΜΕ!

Θάθελα νά σᾶς πῶ μίαν ἀληθινή ιστορία, πού τήν ξέρω καλά, γιατί εἶναι ἡ δική μου ιστορία. Ἀπευθύνομαι ἰδιαίτερα στούς νέους καί τούς παρακαλῶ νά μέ παρακολουθήσουν καί νά μέ προσέξουν, γιατί μιλῶ ἀπό τήν πραγματικότητα τῆς ζωῆς.

Κάτι θεοῦ πλημμυρίζει τήν ὑπαρξή μου! Κάτι πρωτόγνωρα ζεστο κοχλάζει μέσα μου ἔτοιμο νά ξεχειλίσει καί νά συμπαρασύρει, κἀγοντας, σάν τή λάβα πού κατακυλάει ἀπό ἕναν πυρακτωμένο κρατήρα, κάθε τι κακό καί βρώμικο, πού ὑπάρχει ἀκόμα μέσα στήν ψυχή μου...

Τό νοιώθω νά ξεχειλίσει καί λαχταράω νά τό δῶ νά γίνεται στό κατακυλίσιμά του, ἕνα κατακάθαρο νερό, μιά δροσοπηγή πού θά κυλίσει κρυσταλλένια πάνω στό λιβάδι τῆς ζωῆς...

Νά ξεχειλίσει θέλω, καυτερή ἡ ψυχή μου καί ἀφοῦ καί μέσα στήν ἴδια τῆς τῆ φωτιά καί ἐξαφανισίη μέ τήν πυράκτωσή τῆς κάθε τι κακό πού κλείνει ἀκόμα μέσα τῆς, νά γίνη μιά κρυστάλλινη δροσοπηγή!

Τί ὀνειρεμένη ἀλήθεια ἐλπίδα, τί φωτισμένη, ἀπό μιά θεία ἀνταγμία, χαρά!

Δῶρο τοῦ Θεοῦ ἀτίμητο, εἶναι νά δῆς τήν ψυχὴ σου τόσο καθάρια καί κρυσταλλένια, τόσο δυνατή, πού νά μπορῆ νά γίνη ἕνα καθαρήριο νάμα. Τί ὑπέροχο ἀλήθεια, νά ξέρῃς ὅτι ἔγινε ἕνας μικρός Ἰορδάνης, πού μπορεῖ νά ἀπαλλάξει κάθε ἄνθρωπο πού θά ἤθελε νά λουστῆ σ'αὐτό νερό, ἀπό τό ῥυπό πού θά λέρωσε γιά τόν ἕνα ἢ γιά τόν ἄλλο λόγο τήν ψυχὴ του, κάθε ἄνθρωπο πού θά ἔχη πέσει μέσα στή λάσπη τῆς ζωῆς γιατί θέλησε νά βαδίσει μόνος, χωρίς νά ἔχη μέσα του, σάν μοναδικό τῆς σκέψης του ὁδηγὸ τὸ Θεό μας, τὴν ὑπέροχη τοῦ Χριστοῦ μας διδασκαλία!

Ἴσως νά μὴν εἶμαι ἀκόμα ἔτοιμος, αἰσθάνομαι ὁμως ἀπάνταστα δυνατὴ τὴν ἀνάγκη νά φωνάξω, μέ γιγάντιο μέσα μου τὸν ποθο γιά ν' ἀκουσθῶ. Νά ἀκουσθῶ, ὄχι γιά μένα, ἀλλὰ ἀπό ὅλους ἐκεῖνους πού σάν καί μένα, εἶναι ἔρμαια μιᾶς σατανικῆς προσωπικότητος, πού φωλιάζοντας μέσα τους, ἔχει πνίξει τὸ δημιουργημένο ἀπὸ τὸν Πλάστη μας, ὁμορφο καί χριστιανικό ἐγώ.

Ἡ ψυχὴ μου δὲν εἶνε ἀκόμα ἡ κρυστάλλινη πηγὴ πού θά μπορέσει νά ἀνακουφίσῃ μέ τήν καθαρτήρια δροσιά τῆς. Κοχλάζει ἀκόμα, βρῖσκεται μέσα στό καθαρήριο πῦρ, μέσα στὸν κρατήρα.

Ὁ ἀγῶνας πού δίνω εἶνε σκληρός, εἶνε ὀλοκληρωτικός. Ἀγωνίζομαι πρὸς τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό μου. Τὸ καλὸ «ἐγώ» μου, πολεμᾷ τὸ κακό. Πρέπει νά σκοτώσω τὸ ἕνα, γιά νά ζήσῃ τὸ ἄλλο. Οἱ συμβιβασμοὶ εἶνε ἀπαράδεκτοι. Ἡ μάχη δὲν μπορεῖ νά τελειώσῃ μέ λαβωματιές. Θά τελειώσῃ μέ τὸ θάνατο τοῦ ἑνός.

Μέ σύμμαχο τὸ Θεό μου, θά δώσω τὴν νίκη στό καλὸ μου «ἐγώ». Σὲ ἐκεῖνο πού θά μοῦ δώσῃ μέν ἀνθρώπινες λύτες, ἀλλὰ καί θά μοῦ χαρίσῃ τὴν ἀληθινὴ εὐτυχία, τὴν εὐτυχία ἐκείνη, πού μπορεῖ νά συνθέσῃ μόνον ἡ ψυχικὴ γαλήνη.

Παρ' ὅλα αὐτὰ ὅμως, τὸ καλὸ «ἐγώ» μου, μέσα στὴ θανάσιμη πάλη, μέσα στὸν ἀγῶνα πού δίνει ἀκόμα, αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη νά μιλήσῃ. Ἀκούστε το. Εἶνε ἡ φωνὴ ἑνὸς πονεμένου ἀνθρώπου, πού βρισκοντας τώρα τὸν ἀληθινὸ ἑαυτό του, θέλει νά ὀρθωθῆ γιγάντιος καί κρατώματος σάν φωτεινὸ προβολέα τὰ δικὰ του παθήματα, νά φωτίσῃ τὸ δρόμο, ὅλων ἐκείνων πού ξεστρατίσανε ἀπὸ τὸ λουλουδισμένο μονοπάτι, τὸ μονοπάτι πού μᾶς ἔδειξε, ὁδηγήτρα θεϊκὴ, ἡ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ μας.

Ἦμωνα ἕνα κτήνος καί ἕγινα ἄνθρωπος:

Διάφορα γεγονότα πού ἔπληξαν τὴν ψυχὴ μου σὲ μίαν ἡλικία πού δὲν εἶχε ἀκόμα ἀποκτήσει τὴ θωράκιση πού χρειαζοτανε, τὴν ἔκαναν κουρέλι, τὴν ἔκαναν σκόνη. Κανείς, ἀπὸ ὅλους ἐκείνους πού εἶχανε τὴν πείρα καί τὴ γνώση τῆς ἡλικίας, δὲν βρέθηκε τότε, γιά νά τὴν παρῆ τὴ σκόνη αὐτὴ καί νά τὴν κἀνὴ πηλὸ χρήσιμο, νά τὴν πλάσῃ ὅπως πρέπει. Τὴν ἔφθναν σκόνη. Ἔπεσε ἐπάνω τῆς ἡ μόρα τῆς ζωῆς καί τὴν ἔκανε λάσπη. Ἡ ἐφηβικὴ τότε ὑπαρξίη μου, βουτήχτηκε στό βούρκο καί βρωμάστηκε!

Κυλίστηκα μέσα στὴ λάσπη αὐτὴ, κυλίστηκα ἡδονικά σάν τὸ βουβάλι ἢ τὸ γουροῦνι καί τὴν ἔκανα νά κολλήσῃ ἐπάνω μου. Ἐξῆσα χρόνια ὀλόκληρα φορῶντας τὴ συχαμερὴ αὐτὴ χλαμῦδα, χωρίς νά ἔχω τὴ δύναμη νά τὴν ἀποβάλω.

Φορῶντας τὴν ἀπέκτησα μιά καινούργια μορφή, μιά καινούργια προσωπικότητα. Καί εἶχε ἕνα χρώμα ἀπατηλὸ ἢ χλαμῦδα αὐτὴ. Ποσοί καί πόσοι δὲν γελάστηκαν ἀπὸ μακριά. Σάν μέ πλησίασαν ὅμως λερώθηκαν.

Ἐκανα πολλοὺς ἀνθρώπους νά υποφέρουν καί νά πονέσουν, περισσότερο δὲ ἀπὸ ὅλους, τοὺς ἀνθρώπους πού μέ ἀγαποῦσαν. Τοὺς ἔ.

κανα νὰ αισθανθῶν ἀηδία ἢ μίσος. Ἐγὼ ὁμως προχωροῦσα γελώντας χωρὶς νὰ ἀντιλαμβάνωμαι ὅτι λερώνοντας τοὺς ἄλλους μὲ τὴν παρουσία μου καὶ τὶς πράξεις μου, βουτιόμουν ἀκόμα περισσότερο στὸ βούρκο.

Στὰ πρῶτα χρόνια εἶχα μερικὲς ἀναλαμπές. Γιὰ λίγες ἡμέρες εὗρισκα τὸν παλῆθ' ἐαυτοῦ μου. Σι ἀ σιγά ὁμως σκοτώθηκε ὁ ἄνθρωπος καὶ ἀπέμεινε τὸ κτῆνος. Νεκρώθηκε ἡ ψυχὴ πού θὰ μπορούσε νὰ ἀκούσῃ τὸ Θεὸ καὶ γιγάντωσε ἐκείνη πού ἀκολουθοῦσε τὸ πνεῦμα τοῦ κακοῦ.

Δέσμιος ἀπὸ μιὰ ψυχικὴ κατάσταση πού ξέφευγε ἀπὸ τὰ ὄρια τοῦ λογικοῦ, ζῶσα τὴ ζωὴ ἐνὸς κτῆνους ἀδιαφορώντας ἀν προκαλοῦσα λύπες καὶ πόνο γύρω μου, ἀδιαφορώντας ὁμως, σὰν τέλειο κτῆνος, καὶ γιὰ τὴν καταστροφή στὴν ὅποια ὀδηγοῦσα τὴν ἴδια τὴν ὑπαρξή μου, σὰν ἀνθρώπου κοινωνικοῦ.

Νόμιζα ὅτι ζώντας μ' αὐτὸ τὸν τρόπο, προσέφερα χαρὲς στὸν ἐαυτοῦ μου καὶ ἀδιαφοροῦσα ἐὰν ἔκανα δυστυχημένους ὅσους μὲ πλησίαζαν ἀλλὰ καὶ ἐκείνους ἀκόμα, πού εἶχανε στὶς φλέβες τους, τὸ ἴδιο μὲ μένα αἷμα. Τί οἰκτρὰ πλάνη! Μπορεῖ ποτὲ ἓνα κτῆνος νὰ αισθανθῇ τὴν ἀληθινὴ χαρὰ; Πού μπορεῖ νὰ ὀδηγηθῇ κανεὶς ἀλλοίμονο, ὅταν δὲν ἔχη π ρ α γ μ α τ ι κ ἄ κ λ ε ῖ σ ι μ ἔ μ ε σ α σ τ ῆ ν ψ υ χ ῆ τ ο υ τὸ Θεὸ καὶ ὅταν δὲν θέλῃ νὰ ἀκούσῃ τὴ φωνὴ Του!

Μιὰ μέρα ὁμως ἔγινε τὸ θαῦμα!

Μοῦπανε νὰ κλείσω τὰ μάτια μου, νὰ ξεχάσω γιὰ λίγο τὸ κάθε τί καὶ νὰ ἀκούσω μέσα μου τὴ φωνὴ τοῦ Θεοῦ. Τὸ ἔκανα, γιὰτὶ ἡ φλόγα τῆς πίστεως, ἔστω καὶ σκεπασμένη ἀπὸ τὴ στάχτη τῆς κτηνώδους ζωῆς μου, ὑπῆρχε πάντα μέσα μου.

Ἄκουσα τὴ φωνὴ Του! Τὸ σκοτάδι πού με σκέπαζε σκορπίστηκε καὶ εἶδα μπροστά μου τὴν ἀλήθεια. Εἶδα τὴν καταστραμμένη ζωὴ μου καὶ ἔκλαψα πικρά. Τὸ κτῆνος εἶχε ξαναγίνει ἄνθρωπος!

Ἦ σιχαμερὴ χλαμύδα ἔπεσε ἀπὸ πάνω μου. Τώρα εἶμαι γυμνός. Κρούνω. Ὁ παγομένος βορῆας πού ξεκινάει ἀπὸ τὴν περασμένη ζωὴ μου, μὲ περονιάζει, ὑποπέρω καὶ ὁμως εἶμαι εὐτυχής. Εἶμαι εὐτυχής γιὰτὶ μέσα μου φωλιάζει ἡ γαλήνη.

Βέβαια χρειάζεται μεγάλος ἀγώνας γιὰ νὰ μπορέσω νὰ στήσω τὸν ἀργαλεῖο, πάνω στὸν ὁποῖο θὰ ὑψάνω τὸ καινούργιο, τὸ καθαρὸ, τὸ χριστιανικὸ μου ροῦχο, τὸ ροῦχο πού θὰ μὲ ζεσταίνῃ. Ὁ ἀγώνας ὁμως αὐτός, εἶναι ὁ ἀγώνας τοῦ ὠραίου καὶ τοῦ καλοῦ.

Σὰν πρώτη ἐκδήλωση τῆς μάχης μου αὐτῆς, αισθάνομαι τὴν ἀνάγκη νὰ μιλήσω. Νὰ ἀνοίξω τὴν ψυχὴ μου, ξεχνώντας τὸ ἐγὼ μου. Βλέπω, με τῆς ψυχῆς μου τὸ βλέμμα, τὸν Κύριό μου μπροστά μου, πού μοῦ λέει νὰ ταπεινωθῶ γιὰ νὰ μπορέσω νὰ ἀνέβω ψηλά. Ἔτσι τὸ ἤθελε Ἐκεῖνος, γιὰτὶ αὐτὸ εἶναι τὸ «ὠραῖο». Σήμερα ἀλλοίμονο, οἱ περισσότεροὶ ἄνθρωποι ἔχουμε ἀνεβάσει τὸν ἐγωϊσμό, στὸ

ὄρονο τῆς δυναστικῆς δικτατορίας, καὶ ἔχουμε ξεχάσει καὶ αὐτὸ Του τὸ δίδαγμα, ὅπως τὸσα ἄλλα.

Αισθάνομαι μιὰν ἀπέραντη ἀνακούφιση τὴν ὥρα τούτη πού ξεγυμνώνω μπροστά σας τὴν ψυχὴ μου, ἀπαλλάσσοντάς τιν, ἀπὸ κάθε κακὸ ροῦχο.

Προσπαθῆστε νὰ τὸ κάνετε, ὅλοι, ὅσοι νοιώθετε τὴ φορεσιά σας λεκιασμένη. Ἄμα γυμνωθῆτε πρῶτα, θὰ μπορέσετε μετὰ νὰ φορέσετε τὴν ὀλόλευκὴ χλαμύδα τῆς θείας ψυχικῆς γαλήνης πού δίνει τὴν ἀληθινὴ χαρὰ καὶ εὐτυχία στὴ ζωὴ!

Στὰ πολυκύμαντα χρόνια πού περάσαμε καὶ πού ζοῦμε ἀκόμα, θὰ ὑπάρχουν πολλοὶ ἄνθρωποι, ἰδιαίτερα νέοι, πού ἡ ψυχὴ τους πληγώθηκε σὰν τὴ δική μου, πρὶν ἀκόμα ἀποκτήσῃ τὴν ἀπαιτούμενη θαυράκιση.

Ἄκουστε με σεις ὅλοι πού βρισκεσθε σὲ αὐτὴ τὴν κατάσταση. Νομίζετε ὅτι εἴσθε εὐτυχεῖς. Τί οἰκτρὰ πλάνη. Κατρακυλάτε σ' ἓνα γλυστερό, λεῖο βέβαια, ἀπαλό καὶ εὐχάριστο κατήφορο, γιὰ νὰ βρεθῆτε μιὰ μέρα μέσα στὸ σκοτάδι ἐνὸς ἀπόκηρμου βάρθους, στὸ σκοτάδι τῆς ψυχικῆς σας συντριβῆς.

Μὴν ἀφήνετε ἄλλο τὸν ἐαυτοῦ σας στὴν κατάσταση αὐτὴ. Σταματήστε τὸ κατρακυλισμα, ζητώντας σὰν μονὴ βοήθεια τὴ φωνὴ τοῦ Θεοῦ πού μπορεῖτε νὰ ἀκούσετε μέσα σας.

Σὰν σταματήσετε βέβαια θὰ ἰδῆτε ὅτι βρισκόσαστε στὸ σκοτάδι καὶ θὰ τρομάξετε. Στὸ σκοτάδι πού σεις οἱ ἴδιοι, ὅπως καὶ ἐγὼ, δημιουργήσατε. Μὴν φοβηθῆτε. Πάνω στὴν κορυφὴ σὰς περιμένει τὸ φῶς. Βέβαια δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ ἀνεβῆτε. Ὁ ἀνήφορος δὲν εἶναι εὐχάριστος σὰν τὸν κατήφορο. Θὰ πονέσετε, θὰ ματώσετε, θὰ κουρασθῆτε. Ὁ ἀγώνας ὁμως αὐτός — ἀγώνας πρὸς τὸν ἴδιο τὸν ἐαυτοῦ σας — ἀξίζει.

Κάτω τὸ αἰώνιο ψυχικὸ σκοτάδι μιᾶς κτηνώδους ψυχῆς πού εἶναι ἀνίκανη νὰ αισθανθῇ τὴν ἀληθινὴ τῆς ζωῆς χαρὰ. Ἐπάνω στὴν κορυφὴ, ὁ ἥλιος τῆς εὐτυχίας.

Βέβαια, ζώντας μέσα στὴν «ἀλήθεια» τῆς ζωῆς θὰ ἀντιμετωπίσετε καὶ τὶς πόρες τῆς δοκιμασίας Ἐκεῖ πάνω θὰ βρεθῆτε καὶ μέσα σὲ συννεφίες. Μετὰ τὴν καταιγίδα ὁμως φεγγοβολαίει πάντοτε ὁ ἥλιος. Μετὰ τὴ λύπη φτάνει πάντοτε ἡ χαρὰ, ἡ ἀληθινὴ εὐτυχία τῆς γαληνεμένης ψυχῆς. Ἐνῶ, μέσα στὸ σκοτάδι καὶ ζώντας τὴ ζωὴ τοῦ κτῆνους, οἱ ἐπιφανειακῆς χαρὲς πού θὰ νοιώθετε εἶναι μηδαμινῆς καὶ πληρώνονται κάποια μέρα μὲ νόμισμα βαρὺ.

Μὴν ἀγαπάτε τὸν ἐαυτοῦ σας γιὰ τὸν ἐαυτοῦ σας. Ἀγαπήστε τον γιὰ τοὺς ἄλλους, καὶ τότε, θὰ δῆτε τὴν ἀπέραντη εὐτυχία νὰ σὰς πλημμυρίζῃ.

Ὅταν γύρισα πίσω μου καὶ εἶδα τὴν καταστραμμένη ζωὴ μου φοβήθηκα. Νόμιζα ὅτι ἔ-

βλεπα μπροστά μου τὸ πτώμα μου, ἓνα πτώμα
χωρὶς ζωὴ, ἀνίκανο πιά νὰ ἀναστηθῆ. Δεί-
λιασα καὶ ἤμουνα ἐτοιμὸς γὰ τὸ ἀγκαλιάσω
μένοντας γιὰ πάντα νεκρός. Τώρα ὁμως, ξέρω
νὰ ἀκούω τὴ φωνὴ τοῦ Θεοῦ μας. Ξέρω ὅτι
μπορῶ νὰ ἀναστηθῶ!

Χρόνια ὀλόκληρα ὑποχωροῦσα ἀφίνοντας
τὸ πεδίο ἐλεύθερο στὸν ἐχθρό. Τώρα γιὰ νὰ
τὸ ξανακερδίσω χρειάζεται ἀγῶνας σκληρός.
Τὰ ὄπλα μου εἶνε τὴ στιγμή αὐτὴ πρωτόγονα
καὶ φθαρμένα ἀπὸ τὴν κακὴ χρῆσι πού τοὺς
ἔκανα τόσα χρόνια. Μὲ συμπαραστάτη μου

ὁμως τὸ Θεό, αἰσθάνομαι ὅτι ἔχω ὅλη τὴ δυ-
νατότητα νὰ φτιάξω καινούργια, τέλεια καὶ
δυνατά, ἱκανὰ νὰ μὲ ὀδηγήσουν νικητὴ στὸ
στίβο τῆς ζωῆς...

Ἡ φωνὴ ἑνὸς πονεμένου ἀνθρώπου, πού
ξέρει τώρα τὸν ἱρόπο νὰ βρῆ τὴν ἀληθινὴ
χαρὰ, σὰς μίλησε!

Ἄς μὲ συγχωρέσουν ὅσοι πόνεσαν ἐξ αἰ-
τίας μου· καὶ σεῖς, ὅσοι βρῖσκεσθε στὴν ἴδια
ψυχικὴ κατάστασι πού βρισκόμουναι καὶ ἐγώ,
ἀκοῦστε με!

Α. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΝΑΒΑΣΙΣ

Ἡσκάλα πού πατῶ γλυστρᾶ καὶ γέρνει
στηριγμένη στὴν ἄμμο· καὶ καθὼς
ἀνεβαίνω, Χριστέ μου, πρὸς τὸ φῶς
ὁ βορριάς τὴν τραντάζει καὶ τὴν δέρνει.

Σὲ κάθε της σκαλί τρέμει τὸ σῶμα·
τὸ ξύλο τρίζει, τὸ πόδι λυγᾶ·
ἢ ζάλη τὸν φτωχὸ μὲ τριγυρνᾶ
ἢ φθαρτὴ σάρκα πόθησε τὸ χῶμα.

Κι' ἀπὸ πάνω θαρρεῖς προσμένει κάτι
ἄβυσσος μὲ τὸ στόμα τ' ἀνοιχτὸ
ὅπου μὲς στὸ σκοτάδι τὸ πηχτὸ
λαμποκοπᾶ τῆς ὕαινας τὸ μάτι.

Ἐσὺ πού ἦλθες στὸν κόσμον γιὰ νὰ σώσης
τ' ἁμαρτωλὰ τὰ πλάσματα τῆς γῆς
τὴν χάρη πού ζητῶ μὴ μ' ἀρνηθῆς
τὸ λαβωμένο χέρι νὰ μοῦ δώσης...

Τὴν ὥρα τοῦ κινδύνου στήριξέ με·
ἔρθωσε τὸ κεφάλι τὸ σκυφτὸ
κράτησε τὸ κορμί μου στὸ κενὸ
στ' ἀθάνατό σου φῶς ὀδήγησέ με.

Χάρισε στὴν καρδιά μου τὴν εἰρήνην
τὸν κόσμον ν' ἀψηφῶ πού με καλεῖ
τοῦ λάκκου νὰ νικῶ τὴν ἀπειλή
ὁ φόβος στὴν ψυχὴ μου νὰ μὴ μείνη.

Στὸ τέρμα γιὰ νὰ φθάσω τοῦ δικοῦ Σου
τοῦ δρόμου πού σκουληκι σκοτεινὸ
μὲ πῆρε καὶ μὲ φέρνει φωτεινὸ
ἀστέρι στὸ κατῶφλι τ' οὐρανοῦ Σου.

ΑΛ. ΚΡΕΣΤΟΒΙΤΣ

ΧΡΙΣΤΟΣ ΑΝΕΣΤΗ

ΔΙΗΓΗΜΑ

Ἀφρημένα χτυποῦσε μὲ δύναμη τ' αὐγὸ γιὰ τὴ μεσημεριανὴ μαγιονέζα. Τὸ ψάρι—μιά μεγάλη συναγρίδα—ἦταν μέσα στὴν ἄσπρη πιατέλα καὶ φαινόταν σὰ νὰ περιμένε. Ὅλα μέσα στὴ μικρὴ κουζίνοῦλα ἦταν καθαρὰ καὶ τακτοποιημένα, ἔτσι τὸ κάθε τι—ἀπ' τὴν ξύλινη κουτάλα μέχρι τὰ λουλουδένια κουρτινάκια—ποῦ μόνο τὸ γυναικεῖο χέρι μπορεῖ νὰ τακτοποιήσῃ.

Μ' ὄλο πού οἱ κουρτινούλες ἦταν χρωματιστές, ἠλιαχτίδες μπαιναν ἀδιάκριτα, παίζαν μὲ τὰ μικρὰ κόκκινα κρόσια, καὶ ἀγενέστατα προχωροῦσαν, φτάναν στὸ μικρὸ ἄσπρο χεράκι πού ἀφρημένα δούλευε, κύτταζαν τὴ νεαρὴ γυναίκα, μὲ τὶς λεπτές γραμμές καὶ τὸ λεπτὸ σῶμα. Κι ἡ μιὰ κυττοῦσε τὴν ἄλλη κι ὅλες μαζί περιέριγα τὸ αὐγὸ πού ὑπόφερε κάτω ἀπ' τὸ σιδερένιο κουτάλι. Θύμωνε τ' αὐγὸ κι ἄφριζε ἀπ' τὸ κακὸ του. Τόσο ἀφριζε πού ξεφευγε καὶ ἔπεφτε στὰ ἄσπρῳμαυρα πλακάκια. Μὰ αὐτὸ τὸ παιχνιδιάρικο παίξιμο δὲν τὸνοιωσε ἡ νεαρὴ γυναίκα. Τὴν ἄφριαν ἀδιάφορη ἢ ἀθωότητα τῆς ἠλιαχτίδας πού ἔφτανε μέχρι ἀδιακρισίας ὅπως ἀδιάφορη τὴν ἄφινε ἡ ἀνοιξή πού ἐχοῦσαν πρόσχαρη, ζεστή. Σὰν ἦταν μικρὴ ἔνοιωθε τὰ σικιτήματα αὐτῆς τῆς ἐποχῆς, χαϊρέταγε τὴν ἀρχὴ τῆς ζωῆς. Γιατί κι αὐτὴ ἦταν στὴν ἀρχὴ τῆς ζωῆς της! Μὰ τότε ἦταν μικρὴ. Ἐνῶ τώρα εἶναι μεγάλη! Αὐθόρμητα ξέσπασε σὲ γέλια. Ταράχτηκαν οἱ ἠλιαχτίδες ἀπ' τὴν ἐκπληξί τους καὶ ἔπαιζαν ἐρωτηματικὰ ἀνάμεσα στὰ ἄσπρα δάκτυλα. Τ' αὐγὸ εἶχε γίνει καὶ πῆρε νὰ ρίξῃ μὲ προσοχὴ τὸ λάδι. Γύριζε σιγὰ σιγὰ ὅπως σιγὰ γύριζαν καὶ οἱ σκέψεις στὸ μυαλοῦδάκι της. Γιὰ σκέψου, μεγάλη! Τώρα σοῦφρωσε πεισματάρικα τὰ κόκκινα χεῖλη. Τὰ δυὸ μαῦρα τόξα σμίξαν στὸ ἀχνὸ μέτωπο. Αὐτὴ δὲν ἦταν μεγάλη. Τὴν μεγάλωσε ὁ ἄντρας της. Νὰ αὐτὴ θάθελε μόλις ἔρθει νὰ ριχθῆ ἀπάνω του, νὰ χαθῆ ὁλόκληρη στὴν ἀγκαλιά του, νὰ κούνη τὸ σγουρὸ κεφάλάκι—ἀλήθεια πάντα ἡ μαμὰ ἀναρωτιόταν τί νᾶχε μέσα—στὸ πλατὺ του στήθος. Πόσο λαχταροῦσε μιὰ τέτοια στιγμή! Κι ὅμως ἔπρεπε νὰ χαιρετήσῃ συγκαταημένα καὶ κάπως ψυχρῶ. Κι ὅλη αὐτὴ ἡ σκηνὴ τῆς χάλαιε τὸ κέφι, κι ὅσο ὁ ἄντρας της ἦταν σίτιι φερόταν χωρὶς νὰ αισθάνεται πὼς ζῆ ἀληθινά. Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς δὲν σκέφτηκε ποτὲ πρώτη αὐτὴ νὰ κἀνῃ μιὰ κίνησι ἀγάπης καὶ ἐνδιαφέροντος, νὰ ἀγκαλιάσῃ τὸ φορτωμένο ἀπ' τὶς

ἐννοιες κεφάλι, νὰ σκύνη πρώτη ν' ἀκούσῃ πόσο μιὰ καρδιά χτυποῦσε δυνατὰ στὸ πηχίασμα τῆς. Γινόταν σοβαρῆ, ἔκλεινε τὸ ραδιόφωνο «μὴν ἀνησυχῆ τὸν Πέτρο πούναι ζαλισμένος» καὶ λιγόλογα ἀπαντοῦσε στὶς συνηθισμένες ἐρωτήσεις του. Κι ὅμως τὸν ἀγάπαγε. Κι ὅμως ἔνοιωθε μιὰ τρυφερότητα γιὰ τὸν ἄντρα της. Κι ὅμως ἀγαποῦσε, ὅπως ξέρει ν' ἀγαπᾷ μιὰ κοπελλίτσα 22 χρονῶν τὸν πρῶτο ἄντρα πού γνώρισε. Θάθελε τὶς ἡσυχές βραδυνές ὧρες νὰ τοῦ μιλαγε γιὰ τὴν ἀγάπη της γι' αὐτόν, μὰ ἔνοιωθε πὼς δὲν θὰ τὰ κατάφερνε. Κι ἔσκυβε τὰ γεμάτα ἀγάπη ματάκια της στὸ πλεχτὸ κι ἄκουγε ὅσο γίνεται πιὸ σοβαρὰ—τὶ προσπάθεια στ' ἀλήθεια—τὶς τιμὲς πού πῆραν σήμερα τὰ ἐμπορεύματα. Κι ἦταν 6 μῆνες περίπου παντρεμένη...

* * *

Ἔφτασε ἡ μεγάλῃ βδομάδα. Ἦταν ἡ πρώτη χρονιά πού μόνη θὰ συγύριζε τὸ σπίτι, πού τόσα εἶχε νὰ σκεφθῆ. Μὰ δὲν εἶχε κέφι. Κάτι τῆς στριφογύριζε διαρκῶς στὸ κεφάλι. Κάτι ἀδιαθεσίες τὴν ἔκαναν νὰ πάη στὸ γιατρό. Καὶ μὲ φόβο σκεπτόταν πὼς σήμερα, νὰ... τώρα ἓνα ἀκόμα πλασματάκι εἶναι μέσα της, μιὰ μικρὴ ζωούλα παίρνει ἀπ' τὴ δικὴ της ζωὴ. Σκεπτόταν τί θάλεγε ὁ ἄντρας της. Θὰ τοῦ τόλεγε αἶθρο μετὰ τὴν Ἀνάσταση.

Σηκώθηκε πρῶτὴ φόρσε τὸ μπλὲ φόρεμα μὲ τὸν πελώριο κολαριστὸ ἄσπρο γιακά, τακτοποιήσε μέσα σ' ἓνα μικροσκοπικὸ καπελλάκι ὅσο γινόταν τ' ἀτίθασσα μαλλιά καὶ ξεκίνησε. Προχώρησε στὸν προστατευόμενὸ της πού πούλαγε λουλουδιὰ. Ἦταν τυφλός, μὰ εἶχε μάθει πιὰ τὴ ζεστὴ φωνὴ της.

—Καλημέρα μπάριμα Θανάση. Χρόνια πολλά.

—Καλημέρα κυρὰ μου. Τί ἀγαπᾷς;

—Δίγα λουλουδιὰ θέλω. Νὰ ἀπ' αὐτὰ ἐδῶ, τὰ μῶβ. Καὶ κοκκινίζοντας: Γιὰ τὸν ἐπιτάφιο τὰ θέλω μπάριμα Θανάση εἶπε. Κι ἄφου τὰ πῆρε πρόσθεσε. Τῶχα σὲ καλὸ νὰ πηγαῖνω κοντὰ στὸ Χριστὸ τέτοια μέρα μπάριμα Θανάση.

Εἰδικὰ τέτοια μέρα εἶπε μέσα της καθὼς προχωροῦσε βιαστικά. Γιατί πάντα πῆγαινε στὸ Χριστὸ νὰ τοῦ μιλήσῃ, ἀφου τὴν ἀγάπη ἔνοιωθε γι' αὐτόν.

Πῆγε στὴν Ἁγία Κυριακὴ. Φτωχὸς ὁ Ἐπιτάφιος, λιγιστὸ στὴν ἐκκλησία. Πλησίασε.

«Σ' εὐχαριστῶ εἶπαν τὰ κόκκινα χεῖλη. Σ' εὐχαριστῶ γιὰ τοῦτο πού μου χάρισε. Ἀδελφέ βοήθη με γιατί φοβᾶμαι. «Σ' εὐχαριστῶ» τέλεισε.

Γύρισε σπῖτι λυπημένη. Θυμόταν, ὅταν μισή μιά μέρα ἔκλαιγε γιὰ τὸν Χριστοῦλη που πονούσε στὸ Σταυρό.

— Δὲν θέλω νὰ πεθάνῃ, ἔλεγε στ' ἀναφυλητὴ της. Δὲν τὸ θέλω. Γιατί θὰ τὸν χάσω. Κι ἐγὼ τὸν ἀγαπῶ.

— «Ἄν εἶσαι καλὸ κορίτσι, ὁ Χριστοῦλης πάντα θὰ ζῆ στὴν καρδιά σου, καὶ τότε ἡ καρδιά σου, θάναί χαρούμενη, τῆς ἔλεγε ἡ μητέρα της».

Μὰ σήμερα ἦταν θλιμμένη. Ὁ Χριστὸς σταυρώθηκε, πέθανε. Κι αὐτὴ δὲν ἔχει χαρὰ. Ἀναρωτήθηκε μὲ λαχτάρα. Θ' ἀναστήθῃ; Ἀράγε μὲς στὴν καρδιά της; Τότε θὰ εἶναι χαρούμενη. Μὰ θ' ἀναστήθῃ; Κάτι τῆς ἔλεγε ναί. Καὶ κάτι τὴ ρώταγε. Προσευχήθηκες γιὰ τὴν Ἀνάστασή Του; Σιωπηλά προσευχήθηκε:

«Πατέρα μας, ἀνάστησε τὸν γιὸ σου. Χριστέ μου, ἔλα στὶς καρδιὲς τῶν ἀνθρώπων. Καὶ δευὰ μουρούσε. Καὶ στὴν δική μου καρδιά, Χριστέ. Καὶ στὸ σπῖτι μου». Δὲν τόλμησε νὰ πῆ στὸν Πέτρο μου. Ἐνοίωσε καλλίτερα. Κάτι τῆς ἔλεγε πὼς ἡ Ἀνάστασις θὰ γίνῃ. Πὼς κάτι καινούργιο θὰ γινόταν πού θάφερνε τὴ χαρὰ στὸ σπῖτι της. Κάτι πού θὰ ἔκανε πραγματικὴ ἔνοιος τὸ γάμο τους, θὰ ἔδενε τὰ δυὸ νέα, μὰ παρεξηγημένα παιδιά. Περιμένε τὸ Πασχαλιάντικο ἄερο πού θὰ τῆς ἔδινε — ὃ ἦταν ἀδύνατο νὰ μὴν τῆς ἔδινε—ὁ Χριστὸς.

Δὲν κατάλαβε πὼς πέρασε ὀλόκληρη ἡ μέρα της μὲ τις δουλειές. Ἐνοιωσε δυναμωμένο καὶ ξεκούραστο τὸν ἑαυτὴ της καθὼς ντυνόταν. Περιμένε μ' ἀνυπομονησία σχεδὸν τὴν ὥρα πού ὁ Πέτρος της θὰ γύριζε στὸ σπιτάκι τους. Ἐνοιωσε ἕνα σίριγμα καθὼς ἄκουσε τὸ κλειδὶ νὰ γυρίξῃ στὴν ἐξώπορτα. Ἐτρεξε πὺ κεράτι ἀπὸ κάθε ἄλλη φορὰ. Τοῦ πρότεινε τ' ἄσπρο της μέτωπο. Ἐνοιωσε μιὰ χιουμοριστικὴ διάθεσι νὰ τὴν γεμίξῃ... Ἐλπίζω, κύριε, γιὰ τελευταία φορὰ νὰ μὲ φιλήσης ἔτσι ψυχρά!

— Καλὸς τον. Εἶπε δυνατά. Δὲν ἄργησε καθόλου ἀπόψε. Καὶ μὲ τρυφερότητα: Σὲ παρακαλῶ νὰ μὴ βγάλης ἀκόμα τὸ πουλόβερ σου καὶ μὸ κινώσης γιατί... Ἀπειλητικὰ σήκωσε τὸ χέρι της καὶ συμπλήρωσε: Θὰ θυμηθῆς τὰ παιδικά σου, πού τις ἔτρωγες.

Ἐλάσαν κι οἱ δυὸ ξένοιαστα κι ὁ νέος ἄντρας τὴν κοίταγε λίγο παραξενεμένος. Ποτὲ δὲν τοῦ εἶχε φερθῆ ἔτσι. Ἦταν ἡ πρώτη φο-

ρὰ, «ἀρκεῖ νὰ μὴν εἶν' κ' ἡ τελευταία» σέφηκε. Σὰ χτύπησαν οἱ καμπάνες, βρέθηκαν κι οἱ δυὸ νὰ ἐτοιμάζονται. Ἐρριξε μιὰ τελευταία ματιά στὸν καθρόφτη κι εὐχαριστημένη τὸν τράβηξε στὸ φωτισμένο δρόμο. Ἡ ἔκκλησιὰ δὲν εἶχε ἀκόμη γεμίσει ὅταν ἔφτασαν. Ἡ νέα γυναίκα κύταξε τὸν Παντοκράτορα. Τὴν κυτούσε ἀπὸ ψηλά καὶ φαινόταν πολὺ εὐχαριστημένος ἀπ' αὐτήν. «Βοήθη με Χριστέ μου. Ἡ ἀπόψε ἢ ποτέ. Ἀνάστησε τὴ χαρὰ μέσα μου». Μὰ σκέφι πέρασε σὰν ἀστραπὴ ἀπὸ τὸ μυαλό της. Ἐσκυψε σοβαρά. «Κύριε κάνε με ἀξία μάνα». Γιὰ πρώτη φορὰ ἡ λέξι αὐτὴ ἀκούστηκε μέσα της. Τὴ δόννε. «Μάνα, ψιθύρισε, Μάνα. Κάνε με καλὴ Μάνα». Σταμάτησε τὴ σκέφι της. Οἱ ἱερεῖς ἔχχαν βγῆ μὲ τις λαμπρὲς στολές τους καὶ φτάνανε.

Προχώρησε ὕστερα κι' ἔκεινη σιωπηλά. Βρέθηκε μὲ τὴν ἄσπρη λαμπάδα της ἀνάμεσα σὲ μιὰ παρέα ἔξην. Σαφιασμένη γύρεψε τὸν ἄντρα της. Ἐρχόταν σοβαρὸς μὲ τὴν δική του ἄσπρη λαμπάδα στὰ χεῖρια. Τὴν κύταξε. Ἐφτασε κοντὰ της, τῆς ἔσφιξε τὸ χέρι. Δὲν μίλησαν, γιατί ὁ παπὰς διάβαζε τὸ εὐαγγέλιο. Δὲν ἄκουγε καλά. Τὴν ὥρα πού σηκωνόταν στὶς μύτες τῶν ποδιῶν της γιὰ νὰ δῆ, χιλιάδες χαρούμενες καὶ θριαμβευτικὲς φωνές ἔψελναν τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη». Χιλιάδες φωτάκια ἄναψαν καὶ τὸ σκοτάδι ἔγινε φῶς, ἄπλετο φῶς. Τόσο φῶς ποῦδιωξε τὴ σκοτεινιά τῆς νύχτας γύρω, μὰ καὶ στὶς καρδιές. Γύρισαν βιαστικά σπῖτι. Εἶχε μαγειρέψει ἀπ' τὸ πρωὶ καὶ εἶχε ἐτοιμάσει πρὶν φύγει καὶ τὸ τραπέζι. Ἐτσι σὰν ἄνοιξαν τὴν πόρτα, τὰ κόκκινα αὐγὰ τοὺς χαμογέλασαν, οἱ κόκκινες τουλίπες τοὺς χαιρέτησαν, ἡ ζεστὴ σπιτικὴ ἀτμόσφαιρα τοὺς εὐχήθηκε Χριστὸς Ἀνέστη. Ἄκουσε τὸν Πέτρο νὰ ψέλνῃ, τὸν εἶδε νὰ σταυρῶνῃ μὲ τὸ κερί τις πόρτες καὶ γιὰ πρώτη φορὰ εἶδε πόσο νέος ἦταν στὶς κινήσεις του. Τὸν πλησίασε.

Κανένα ἀπ' τὰ ἐπιπλα τοῦ σπιτιοῦ δὲν ἀγαποῦσε... τὸ κουτσομπολιό. Μὰ δὲν μπόρεσε τὸ κόκκινο πολύφωτο νὰ μὴ διηγῆται αὐτὸ πού ἔκεινη τὴ βραδυὰ εἶδε. Τὴ νέα γυναίκα καὶ νὰ ψιθυρίζῃ στὸν ἄντρα μὲ χαμηλωμένα μάτια, τὸν ἄντρα νὰ δακρῶξῃ σὰν παιδί.

— Χριστὸς Ἀνέστη λοιπον, καὶ τοῦ χρόνου τόσο πάλι, ὄχι πιὸ πολὺ, εὐτυχισμένοι, νὰ λήθῃ. «Ἀληθῶς Ἀνέστη» νὰ μουρμουρίζῃ μὲ νόημα ἔκεινη. Κι ὕστερα τί ὥραια ἦταν τὰ κόκκινα αὐγὰ πού εὐτυχισμένα τσουγκρίζανε. Καὶ στὸ τραπέζι τ' Ἀναστάσιμα κερὰ δακρυσμένα τρεμοσβύναν.

Εἶν' ἀλήθεια, τέλειωσε τὸ πολύφωτο, πού... δὲν ἀγαποῦσε τὰ κουτσομπολιά, πὼς «Ἀληθῶς Ἀνέστη ὁ Κύριος».

ΑΥΓΗ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ

ΑΠΟΨΕΙΣ

ΤΟ ΣΥΝΘΗΜΑ

Ἡ πασχαλινὴ περίοδος, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ τεῦχος τοῦτο ἐκδίδεται, μᾶς εὐρίσκει ἄλλην μίαν φορὰν μέσα εἰς μίαν ἀποπνικτικὴν ἀτμόσφαιραν ποὺ βιασάνιζει καὶ τὸν κόσμον ὁλόκληρον καὶ εἰδικώτερον τὸν λαόν μας.

Ἄλλὰ μήπως ἡ πνευματικὴ τόνωσις, τὴν ὁποίαν μᾶς δίδει ἡ ἐνατένισις τῶν Παθῶν καὶ τῆς Ἐναστάσεως, δὲν ἔχει ἀκριβῶς ὡς προορισμὸν τῆς νὰ μᾶς δυναμώσῃ ὅταν περνᾶμε μέσα ἀπὸ τοιαύτην ἀποπνικτικὴν ἀτμόσφαιραν; Μήτῳς αὐτὸ ποὺ ὑπομένομεν τώρα δὲν εἶναι μέρος τοῦ ἀγῶνος μας, τοῦ ἀθλήματός μας, τοῦ σταυροῦ μας;

Ἄς ἐνθυμηθοῦμε πόσους ἀγῶνας ἕως τώρα ἐπέρασε τὸ ἔθνος, πόσες φορὲς δὲν μᾶς κατέλαβον «ἄδινες θανάτους», περιοδοὶ ὅπου χωρὶς τὴν πίστιν δὲν θὰ εἴχομεν παρὰ τὴν ἀπελπισίαν. Καὶ ὅμως ἀποβλέπον εἰς τὸν Σταυρὸν καί, πέραν ἀπὸ τὸν Γολγοθᾶν, ψηλαφοῦν ἤδη διὰ τῆς πίστεως τὴν Ἐνάστασιν, τὸ ἔθνος αὐτὸ ἐνίκησε τόσους θανάτους!

Θὰ νικήσῃ, λοιπόν, καὶ τώρα. Ἄς μὴ χάνωμεν τὸ θάρρος μας. Εἰς τὸν πειρασμὸν τῆς ἀπογνώσεως ἂς ἀντιτάξωμεν τὴν πίστιν, ποὺ θὰ μᾶς κάμῃ δυνατὴν τὴν ἀντίστασιν κατὰ τῆς ἀπελπισίας, τὴν ὠραιοτέραν πράγματι μορφήν ἀντιστάσεως. Καὶ ἡ Ἐνάστασις θὰ ἔλθῃ καὶ ὡς πρὸς τοῦτον τὸν σταυρὸν τῆς ἀνθρωπότητος. Θὰ τὴν ἰδοῦμε ὅλοι. Ἄρκεῖ νὰ ὑπομείνωμεν ἕως τέλους. Ἄρκεῖ τὸ «Χριστὸς Ἐνέστη», τὸ ὁποῖον ψάλλει ἡ Ἐκκλησία καὶ τὸ ὁποῖον εἶπομεν καὶ λέγομεν ὁ ἕνας πρὸς τὸν ἄλλον κατὰ τὰς ἡμέρας αὐτάς, νὰ ἀποτελῇ τὸ σύνθημα, μὲ τὸ ὁποῖον θὰ ἀντιμετωπίζωμεν καὶ τῶν καιρῶν αὐτῶν τὴν δοκιμασίαν.

ΠΙΣΤΙΣ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Δὲν εἶπε κανεὶς ὅτι ἡ πίστις εἶναι ἐπιστήμη οὔτε ἐσκέφθη κανεὶς ποτὲ νὰ κάμῃ ἐπιστήμην τὴν πίστιν του. Ἄλλὰ ὑπῆρξαν

πολλοί, παρὰ πολλοί, οἱ ὁποῖοι ἐπεχείρησαν νὰ ἐμφανίσουν ὡς ἐπιστήμην τὴν ἀπιστίαν των καὶ ἠθέλησαν τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν νὰ τὴν ζεύξουν εἰς τὸ ἄρμα τῆς ἀρνητικῆς προπαγάνδας.

Μὴ θέλοντες νὰ παρουσιάσουν τὴν ἀπιστίαν των ὅπως εἶναι, οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ, ἐπεστράτευσαν τὴν ἐπιστήμην, τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας, τὰς βιολογικὰς, τὰς κοινωνικὰς, τὰς ἱστορικὰς, τὰς φιλολογικὰς, ἀκόμη καὶ τὴν θεολογίαν αὐτὴν ὡς ἐπιστήμην. Τὰς ἐπεστράτευσαν διὰ νὰ πνίξουν μέσα εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν πίστιν εἰς κάθε τι τὸ ὑπερανθρώπινον, ἀκόμη καὶ εἰς τὸ μὲ τὴν ἀνωτέραν ἔννοιαν τοῦ ὄρου ἀνθρώπινον. «Ἡ ἐπιστήμη» ἐφώνησεν «ἀπέδειξεν, ὅτι Θεὸς δὲν ὑπάρχει. Ὅτι ψυχὴ δὲν ὑπάρχει. Ὅτι ἀθανασία δὲν ὑπάρχει. Ὅτι τὰ Εὐαγγέλια εἶναι μῦθος. Ὅτι, τέλος πάντων, ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι, εἰς τὴν καλυτέραν περίπτωσιν, ἓνα μόνον ἀνεκτὸν κατὰ συνθήκην ψεῦδος». Ὅλα αὐτὰ ἐπὶ αἰῶνας διακηρυσσόμενα, μὲ ὅλους τοὺς τρόπους μᾶς προπαγάνδας, ἡ ὁποία ἐπήγαινε διαρκῶς crescendo. Πανεπιστήμια, βιβλιοθῆκα, τύπος, ἄλλα καὶ καφενεῖα, ἐπιστημονικὰ γραφεῖα καὶ δημοτικὰ σχολεῖα ἀκόμη ἐγέμισαν μὲ αὐτὴν τὴν ἐμφάνισιν τῆς ἐπιστήμης, ὅτι, τάχα, διαψεύδει τὴν χριστιανικὴν πίστιν.

Ἀκόμη καὶ δι' ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἠθέλησαν νὰ μὴ ἀπορρίψουν ἐντελῶς τὴν πίστιν αὐτὴν, ἔμειναν ὡς μόνον καταφύγιον, ἡ ὑπεκφυγὴ ἐκείνῃ τὴν ὁλοίαν βάζει ὁ Γρηγόριος Ξενόπουλος εἰς τὸ στόμα τοῦ Γεροῦ Ἀλιμπράντε, εἰς τὸν «Κοσμάκη» του:

«... Τὸ ξέρω πὼς ὅλα τούτα εἶναι ψέματα καὶ παραμύθια. Μὰ τί μὲ τοῦτο; Μέσα μέσα πάντα εἶναι κάτι ἀληθινὸ ποὺ πρέπει νὰ τὸ σεβόμαστε... Ὁ φρόνιμος ἄνθρωπος δὲν σκοτίζεται γιὰ τέτοιες δουλειές. Κοιτάζει τὴ δουλειά του!»

ΠΟΥ ΕΙΝΑΙ Η ΣΥΓΧΥΣΙΣ

Εἰς ὅλα αὐτὰ ἡ θεολογία ἀπῆντα, φυσικὰ, ὅπως πάντοτε, ὑπεραπολογουμένη τῆς πίστεως. Ἄλλὰ ἡ ἄρνησις δὲν ἠθέλε

νά ἀκούση τίποτε. «Σωπάτε σεις, δὲν ξέρετε τίποτε ἀπὸ αὐτά. Σεις εἰσθε θεολόγοι. Αὐτὰ ποὺ λέμε ἡμεῖς εἶναι τῶν ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν πορίσματα. Καὶ οἱ θεολόγοι δὲν ἠμπορεῖτε νὰ τὰ ἀντικρούσετε».

Ὅποτε ἔρχονται πλέον οἱ ἐκπρόσωποι κάθε μιᾶς ἀπὸ τὴν ἐπιστήμην, ἡ ὁποία εἶχε διαταχθῆ νὰ γίνῃ τὸ στήριγμα τῆς ἀσκήσεως. Ὀλίγοι εἰς τὴν ἀρχὴν, περισσότεροι κατόπιν, καὶ ὕστερα, εἰς ἓνα πραγματικὰ σωτήριον κῆμα, ποὺ χαρακτηρίζει τὴν σημερινὴν ἐπιστημονικὴν στροφὴν, ἦλθαν ἀπὸ τοὺς διαφόρους τομεῖς οἱ ἐπιστήμονες τῶν διαφόρων χωρῶν νὰ εἰποῦν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον καὶ ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν πλευρὰν ἐλέχθη εἰς τὴν τόσον γνωστὴν Δήλωσιν τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων» καὶ ἀμέσως εὐρῆκε καὶ συνεχῶς εὐρίσκει συνεχῶς παρατηρούμενην ἐνθουσιώδη ἀπήχησιν μεταξὺ τῶν διαπρεπῶν ἐπιστημόνων ὅλου τοῦ κόσμου:

«Τόσον εἰς τὰς θετικὰς, φυσικὰς καὶ βιολογικὰς, ὅσον καὶ εἰς τὰς λοιπὰς ἐπιστήμας, ἡ πρόοδος τῆς συγχρόνου ἐρευνῆς κατέδειξεν, ὅτι ἡ προσπάθεια νὰ γανῆ ἡ ἐπιστήμη ὡς διαψεύδουσα τὴν χριστιανικὴν πίστιν, δὲν ἔχει κανὲν ἐπιστημονικὸν ἔρεισμα. Κανεὶς δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἀναμινύῃ τὴν ἐπιστήμην εἰς τὸ πεδῖον ὅπου εὐρίσκονται τὰ μεγάλα μεταφυσικὰ ζητήματα καὶ νὰ χρησιμοποιοῦ τὸ ὄνομα καὶ τὸ κύρος τῆς ἐπιστήμης, δ.ἀ νὰ στηρίξῃ πολεμικὴν ἐναντίον τῆς χριστιανικῆς πίστεως».

Εἶναι σύγχυσις πίστεως καὶ ἐπιστήμης μία τοιαύτη διαπίστωσις ἢ, ἀντιθέτως, εἶναι ἀκριβῶς προσπάθεια νὰ καθαρῶσθῃ τὸ μυαλὸ ἀπὸ τὴν σύγχυσιν, τὴν ὁποίαν ἡ ἀπιστία ἠθέλησε νὰ βάλῃ εἰς τὸν ἄνθρωπον, προσπαθοῦσα νὰ ἐμφανίσῃ τὴν ἀρνησιν ὡς τάχα ὑπαγόρευσιν καὶ πεμπτούσιαν τῆς ἐπιστήμης;

Θὰ ἐρωτήσετε τώρα ἴσως, διὰ ποῖον λόγον ἐξηγοῦμεν αὐτὰ τὰ τόσον αὐτονόητα. Ἐχρειάζοντο, ἀρά γε τοιαῦτα ἐξηγήσεις;

Καὶ ὁμως, δυστυχῶς, ἐχρειάζοντο!

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΥΛΙΣΜΟΥ

Ἡ συνεχὴς, καὶ τόσον πράγματι ἀξιόλογος, ἐπιστημονικὴ παραγωγή τοῦ κα-

θηγητοῦ κ. Σ.π. Καλλιὰφα ἔχει πολυλάκις δώσει ἀφορμὴν εἰς τὰς στήλας τῶν «Ἀκτίνων» νὰ ἐπιστήσουν τὴν προσοχὴν τοῦ ἀναγνωστικοῦ τῶν κοινοῦ ἐπὶ τῶν ἐκάστοτε δημοσιευομένων ἐργασιῶν τοῦ κ. καθηγητοῦ. Εἰδικῶς δὲ ἡ πραγματεία του «Υλισμὸς καὶ σύγχρονος βιολογία καὶ ψυχολογία» ἔχει ἀπασχολήσει τὴν βιβλιοκριτικὴν στήλην εἰς τὸ τεῦχος τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1950 (σελ. 285). Ἡδὴ ἡ ἐργασία αὕτη ἐμφανίζεται εἰς δευτέραν ἠδὲ ξημένην ἔκδοσιν. Καὶ πρέπει καὶ εἰς τὴν δευτέραν τῆς ἔκδοσιν νὰ χαιρετίσωμεν τὴν πραγματείαν αὐτὴν ὡς μίαν ἀντικειμενικὴν, ἐπιστημονικὴν, ἀλλὰ καὶ μὲ δύναμιν παρουσιαζομένην συμβολὴν εἰς τὴν κριτικὴν τοῦ ὕλισμου.

Καὶ εἰς τὴν μελέτην αὐτὴν τοῦ κ. Καλλιὰφα ἡ ἐμβρόθια τοῦ ὕφους συνδυάζεται μὲ ὑποδειγματικὴν σαφήνειαν καὶ μὲ τὸ νευρῶδες, ζωντανὸν ὕφος, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ μόνον προσήκον εἰς τοιαύτης ζωτικότητος θέματα. Ἡ εἰσαγωγή, πλήρης παρὰ τὴν συνοπτικότητά της, ἡ ἀναίρεσις κατόπιν τῶν θεωριῶν, ἡ εἰδικὴ ἀντίκρουσις τῆς περὶ συνειρομῶν ψυχολογικῆς διδασκαλίας, τὰ συμπεράσματα, ἐνημερώνουν τὸν ἀναγνώστην ὡς πρὸς τὴν τελευταίαν λέξιν τῆς ἐπιστήμης ἐπὶ τῶν μεγάλων αὐτῶν θεμάτων καὶ τοῦ δίδουν ἓνα βοήθημα, ὥστε μέσα εἰς τὸν κυκεῶνα τῶν τόσων καὶ τόσων ποὺ ἐλέχθησαν ἐπάνω εἰς τὰ θέματα αὐτά, νὰ εὔρη τὴν ὀρθὴν γραμμὴν πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Αἱ «Ἀκτίνες», τὰς ὁποίας τόσον ἀπασχόλησε τὸ θέμα αὐτό, γνωρίζουν πόσῃ ἀξίαν ἔχει ἡ συμβολὴ τοῦ κ. Καλλιὰφα. Δὲν ἔχουν παρὰ νὰ τὴν συστήσουν θεομύθια εἰς τὴν προσοχὴν τῶν ἀναγνωστῶν μας.

ΜΠΡΑΒΟ ΜΑΣ!

Ὅστε, εἰς μίαν πενταετίαν (1947-1951) κατορθώσαμεν νὰ ἔχωμεν ἐπὶ χιλιάδες διαζύγια (διὰ τὴν ἀκρίβειαν 6.943) καὶ δὴ μόνον εἰς τὰς Ἀθήνας! Ἐ, μπράβο μας! Καλὰ πάμε καὶ δὲν ἀποκλείεται ἔτσι ὅπου προχωροῦμεν, γρήγορα αὖ ἐν φθάσωμεν ἀπὸ τὰς χιλιάδας εἰς τὰς μυριάδας καὶ νὰ σπάσωμεν καὶ ἐδῶ κανένα παγκόσμιον ρεκόρ!

Θὰ ἠθέλαμεν, ἀλήθεια, νὰ ρίψωμεν μίαν ἰδέαν σχετικῶς μὲ τὸ θέμα αὐτό, νὰ τὴν προτείνωμεν εἰς δημοσιογράφους ποὺ θὰ ἐπεζήτησαν μίαν πρωτότυπον καμπάνιαν μὲ ἐπιτυχίαν: Βοηθούμενοι ἀπὸ τὰ στοιχεῖα ποὺ θὰ ὑπάρχουν εἰς τὴν Ἐρευνητικὴν Ἀθηνῶν νὰ κάμουν μίαν ἔρευναν ἀνά τὰ ἐρεῖπια τῶν σπιτιῶν αὐτῶν ποὺ ἐγκρεμίσθησαν, νὰ πάρουν συνεντεύξεις ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἐχόρισαν. Καὶ νὰ μᾶς εἴπουν πόσο ἀπὸ αὐτοὺς εἶναι εὐχαριστημένοι ἀπὸ τὸ κατάντημα!

Ἐπτὰ χιλιάδες διαζύγια! Μερικὰ ἀπὸ αὐτὰ προεκλήθησαν, βέβαια, ἀπὸ λόγους ἀναποτρέπτους, ὅπου ὁ ἕνας ἐκ τῶν συζύγων εἶχεν ἀφήσει, ὅπως ὁ Ἰούδας, νὰ μπῆ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ὁ Σατανᾶς.

Πόσα ὅμως ἀπὸ τὰ διαζύγια αὐτὰ δὲν ὄφειλονται εἰς μικροαιτίας, αἱ ὁποῖαι θὰ ἐγίνοντο κατὰ μὲ μίαν καλὴν προσπάθειαν! Μὲ μίαν βοήθειαν ἐκ μέρους τῶν ἀρμοδίων, μὲ ἓνα ἐπιμελὴ χειρισμὸν τοῦ θεσμοῦ τῆς ἀποπειρας συμφιλώσεως, θεσμοῦ τὸν ὁποῖον ἔχει εἰς τὴν διάθεσίν της ἡ Ἐκκλησία μας, θὰ ἠμποροῦσαν ἀκριβῶς αἱ διενέξεις αὐταὶ νὰ ὀδηγήσουν εἰς συμφιλώσιν καὶ στερέωσιν τοῦ σπιτιοῦ! Τί ἔγινεν ὅμως πρὸς τὴν κατεῦθυνσιν αὐτήν; Πόσα θὰ ἠμποροῦσε ὁ δημοσιογράφος μας νὰ εὔρη, ἐξόχως ἐνδιαφέροντα, ἐὰν ἔκαμεν καὶ ἐδῶ μίαν ἔρευναν! Νὰ μάθῃ ποιοὶ καὶ πῶς ἐξεδήλωσαν τὴν συγκίνησίν των, τί ἔκαμαν... ἐννοοῦμεν φυσικὰ, τί ἔκαμαν πέραν ἀπὸ τὴν χειρονομίαν τοῦ Πιλάτου καὶ τὴν μετατόπισιν τῶν εὐθυμῶν εἰς τοὺς ἄλλους!

Ἐὰν τώρα, ἡ ἔρευνα συνεχίζετο καὶ μεταξὺ τῶν παιδιῶν τῶν χωρισμένων ἢ ἐάν, ὅπως εἴχαμεν εἰπῆ ἄλλοτε, ἦτο δυνατόν τὰ παιδιά αὐτὰ ὅλα, νὰ ἐμαζεύοντο, φέρῃ εἰπεῖν, εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Συντάγματος καὶ νὰ τὰ ἐβλέπαμεν, νὰ τὰ ἀφήναμεν εἰς ἓνα ἐλεύθερο ξέσπασμα τῆς καρδιάς των... Ἄλλ' αὐτὸ δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ γίνῃ. Δὲν θὰ ἠμποροῦσαμε νὰ ἀνθέξωμεν εἰς τὸσον πόνον!

ΠΟΡΕΙΑ ΣΤΟ ΦΩΣ..

Εἴχαμεν ζητήσει ἀπὸ τὸν κ. Σῶτον Χονδρόπουλον, ὅταν μᾶς παρουσίαζε τὸ

μυθιστόρημά του «Στὸν ἀγρὸ τοῦ θερισμοῦ», εἴχαμεν ζητήσει νὰ μᾶς διηγηθῆ καὶ πάλιν κάτι ἀπὸ τὴν καλὴν του πορείαν. Καὶ νὰ τώρα, τέσσαρες μὲ μῆνας κατόπιν, ὁ κ. Χονδρόπουλος μᾶς παρουσιάζει μίαν νέαν σειρὰν ἀπὸ διηγήματά του.

«Πορεία στὸ φῶς», εἶναι ὁ τίτλος τῆς νέας σειρᾶς. Καὶ ὅποιος διατρέξῃ τὰς 135 σελίδας ποὺ γεμίζουν τὰ 11 διηγήματα τῆς συλλογῆς, θὰ ὁμολογήσῃ ὅτι ὁ τίτλος εἶναι καλὰ διαλεγμένος. Τὰ διηγήματα εἶναι παρμένα ἀπὸ τὴν καθημερινὴν ζωὴν. Καὶ ἡ Εὐτυχία Καλύβα, ἡ ἠρωϊκὴ παιδοῦλα καὶ ὁ ὄριμος ἄνδρας, ποὺ εἰς τὸ «φθινόπωρον τῆς ζωῆς» ἀνακαλύπτει ὅτι ἡ ζωὴ του, ἡ ὁποία μὲ τὸσον ἐγωϊστικὸν τρόπον περιορίσθη εἰς αὐτὸν τὸν ἴδιον, δὲν ἦτο παρὰ ἓνα ἀτελείωτον φθινόπωρον.

Ἡ συλλογὴ τελειώνει μὲ τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη». Καὶ αὐτὴ ἡ κατάληξις εἶναι ἀπολύτως δικαιολογημένη, ὅπως καὶ ὁ τίτλος. Εὐχόμεθα λοιπὸν τῆς φωτισμένης αὐτῆς πορείας τὴν συνέχισιν, γεμάτην ἀπὸ τῆς ἀναστάσεως τὴν δύναμιν.

ΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΝ

Δὲν εἶναι εἰδικὴ διὰ τὰ ἐκπαιδευτικὰ ἢ παρούσα στήλη. Ἄλλ' ἐξ ἀφορμῆς τῶν διαφόρων συζητήσεων περὶ διχοτομήσεως τοῦ γυμνασίου κτλ. θὰ μᾶς ἐπιτραπῆ νὰ τονίσωμεν καὶ ἡμεῖς τὴν ἀνάγκην νὰ παύσῃ πλέον ἡ ἐκπαίδευσις νὰ εἶναι πεδῖον προχειροτήτων. Κάθε βῆμα οἰσθηδότητος μεταρρυθμίσεως πρέπει νὰ γίνεταί μετὰ περιστάσεων καὶ ἀφ' οὗ ἀκουσθῶν ὅλοι οἱ ἀρμοδίοι δι' αὐτὰ τὰ πράγματα.

Θὰ προσθέσωμεν ὅμως καὶ τοῦτο: «Ὅτι οἱ ἀρμοδίοι αὐτοί, δηλαδὴ ὅσοι τὴν ἐκπαίδευσιν, ὡς θεωρίαν καὶ ὡς πράξιν καὶ ὡς καρπούς, τὴν ἔχουν κέντρον τῶν ἀπασχολήσεών των, δὲν πρέπει νὰ περιμένουν, πότε τυχὸν θὰ θελήσουν νὰ τοὺς ἐρωτήσουν, ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι βιάζονται καὶ νομίζουν ὅτι δὲν ἔχουν καιρὸν νὰ ἐρωτοῦν κανένα. Πρέπει μόνον των καὶ αὐτόκλητοι καὶ νὰ ἐρευνῶν καὶ νὰ ἐπιστοῦν τὴν προσοχὴν ἐπὶ τῶν συμπερασμάτων τῆς ἐρεῦνης των. Θεωρητικοὶ τῶν ἐκπαιδευτικῶν ζητημά-

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Η ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΕΡΜΑΝΙΑΝ

Ἄγαπητα! «Ἄκτινες»,

Εἶναι πολὺ ὀρθὰ καὶ ἀκρῶς ἐνδιαφέροντα ὅλα ὅσα ἔγραψαν εἰς τὸ τεύχος τῶν «Ἄκτινων» τοῦ παρελθόντος μηνὸς Φεβρουαρίου ὁ κ. Μ. Donath περὶ τῆς μεταπολεμικῆς χριστιανικῆς κινήσεως εἰς τὴν Δυτικὴν Γερμανίαν.

Πράγματι, ὅποιος ἐπισκέπτεται τὴν σημερινὴν Γερμανίαν — ἐννοῶ τὴν Δυτικὴν καὶ ἐλευθεράν — εἶναι πολὺ εὐκολόν νὰ διακρίνῃ τὴν ἐμφανῆ στροφὴν τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὴν χριστιανικὴν ἀληθειαν. Ἐίχα τὴν εὐκαιρίαν νὰ τὴν ἐπισκεφθῶ τὸ παρελθόν ἔτος καὶ νὰ παρακολουθῶ κατὰ τὰς ἐλευθεράς ὥρας καὶ τὴν χριστιανικὴν φοιτητικὴν κίνησιν, εἰς τὸ ἀρχαιότερον καὶ τόσον γνωστὸν μέχρι σήμερον Πανεπιστήμιον, τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Heidelberg, ὅπου φοιτοῦν πλέον τῶν 4.000 φοιτητῶν καὶ φοιτητριῶν ποῦ ἔρχονται ἀπὸ ὅλην τὴν Γερμανίαν καὶ ἀρκετοὶ ἐξ ἄλλων κρατῶν.

Ἐντύπωσιν προκαλεῖ ἡ ζωηρὰ κίνησις ἡ ὁποία γίνεται ὑπὸ τῶν δύο μεγάλων καὶ ἀρμονικῶς μεταξὺ τῶν συνεργαζομένων χριστιανικῶν φοιτητικῶν ἐνώσεων, τῆς καθολικῆς καὶ τῆς εὐαγγελικῆς. Εἶναι δύο κινήσεις τῶν ὁποίων ἡ παρουσία καὶ ἡ ποικίλη δράσις γίνεται αἰσθητὴ μέσα εἰς τὸ Πανεπιστήμιον καὶ τὴν ὅλην κοινωσίαν. Ἡ φοιτητικὴ ἔνωσις τῶν

τῶν ἀπὸ ὅλων τῶν πλευρῶν, διδάσκαλοι, ἀλλὰ καὶ γονεῖς, πρέπει νὰ ἐρευνοῦν καὶ νὰ ἐμφανίζουσι δημοσίᾳ μὲ ἀντικειμενικότητα καὶ πληρότητα τὰ συγκεκριμένα προβλήματα, τὰ ὁποῖα παρουσιάζει εἰδικῶς ἡ ἑλληνικὴ ἐκπαίδευσις εἰς τὴν γενεάν μας. Νὰ διαφωτίζουσι τὴν κοινὴν γνώμην μὲ τὴν προσήκουσαν ἔκθεσιν τῶν πορισμάτων τῆς ἐρεῦνης τῶν. Καὶ νὰ μὴ κουράζωνται αὐτοὶ τὰς θύρας τῆς προσοχῆς ἐκείνων, ποῦ χειρίζονται τὰς κρατικὰς ἀρμοδιότητας.

Εὐτυχῶς τώρα τελευταία φαίνεται ὅτι κάτι γίνεται πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν.

Ἦτο πλέον καιρὸς. Καὶ εἶναι καιρὸς αὐτὸ τὸ κάτι νὰ τονωθῇ καὶ νὰ συμπληρωθῇ.

καθολικῶν ἔκαμεν ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν τῆς δι' ἐπισήμου συγκεντρώσεως καὶ ὀμιλίας εἰς τὴν αἴθουσαν τῶν τελετῶν τοῦ Πανεπιστημίου κατόπιν προηγηθείσης θείας λειτουργίας. Ἄπαξ τῆς εβδομάδος γίνεται πρωινή θεία λειτουργία ὑπὸ τοῦ πανεπιστημιακοῦ ἱερέως καὶ καθηγητοῦ, εἰς τὴν ὅποιαν συμμετέχουσι ἑκατοντάδες φοιτητῶν καὶ φοιτητριῶν, πολλοὶ τῶν ὁποίων καὶ κοινωτῶν τῶν ἀχράντων μυστηρίων. ἔχουσιν δὲ καὶ ἄλλας εὐκαιρίας εἰς τὰς ὁποίας καὶ τὰ μέλη καταρτίζονται κοσμοθεωρητικῶς καὶ εἰς τοὺς ἄλλους ἐπιβροῦν εὐεργετικῶς.

Ἡ εὐαγγελικὴ φοιτητικὴ ἔνωσις ἐξ ἄλλου ἔχει καθιερώσει εἰδικὰς δεήσεις εἰς τὴν Ἐκκλησίαν αἱ ὁποῖαι γίνονται χάριν τῶν φοιτητῶν καὶ φοιτητριῶν τρις τῆς ἡμέρας, 7.30-7.50 π.μ., 1.15-1.30 μ.μ. καὶ 7.15-7.30 μ.μ. Παρηκολούθησα τὴν πρωινήν ἱερὰν ἀκολουθίαν, χριστιανὸν μῆνα. Ἦτο ἰδιαίτερος συγκινητικὸν τὸ θέαμα τῆς ἀκαδημαϊκῆς νεολαίας ποῦ προσήρχετο μὲ προθυμίαν διὰ νὰ συμπροσυχθῇ, ἐνθ' ἔξω τὸ ψῆχος ἦτο θριμύ. Συνέβαλλαν, ἠκούσαν εὐαγγελικὴν παρικοπήν καὶ εἰς τὸ τέλος ἐνισχυτικὰ λόγια ἀπὸ τῶν ἱερέων διὰ νὰ ἀρχίσουσι μὲ ἀνώτερα αἰσθήματα καὶ σκέψεις, τὰς πανεπιστημιακάς των σπουδὰς. Παρηκολούθησα διὰλέξιν ὀργανωθεῖσαν ὑπὸ τῆς ἐν ὀγῶ «Ἐνώσεως εἰς τὸ ἀμφιθέατρον τῆς Rudolf-Krehl-Klinik τῆς ὁποίας διευθυντὴς εἶναι ὁ διάσημος καθηγητὴς καὶ συνεργάτης τῶν «Ἄκτινων» κ. R. Siebeck, καὶ ὀμιλητὴν τὸν ἐν Basel καθηγητὴν Dr. Thurnaysen καὶ μὲ θέμα: «Βίβλος καὶ ἱασις». Πλέον τῶν τετρακοσίων φοιτητῶν παρηκολούθησαν μὲ ἐνδιαφέρον τὴν ὀμιλίαν.

Ἐίχα ἀκόμη τὴν εὐκαιρίαν νὰ παρακολουθῶ τὴν συγκέντρωσιν τῆς χριστιανικῆς ἐνώσεως γονέων ὅπου εἶδα τὴν μεγάλην κοινωνικὴν καὶ ἐκπολιτιστικὴν δράσιν τῶν ὁποίων κάμνει. Συμτέθεικε ἐνεργῶς εἰς τὴν ὀλικὴν καὶ πνευματικὴν ἀνοικοδόμησιν τῆς πατρίδος τῆς καὶ δὲν χάνει εὐκαιρίας διὰ νὰ παρουσιασθῇ, ὡς ἐνεργῶς συμμετέχουσα, εἰς ζητήματα κοινωνικῆς προνοίας, ἀλληλεγγύης καὶ ἀγάπης.

Εἰς τὸ Ἄμβουργον ἐξ ἄλλου, παρηκολούθησα μαθήματα κατηχητικῶν σχολείων μεταξὺ μικρῶν — καὶ ἀντιστοίχως μεγάλων παιδιῶν. Θὰ σημειώσω δὲ καὶ ποικίλας ἐκδηλώσεις μεταξὺ διανοουμένων, καθηγητῶν καὶ ἄλλων ἐπιστημόνων, οἱ ὅποιοι ἐθέλουσιν ὀχι μόνον σθεασμένον πρὸς τὴν χριστιανικὴν πίστιν, ἀλλ' ἐνσυνείδητον συμμετοχὴν εἰς πνευματικὰς προσπάθειας μὲ δόξαν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Εὐαγγελίου. Ἀνάλογον κίνησιν εἶδα νὰ σηματοῦται καὶ εἰς τὸ Freiburg ὅπου αἱ χριστιανικαὶ φοιτητικαὶ ὀργανώσεις παρουσιάζουσιν αξιόλογον δράσιν.

Μὲ ἀγάπην

Δ. ΚΩΤΣΑΚΗΣ

Z.N.

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

ΠΑΣΧΑΛΙΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Ἐγέμισαν καὶ πάλι τὰ περιοδικὰ καὶ οἱ ἐφημερίδες μὲ «Πασχαλινὴ λογοτεχνία», πλασιωμένη ἀπὸ σχετικὰς εἰκόνας καὶ συθέσεις. Ἐίναι μιὰ καθιερωμένη συνήθεια, ὅπως τὸ βᾶψιμο τῶν κόκκινων ἀγῶν καὶ ἡ πατροπαράδοτη μαγερῖστα, ἡ καλύτερα σὺν τὰ πασχαλινὰ πυροτεχνήματα καὶ τὰ βαρλότα. Ὅπως αὐτὰ, ἔτσι καὶ τὰ διάφορα πασχαλινὰ λογοτεχνήματα δὲν εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον παρά ἐπιδέξια... μαγερῖκα ἢ μηχανικὰ κατασκευάσματα, προσριμένα ν' ἀνταποκριθῶν σ' ἕνα ἔθιμο καὶ νὰ ἱκανοποιήσων μιὰν ἐπικαιρότητα. Καὶ ὅπως ἐκεῖνα, ἀφοῦ διαγράψουσι μιὰν θορυβώδη καὶ φανταχτερὴ τροχιά, πέφτουν καὶ σωριάζονται χάμω σὺν νεκρῇ σκόνῃ, ἔτσι καὶ αὐτὰ, παρ' ὅλη τὴν τυμπανοκρουσίαν τῶν ὥραιων λέξεων καὶ φράσεων, περνοῦν καὶ χάνονται χωρὶς ν' ἀγγίξουν βαθύτερα τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ψυχὴ τῶν ἀναγνωστῶν τους.

Καὶ ὁ λόγος εἶναι ἀπλούστατος: λείπει ὁ «κόκκος σινάπης», ποῦ θὰ τὰ ζωγονοῦσε καὶ θὰ τὰ μετουσίωσε, καὶ θὰ τοὺς ἔβιβε ἀληθινὴ ἀξία καὶ δύναμη. Λείπει ἡ πίστη, ποῦ θὰ τοὺς χάριζε τὴν πνοὴ τῆς ἀληθείας καὶ τῆς αἰωνιότητος. «Ἄν, ἀντὶ νὰ γράφουν — «κατὰ παραγγελίαν» ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον — εἰδικὰ πασχαλινὰ λογοτεχνήματα, ἔγραψαν — ἄς εἶναι καὶ μόνον κατὰ τὴς ἱερῆς αὐτῆς ἡμέρας — ἕνα, ἕσω καὶ ἄσχοτο μὲ τὸ Πάσχα λογοτέχνημα, ποῦ ν' ἀπηχῆ ὁμοῦ μιὰν ἂ νῆ καρδίαν καὶ ν' ἀχτινεβολῆ μιὰ καθαρὴ σκέψη, ὡ, πόσο πιό κοντὰ στὸ πνεῦμα τοῦ Πάσχα, στὸ πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ θὰ ἦταν τὰ λογοτεχνήματα αὐτὰ, ἀλλὰ καὶ πόσο πιό ἀληθινὴ καὶ πιό βιώσιμη τέχνη θ' ἀποτελοῦσαν!

Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ

Τὰ δύο ἐκπαιδευτικὰ συμβούλια, ποῦ συγκροτήθηκαν τὸν τελευταῖο καιρὸ στὴν πρωτεύουσα — τὸ συμβούλιο τῶν Γεν. Ἐπιθεωρητῶν καὶ ἡ γεν συνέλευσις τῶν Ἐκπαιδευτικῶν Λειτουργῶν Μέσης Παιδείας — ἔχουν κάμει καὶ τὰ δύο μιὰ κοινὴ διαπίστωση: τὴ διαπίστωση ὅτι ἡ μεταρρύθμιση στὴ Μέση Ἐκπαίδευσις εἶναι ἀπαραίτητη, γιὰ νὰ συνταρραθοῦν τὰ σχολεῖα μας μὲ τὴς σημερινὰς μορφωτικὰς ἀνάγκας καὶ γιὰ νὰ μπορέσουν ν' ἀνταποκριθῶν θετικώτερα καὶ ἀποτελεσματικώτερα στὴν ἀποστολὴ τους. Καὶ εἶναι ἰδιαιτέρως εὐχάριστο καὶ ἱκανοποιητικὸν ὅτι καὶ τὰ δύο συμβούλια ἀνεγνώρισαν καὶ διακήρυξαν ὁμόφωνα ὡς βασικὸ θεμέλιον τῆς μεταρρυθμίσεως τὴς ἀρχῆς τοῦ Ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ.

Ἐνῶ σχετικὰ μὲ τὸν χωρισμὸ τῆς Παιδείας σὲ δύο κύκλους — «κατώτερον καὶ ἀνώτερον» κατὰ τὴν γνώμην τῶν Γεν. Ἐπιθεωρητῶν, «ἐπαλλήλους» κατὰ τὴν γνώμην τῶν Ἐκπαιδευτικῶν Λειτουργῶν

— ὁ τάρχουν οσοδαρὲς διαφορὰς στὰ πορίσματα τῶν δύο συμβουλίων, ἡ βίη εἶναι κοινὴ. «Καὶ οἱ δύο κύκλοι θὰ στηρίζονται στὴς ἰδέες καὶ στὴς ἀξίες τοῦ Ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ», λέγουσι οἱ Γεν. Ἐπιθεωρηταί. Καὶ οἱ Ἐκπαιδευτικοὶ Λειτουργοὶ προσθετοῦν: «Καὶ οἱ δύο κύκλοι πρέπει νὰ ἔχουν ὡς κύριον μορφωτικὸ περιεχόμενον τὴν Ἑλληνοχριστιανικὴν παράδοσιν».

Ὅσο γιὰ τὴς διαφορὰς, ποῦ ὑπάρχουν στὰ πορίσματα τῶν δύο συμβουλίων σχετικὰ μὲ τὴς ἐκπαιδευτικὰς ἐπιδιώξεις καὶ τὸ διδακτικὸ πρόγραμμα τῶν δύο κύκλων, εἶναι, νομίζομεν, σωστὴ ἡ γνώμη τῶν Γεν. Ἐπιθεωρητῶν, ὅτι τὰ μεταρρυθμιστικὰ μέτρα «πρέπει νὰ προπαρασκευασθῶν συστηματικὰ καὶ νὰ πραγματοποιηθῶν μὲ μεγάλη περίσφιξη καὶ μὲ προσθετικὴν ἐφαρμογὴν μέσα σὲ μερικὰ χρόνια.»

Ἔτσι ἡ ἀναγκαία μεταρρύθμιση θὰ εἶναι πραγματικὰ μελετημένη καὶ δοκιμασμένη καὶ θὰ δώῃ ἡ τοὺς πολυτίμους καρπούς, ποῦ ὄλοι περιμένουμε ἀπ' αὐτήν.

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑ ΕΚΘΕΣΗ

Καὶ μόνο ἕνα βλέμμα νὰ ρίψῃ κανεὶς στὴς γεμάτες ἀπὸ καλλιτεχνικὰ ἔργα (ζωγραφικὰ, γλυπτικὰ, χαρακτικὰ, καὶ διακοσμητικὰ) αἰθούσας τοῦ Ζαππείου, σχηματίζει τὴν ἐντύπωσιν ὅτι πρόκειται γιὰ μιὰ πλατεῖαν καὶ σοβρῆν, καλὰ ὀργανωμένην καὶ καλὰ παρουσιασμένην καλλιτεχνικὴν ἐκδήλωσιν τῆς χώρας μας. Τριακόσιοι εἰκοσι Ἑλληνες καλλιτέχνης συμμετέχουν στὴν Ἐκθεσὴ μὲ 850 ἔργα. Ὅμοιος ἐργασίας, ποῦ δείχνει ἕναν π. οὔσιον καὶ γόνιμον καλλιτεχνικὸν ὄργανισμό, πολὺ εὐόλοισον γιὰ τὴν νέα πολιτιστικὴν ἐξόρμησιν τοῦ Ἑθ. οὔς μας.

Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἀσφὴ τῆς ποιότητος, ἡ γενικὴ ἐντύπωσις εἶναι ἐξίσου ἐθαρρυντικὴ. Παρ' ὅλας τὴς μωραῖες ἰσως παραλαβὰς καὶ τὰ λίθη στὴν ἐπιλογὴν τῶν ἔργων ἀπὸ τὴν κριτικὴν Ἐπιτροπὴν, ἡ ὅλη καλλιτεχνικὴ στάθμην τῆς Ἐκθέσεως εἶναι στὸ σὺνολὸ τῆς ἱκανοποιητικῆς. Ἐπὶ τῶν βέβαια καὶ ἀπὸ τὰ λεγόμενα «μοντέρνα» ἔργα μὲ τὴν ἐξειδικωμένην ἐπιφάνισιν καὶ μὲ τὸ ψεύτικον, τὸ ἀνύπαρκτον μάλλον νόημα, ὅπως ὑπάρχουν καὶ ἔργα τυρῆς μνημεικότητος καὶ παρακμῆς, ἀλλὰ εἶναι γεγονός ὅτι ἐπικρατεῖ στὴν Ἐκθεσὴ ἡ Τέχνη μὲ τὴν γνήσιαν ἔκπνευσιν καὶ τὸ ὅτις περιεχόμενον ποῦ, καὶ ὅταν ἀκόμα ἀναζητῆ ν' ἀνεύσῃ τὰ ἐκφραστικὰ τῆς μέσας, δὲν σπάζει, ἀλλὰ συνεχίζει ἐξελικτικὰ καὶ προσθετικὰ τὴν παράδοσιν.

Γενικὰ μπορεῖ νὰ πῆ κανεὶς ὅτι ἡ Ἐκθεσὴ εἶναι ἀρκετὰ ἐπιτυχημένη καὶ ἐμπνέει ἐνθαρρυντικὰς ἐντυπώσεις καὶ σκέψεις γιὰ τὴν ἐξέλιξιν καὶ τὸ μέλλον τῆς Ἑλληνικῆς Καλλιτεχνίας.

ΜΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΥΝΑΥΛΙΑ

Ἐπρέπε νὰ ἔλθῃ ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο μιά νέα καλλιτέχνης τοῦ πιάνου, ἡ δὲ Ἰζμήνη Ἀθανασιάδου, γιὰ νὰ δοθῇ μιά πλήρης συναυλία μὲ ἔργα Ἑλληνῶν ἀπικλειστικά συνθετῶν. Νὰ εἶναι ἄρα γιὰ τὴν ἰδιαίτερη ἐκείνη νοσταλγικὴ ἀγάπη τῆς Πατρῆος, πρὸ χαρακτηριστικῶς τοὺς ξενιτεμένους Ἑλληνας, ἡ αἰτία τοῦ ἐπέπνευσε καὶ τὴν Ἑλληνίδα καλλιτέχνηδα τῆς Αἰγύπτου ν' ἀφισπρώξῃ τὴν συναυλία τῆς σὲ Ἑλληνικά μόνον ἔργα. Μπορεῖ — καὶ θὰ εἶναι βέβαια πρὸς τὴν ἡμέραν. Τὸ γεγονός πά-τωρς εἶναι ὅτι τὰ Ἑλληνικὰ ἔργα πρὸ πλείστων στὸν «Παρνασσό» — ἔργα Βάρσογλη, Λεβιδῆ, Κκλαμοῦρη, Παπαϊωάννου, Κιζιάσογλου καὶ Παλλαντίου — ἐρμηνεύθησαν ἔχι μόνον μὲ ἀγάπη, ἀλλὰ καὶ μὲ πλήρη κατανόηση οὐσίας καὶ μὲ ῥῥηξ καὶ μὲ ἄρτια τεχνικὴ ἐκτέλεση. Συγχάρουμε τὴν καλλιτέχνηδα, πρὸ ἀγάπης καὶ ἐρμηνεύσεως μὲ τόση ἐπιτυχία τῆς σύγχρονης Ἑλληνικῆς μουσικῆς, ὡπως καὶ τὸ Νεοελληνικὸν Ἴδρυμα, πρὸ ὀργάνου τῆς συναυλίας.

Η ΧΟΡΩΔΙΑ ΤΗΣ ΟΡΘ. ΧΡΙΣΤ. ΕΝΩΣΕΩΣ

Ἰδιαίτερην ἐπίσης ἱκανοποίηση ἐπικράσισε καὶ ἡ συναυλία, πρὸ ἔδωκε στὸν «Παρνασσό» ἡ χορωδία τῆς Ὁρθόδοξου Χριστιανικῆς Ἐνώσεως μὲ ἕνα πλοῦστο πρόγραμμα θρησκευτικῆς μουσικῆς. Ἐκτὸς ἀπὸ θρησκευτικὰ τραγοῦδια διαφόρων λαῶν, πρὸ τραγουδήθησαν μὲ πολλὴ κατανόηση, καθὼς καὶ ἀπὸ ἔργα Μπάχ καὶ Χέντελ, πρὸ, μὲ τὴν τεράστιας τεχνικῆς ἀπαιτήσεως τοὺς, δὲν ἦταν βέβαια εὐκολο ν' ἀποδοθῶν μὲ ἀριότητα, ἡ χορωδία ἀφιέρωσε ἕνα μεγάλο μέρος τοῦ προγράμματος τῆς στὴν ὀρθόδοξη ἐκκλησιαστικὴ μουσικῆ, μὲ ἀρμόνιση τοῦ κ. Β. Καρποδίνη. Παρὰ τὴν μοιραίας δυσκολίας στὴν ἀπόδοση τοῦ πνεύματος τῆς Βυζαντινῆς μουσικῆς μὲ τοὺς κανόνες τῆς κλασικῆς ἀρμονίας, τὸ μέρος αὐτὸ τοῦ προγράμματος ἐσημείωσε πολλὰ ἐπιτυχία, πρὸ παρατηρήθηκε ἰδιαίτερα στὴν ἀπόδοση τοῦ 136ου ψαλμοῦ τοῦ Δαυὶδ «ἐπὶ τῶν ποταμῶν Βαβυλῶνος», πρὸ σὴν μελωδία ἀποτελεῖ ἕνα ἀπὸ τὰ ἀριστουργήματα τῆς ἐκκλησιαστικῆς μας μουσικῆς.

Γενικά ἡ συναυλία, φέρνοντας τὸ Κοινὸ κοντὰ στὴν ποιητικὴ πηγὴ τῆς Χριστιανικῆς μουσικῆς ἐπιπνεύσεως, πρὸ ἐκτείνονται σὲ τόσους αἰῶνας καὶ τόσους λαοὺς, βητήρεε σὲ σύνολο τῆς πολὺ ἱκανοποιητικῆς καὶ κατέδειξε τὴν καρποφόρα καὶ ἀξέσπαινη πολιτιστικὴ προσπάθεια τῆς χορωδίας τῶν Ο.Χ.Ε.

ΟΙ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΙΣ

Συμφωνοῦμε ἀπόλυτα μὲ τὴν διαμκρυρία τοῦ Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης γιὰ τὴν αὐθι-

δεις καὶ ἀδιάντροπες διαφημίσεις, πρὸ ἀνεμπόδιστα καὶ ἀσύδοτα προβάλλονται ἔξω ἀπὸ τοὺς κινηματογράφους. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι οἱ διαφημίσεις αὐτὲς, ἀποτελοῦν μίαν ἐπικραδερτικὴν προσβολὴν τοῦ ἡθικοῦ συναισθήματος τῶν πολιτῶν καὶ μίαν ἐκμαυλιστικὴν προπαγάνδα. Μὲ τὴν διαφορά ὅτι ὁ ἔλεγχος, πρὸ δικαία ζητεῖ ὁ Μητροπολίτης, δὲν πρέπει, κατὰ τὴν γνώμη μας, νὰ σταματῶν στὴν εἴσοδο τῶν κινηματογράφων, ἀλλὰ πρέπει νὰ μπαίνει καὶ μέσα, γιὰ νὰ ἐπικτείνεται καὶ στὴν ἄλλες αὐθιγες καὶ ἀδιάντροπες εἰκόνες, πρὸ ἀποτελοῦν τάχα κινηματογραφικὰ «ἔργα» καὶ αθειοῦν ἔχι μόνον τὴν ἡθικὴν, ἀλλὰ καὶ τὴν καλλιτεχνικὴν ὑπόστασιν τῶν αὐτῶν θεατῶν καὶ προπάντων τῶν Νέων.

ΑΠΟ ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

Ἐπανοτινός Ἑλληνας, πρὸ ὅσο μοκρυὰ καὶ ἀνζή ἀπὸ τὴν γενετήρα του, δὲν τὴν ἔχονα ποτὲ καὶ δὲν παραλείπει νὰ τῆς ἐκδηλώσῃ, καὶς φερὰ πρὸ μπορεῖ, μὲ ἔπικρατες καὶ θετικὲς προσφορές, τὴν ἀγάπη του καὶ τὴν στοργὴν του. Ἐνα ἀπὸ τὰ πολλὰ τέτοια παραδείγματα μὲς ἔδωκε πρόσφατα καὶ ὁ κ. Ι. Σκαπερδης, ὁ ὅποιος, διαμένοντας ἀπὸ χρόνα στὸ Παρίσι, ἐδωρῆσε στὴν γενετήρα του Καστοριά πέντε χιλιάδες χρυσὲς λίρες, γιὰ νὰ κιοθῆ καὶ προκιοθῆ ἕνα Ἴδρυμα γιὰ τὴν διαπαιδαγώγησιν μικρῶν παιδιῶν. Γενναία καὶ εὐστοχη προσφορά.

— Ἀληθινὰ ἐπιγραμματικὸς εἶναι ὁ χαρακτηρισμός πρὸ ἔδωκε τὴν πρόσλαση γιὰ τὴν «μοντέρνα τέχνη» ἕνας ἀπὸ τοὺς παλαιότες καὶ γνωστούς ποιητῆς μας. Ἀπαντώντας σὲ σχετικὴ ἐρώτησιν ἐνὸς νέου εἶπε: «Ἡ νέα τέχνη εἶναι πρὸ ἀόματι νέη, ἀλλὰ δὲν εἶναι... τέχνη». Συμφωνοῦμε ἀπόλυτα.

— Ἐπειδὴ πολλὸς λόγος γίνεται περὶ «στάρ», ἀξίζει πραγματικὰ νὰ ἔσχωρίσουμε μίαν καθαρὴν πνοὴν ὑγείας, πρὸ ἀναπήδησης αὐθόρημα μὲσα ἀπ' ἔδλην αὐτὴν τὴν πολυθόρυβη καὶ ἀσφουκτικὴν αὐτοσφαιρα τῶν λεγομένων «καλλιτείστων». Ὅταν τὴν ἐπρὸμένην τῆς ἐκλογῆς τῆς ἡ ἀνακηρυχθεῖσα «Στάρ Ἑλλάς» ἔκνοπῆγε στὸ σχολεῖο τῆς καὶ ἔκναφῆσε τὴν μαθητικὴν ποδία τῆς καὶ ἔκναδῆσε τὴς συμμαθήτριές τῆς, ἔκναδῆσε μαζὶ καὶ τὸν ἑαυτὸ τῆς. Καὶ εἶπε: «Ἡ συγκίνηση, πρὸ αἰσθάνθηκα σῆμερα πρὸ ἔκναγύρισα στὸ σχολεῖο, εἶναι ἡ μεγαλύτερη ἀπ' ὅσες εἶνωσα τὴς ἡμέρες αὐτῆς». Ναι, παιδί μου. Καλὰ τὸ κατὰλαβε, ὅτι ἔδω ἀκριβῶς — στὸ σχολεῖο — γίνονται τὰ ἀληθινὰ καλλιτείστα, τὰ καλλιτείστα τῶν πνεύματος καὶ τῆς ψυχῆς, καὶ ἔδω κερδίζονται οἱ γνώσεις καὶ στίβεραι τίτλοι, οἱ τίτλοι τοῦ ἀληθινὰ μορφωμένου καὶ πολιτισμένου ἀνθρώπου, τῶν μόνου «ῥαίον» ἀνθρώπου.

ΜΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΝΕΩΝ ΣΥΝΕΡΓΑΤΩΝ

Ἡρθεσ καὶ φέτος

- Ἡρθεσ καὶ φέτος, Πάσχα ἀγαπημένο,
νὰ φέρησ τὴ χαρὰ μὲσ στὶς καρδιές.
Ἡρθεσ καὶ πάλι, Πάσχα λατρεμένο
γιὰ νὰ φωτίσησ τὰ σκοτάδια, τίς νυχτιές.
- Ἡρθεσ καὶ φέτος, Πάσχα μυρωμένο,
νὰ μᾶς χαρίσησ τὴν εἰρήνη, τὴ χαρά.
Ἡρθεσ καὶ πάλι, Πάσχα εὐτυχημένο,
γιὰ νὰ μᾶς δώσησ στὴν ψυχὴ λευκὰ φτερά.

Ἡρθεσ, καὶ τώρα μέσα στὶς καρδιές μας
μιὰ δύναμη ὑπάρχει θεϊκὴ,
μιὰν ἄνοιξη ἀνθίζει στὶς ψυχές μας
κι' εἶναι χαρὰ παντοῦ, ἐδῶ κι' ἐκεῖ.

Ἡρθεσ καὶ τῆς Ἀνάστασης ἡ Χάρη
ἐφώλιασε στὸν κάθε μας πιστὸ
κι' ἔγινε Ἡλιος ἡ καρδιά μου—ἀπὸ λυχνάρι
κι' ὄλο ὕμνετ τὸ Νικητὴ μας, τὸ Χριστό.

ΝΙΚ. ΠΡΑΣΣΟΣ

Χριστὸς Ἀνέστη

Ἄς ἐσχυθῆ χιλιόχαρος ὕμνος ἀπὸ τὰ στήθια
κι' ἄς ἀνεβῆ μυρίπνοος στὸ Ὑψίστου τὸ θρόνο,
ὄ' ὄλη τὴ γῆ νὰ γιορταστῆ ἡ ἀπέραντη ἀλή-
θεια
«Χριστὸς Ἀνέστη» σβύνοντας κάθε μας μαῦρο
[πόνο.

Τοῦ Ἄθῃ πιά συντρίφτηκαν οἱ ἐφτάδιπλεσ οἱ
[θύρεσ...
Εἶν' ἡ χαρὰ ἀνεκλάλητη ὄ' δλόκληρη τὴν
[πλάση,
ἀπὸ τὸν τάφο ἀνέτειλαν χρυσῆσ φωτοπλημμύρεσ
κι' ἀποζητᾶ στὸν οὐρανὸ κοντὰ ἡ ψυχὴ νὰ
[φτάση!

ΠΑΥΛΟΣ ΣΠΥΡΑΛΗΣ

Ἀναστάσιμο

Εὐωδιάζει μὲσ στὸν κῆπο ἡ Πασχαλιὰ
καὶ τ' ἔνθια μοσκανάσασμα σκορποῦν.
Χερουβικὸσ σκοποὺσ φλογέρεσ λένε
— καρδιές θακρῦξουν, μάτια κλαίνε —
τὴν ὄρα ποὺ ἀναστάσιμα σκορπᾶ
γλυκὸφωνῆσ καμπάνασ ὁ ἀχὸσ
«Ἀνέστη ὁ Σταυρωμένος μας Χριστόσ».

Σ. ΡΟΔΑΓΑΤΗΣ

Πρὸσ τὴν εὐτυχία...

Πῆρα τὸ δρόμο τῆσ ζωῆσ
μὲ τὸ ραβδί τῆσ πίστησ μου στὸ χέρι,
τὴν εὐτυχία ψάχνοντας νὰ βρῶ.
Ἐσκίνησα πολὺ νωρίς
— στὶς πρώτεσ λάμψεισ τῆσ αὐγῆσ —
κι' ἦρθε κυτὸ
τὸ μεσημέρι,
δίχως γιὰ λίγο νὰ μπορῶ
ν' ἀνπαυτῶ,
Νὰ πάψω πιά νὰ περπατῶ...

Ἄλλοι! Σὲ πόσα πῆγα μέρη
τὴν εὐτυχία θέλοντασ νὰ βρῶ!
Δὲν ἔμεινε γωνιά τῆσ γῆσ
ποὺ ὁ πόθοσ μου νὰ μὴ μὲ φέρῃ...
Μέγαρα εἶδα ἴγῶ τρανὰ
τοῦ πλοῦτου καὶ τοῦ νοῦ
παλάτια φωτεινὰ
ὡάν τ' ἄστρα τ' οὐρανοῦ...
Εἶδα καλύδια ταπεινὰ,
μὰ εὐτυχία πουθενά!
Σ' ὄλο τὸ δρόμο
μὲ τρέμο,
εβρισκα μόνο
τὸν πόνο...
Μὰ εἶχα τὴν πίστη μου, βαθειά,
ποὺ μοῦ κρατοῦσε συντροφιά
καὶ ἦταν ὀδηγόσ μου
ὅταν πυκνὴ ἡ συννεφιά
ἀπλώνονταν ἐντόσ μου
κι' ἡ θλίψη μ' ἔζωνε, βαρσιὰ...
Κι' ἔτσι τραβῶσα ἐμπρόσ μου,
ψηφῶντασ τίς κακοτοπιέσ,
μὲ τὴν καρδιά πάντα ψηλά,
πρὸσ τίς ἀπάτητεσ κορφές...

Πλησίαζε τὸ δεῖλι
κι' ἡ μέρα ἔγερνε ἀπαλά.
Εἶχα στεγνὰ τὰ χεῖλη
ἀπὸ τὸν δρόμο τὸν πολὺ
κι' εἶχα πληγῆσ στὰ πόδια
ἀπ' τὰ πολλὰ ἐμπόδια,
ὡάν ἄκουσα νὰ μὲ καλῆ
στὴ βραδυὴ ἡσυχία
κάποια ἀθρονόλαλη φωνή...
— Γλυκεῖα καμπάνα ἐσπερινή —
εὐθὺσ ἐσχάστη ὁ κόποσ
καὶ βᾶλθηκα νὰ προχωρῶ...

Ἐλαμπε γύρω ὁ τόποσ
κι' ὁ οὐρανὸσ κι' ἡ γῆ,
ὡὰ νᾶτανε αὐγή.
Βοῆκα τὴν εὐτυχία
κοντὰ ὄ' ἕνα σταυρό...

Φ. ΠΑΠ.

Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Ευριπίδου Σ. Κωνσταντοπούλου
Υποδιευθυντού της Μαραουλήου Παιδαγωγικής
Ακαδημίας: «Γενική Παιδαγωγική», Αθήναι
1952.

Τά θέματα της άγωγής, έκτός του ότι αποτελούν αντικείμενον της Παιδαγωγικής έπιστήμης άσφαλώς, άπασχολούν και ενδιαφέρουν και ένα ευρύτατον κύκλον μη ειδικών Έπιτυχώς λοιπόν ο κ. Κωνσταντόπουλος προσρρίζει την έργασίαν του και δι' αυτόν τόν κύκλον των προσώπων, τών όποιων τά έπαγγέλματα και την θέσιν σηματών εις τόν πρόλον του βιβλίου του. Τά δύο μέρη από τά όποια αποτελείται τό βιβλίον, άναλελυμένα εις τά έπί μέρους θέματα, περιέχουν άπόψεις ά όποια παράγονται πρόματι τήν έρευναν των έπιράχων παιδαγωγικών ζητημάτων και ήμπορούν, πολλά εξ αυτών να αποτελέσουν, ιδίως δέ διά τους διδασκάλους, σημετα άφστηρίας μιζς έπιτυχούς πρακτικής έφαρμογής εις τήν εκπαιδευσίαν των Έλληνοπαίδων.

Κ. Ι.

★

Άρ. Α. Άσπιώτη, Ψυχιάτρου: «Ό έφηβος και ή Κοινωνία», έκδοσις δι' άριθ. 6 εις τήν σειράν «Ψυχολογία και Ζωή» του Ίνστιτούτου Ίατρικής Ψυχολογίας και Ψυχικής Υγιεινής, Αθήναι 1952

Εις τήν ενδιαφέρουσαν έντως συνέχισιν της εξεταζοσας των ψυχολογικών προβλημάτων του έφύβου κατά τάς κατηγορίας αυτών, ο σ. μιζς παρουσίασας τόν παρσιθόντα μήνα τήν νέαν του έργασίαν υπό τόν άνωτέρω τίτλον.

Ό έφηβος ένώπιον της Κοινωνίας. Ένώπιον της «μικράς» και της «μεγάλης» κοινωνίας, όπως αύται διαμορφούνται και έμφανίζονται μετά τό πρωτοφανή γεγονός τό πρώτου ήμισοσ του αιώνασ μιζς, ιδίως δέ μετά τάς συγκρούσεις των ποικίλων ιδεολογικών ρευμάτων και μετά τήν πείραν και τό διδαγματά έκ των συγκρούσεων αυτών. Τάς σχέσεις της τοιαύτης κοινωνίας και τού έφύβου έρευ. α και διοφωτίζει από τήν ειδικήν σκοπίαν του ο σ, τόνίζων ιδιαίτερωσ τήν σημασίαν τήν όποίαν έχουν αι πρώται αντίθεσις πού δημιουργείται εις τήν έφηβικήν ψυχήν. Η καλή αντιμετώπισις των αντίθεσεων αυτών και ή όρθή έρμηνεία ώρισμένων κοινωνικών φαινομένων θα παξουν άποφασιστικόν ρόλον εις τήν προσαρμογήν και τήν μάλλην είσοδον του έφύβου εις τήν Κοινωνίαν.

Άκριβώς εις τήν προπαρκοουσύν διά τήν είσοδον αυτήν, αναφέρεται τό δεύτερον κεφάλαιον του βιβλίου. Αι διάφοροι έκδηλώσεις της ζωής του νέου, κατά τό δεύτερον ιδίως ήμισοσ της έφηβείας, άποτελοούν θυμασίαν ευκαιρίαν

άσκήσεωσ διά τήν πλήρη κοινωνικήν του ανάπτυξιν. Κατά τήν περίεδον αυτήν είναι άπαραιτήτων να μάθη πώς να ήγηται, αλλά και πώς να διακούη, να εκτιμώ, αλλά και πώς να εκτιμάται. Η παράγραφος υπό τόν τίτλον: «Τέχνη του ζήν», εισάγει εις πρακτικά προβλήματα της ζωής, όχι μόνον του νέου, αλλά και όσων ένηλικών δέν είχαν τήν ευκαιρίαν μιζς όρθής καθοδηγήσεωσ κατά τά έφηβικά των χρόνια.

Τά δσα αναφέρονται εις τό τελευταίον κεφάλαιον της έρνασίασ περί των ειδικών κοινωνικών έπιδράσεων, έπισφραγίζονται με τάς έν έπιλόγω άπόψεις περί της έσωτερικής αντίληψεωσ, τήν όποίαν σχηματίζει ο έφηβος περί της κοινωνίας. Με τήν αντίληψιν αυτήν και με τήν μαχητικότητα πού τόν διακρίνει, ο έφηβος «θα μεταβληθώ εις άληθή κοινωνικόν παράγοντα διά να δηροσήγη, να διακοήγη, να συντελέξη εις τήν έξύψισιν της κοινωνίας, εις τήν όποίαν καλείται να ζήση άνευρίσκων και καλλισργών τό άληθές πνεύμα της κοινότητοσ, τό όποιον είναι ένα τμήμα της άληθοσ πνευματικής Πατρίδοσ του άνθρώπου. Μιζς Πατρίδοσ, πού εκτείνεται εις τήν αιωνιότητα, με κοινωνίαν λυτρωμένων ανθρώπων».

Με αυτήν τήν άποστροφήν τελειώνει τό βιβλίον του ο συγγραφεύς. Και ο άναγνώστησ, ο όποιοσ έχει, καθ' όσονδήποτε τρόπον, συμμετοχήν εις τό έργον της άγωγής του συγχρόνου νέου, μένει άσφαλώς με πολλοσ σκέψεις διά τάς ευθύνασ του, τό έργον του και τήν άποστολήν του.

Κ. Ι.

★

Ό πόλεμοσ διά τήν άνεξαρτησίαν της Ελλάδοσ (The Greek War of Independence) υπό C. M. Woodhouse, O.B.E., D.S.O., M.A.

Μιά συνοπτική αλλά με ζωηράσ γραμμής περιγραφομένη ιστορία της Έλληνικής Έπαναστάσεωσ. Ό συγγραφεύς είναι γνωστόσ για τόν φιλελληνισμό του, (γρωρίζει θυμασίαν τήν Έλληνικήν γλώσσα) και ιδιαίτερωσ για τήν συμπάρατασι του στον άγώνα της Ελλάδοσ κατά των κατακτητών και κατά τούσ στυγερούσ έγκλημάτοσ της άπαγωγής των 28.000 παιδιών από τούσ συμμορίτες.

Αν και δέν γίνεται έδω ειδική άπό ιστορική άπόψεωσ κριτική, υποροδύμε να πειμε ότι τό βιβλίον του κ. Woodhouse βγήκε κατόπιν μιζς πολυ προσεκτικής μελέτης της ιστορικής βιβλιογραφίας της σχετικής με τήν Έλληνική Έπαναστάσι του 1821. Τό θέμα αυτό είναι βέβαια γνωστό ος κάθε Έλληνα. Αλλά τό άξιολογοσημετο τό βιβλίον αυτού είναι ότι ο συγγραφεύς από τήν άρχή ως τό τέλος τονίζει τό γε-

γονός ἐστὶ ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς Ἑλλάδος κατορθωθῆ διὰ τῆς πίστεως τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ στὶς ἀρχές τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς δικαιοσύνης. Καὶ πράγματι. Διότι διαβάζοντας τὸ βιβλίον, ὁ ἀναγνώστης εὐδοκῆσαι πρὸ ἐκπλήξεως μπιστοῦσά στὸ μέγεθος καὶ τὸ πλήθος τῶν περιπτώσεων ποῦ ἦταν, τόσο ἀντιεῖσι γιὰ τὴν εὐδοκίμησιν τοῦ ἀγῶνος τῆς ἐλευθερίας. Ὁ συγγραφεὺς ἐν παύσει νὰ ὑπογραμμίσῃ στὸ βιβλίον του, ὅτι ἂν κρίνῃ κανεὶς ἀπὸ τὰς περιπτώσεις καὶ τὰ συμβάντα μέσα στὰ ὅποια διεξάγεται ὁ ἀγὼν τῆς ἀπελευθέρωσης τῆς Ἑλλάδος, δὲν εὐαρίσκει ἀνθρωπίνως λογικὴ ἐξήγησις τῆς ἐπιτυχίας του. Δὲν ὑπάρχει σχεδὸν εἰς μίαν ἀπὸ τῶν περιπτώσεων αὐτῶν ποῦ νὰ μὴν εἶναι ἕσπερος ἢ γιὰ τὸν ἀγῶνα, ἀπὸ τῶν προθέσεων τῶν μεγάλων δυνάμεων, ποῦ κάθε ἄλλο παρά εὐνοϊκῆς ὑπῆρξαν γιὰ τὴν ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδος, μέχρι τῆς διαρκούς σχεδὸν ἀσυμφωνίας καὶ διωμάχης πολλῶν ἐκ τῶν ὀπλαρχηγῶν καὶ πολιτικῶν παραγόντων.

Μπορεῖ νὰ πῆ κανεὶς πῶς ἡ εὐσία τοῦ βιβλίου περιλαμβάνεται στὶς τελευταῖες φράσεις τοῦ ἐπιλόγου του:

« Ἡ Φιλικὴ Ἐπιχείρησις, οἱ Φαναριῶτες, οἱ προῦχοι, οἱ πολιτευόμενοι, οἱ φρασιτέχναι καὶ ἐπαγγελματῆαι στρατιωτικοί, κανεὶς ἀπ' αὐτῶν μαζὶ ἢ χωριστὰ ἐν θά μπιστοῦσαν νὰ κάμουν πραγματικότητα ἐκεῖνο ποῦ οἱ πολιτικοὶ τῆς Ἐδρῆς ἦσαν ἀποκασιμένοι νὰ ἐμποδίσουν, χωρὶς τὴ θετικὴ φωτιὰ ποῦ εἶχε εἰσχωρήσει μέσα στὴν ψυχὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ στὶς ἀρχές τοῦ 19ου αἰῶνος. Στὸ τέλος τῆς ἀναλύσεως ὁ ἱστορικὸς ἀδυνατεῖ νὰ δώσῃ ἐξήγησιν τοῦ φαίνεται αὐτοῦ. Ἀλλὰ ὁ Ἑλλῆν μὲ τὴ βαθειὰ θρησκευτικὴ του πίστι, καὶ ἀφοσιώσεις — ὅπως ὁ Μκρυγιάννης — στὶς παραδόσεις του μπορεῖ πολὺ κλά νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὴν ἀποστολὴν του ἐπαληθεύοντας τὰ λόγια μὲ τὰ ὅποια συγχὰ ὁ Ἑυριπίδης τελειώνει τὰ δράματά του:

Ἦλλαί μομφαὶ τῶν δαιμονίων
πελλά δ' ἀέπτως κραινουσι θεοί
καὶ τὰ δοκηθέντ' οὐκ ἐτελεσθη
τῶν δ' ἀδοκῆτων πόρον εἶρε θεός.
Τοιόνδ' ἀπέη τόδε πρᾶγμα.

Εὐριπ. Βάκχαι

Ἄς ἐπιστώμεν λοιπόν, ἢ μάλλον ἄς εἰμῆθα βέβαιον ἐστὶ ἂν καὶ ἡ ομηρικὴ μάχη γιὰ τὴν πνευματικὴ ἀπελευθέρωσιν τοῦ λαοῦ μας, διεμάχθη μὲ τὸ ἴδιον Πνεῦμα ποῦ ἐνέπνευσε καὶ ἔφερε εἰς αἴσιον πέρας τὴν μάχη γιὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἀνεξαρτησίαν, τότε καὶ «τῶν ἀδοκῆτων πόρον» θὰ εὐρηγῆ πάλι ὁ θεός, καὶ σύντομα θὰ δοῦμε τὴν καινουργίαν Ἑλλάδα, τὴν Ἑλλάδα τοῦ Ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ.

Γ. Α. Π.

ΜΙΑ ΕΠΕΤΕΙΟΣ

Τὴν 30ην Ἰανουαρίου 1952 συνπλήρωσε τὴν ἡλικίαν τῶν 60 ἐτῶν ὁ διάσημος θεολόγος, φιλόσοφος, ἐρμηνευτὴς καὶ δμνητὴς τῆς ὀρθοδόξιας Friedrich Heiler καθηγητὴς τῆς θρησκευτικολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Marburg.

Τὸ ἐπιστημονικὸν ἔργον τοῦ Fr. Heiler εἶναι εἰδικὸς εἰς τὴν ὀρθοδόξιαν μεγίστης σημασίας, διότι μετὰ αἰθυσίας, σοβαρότητος, ἀκρίβειας καὶ βαθυτάτης γνώσεως ἀπεκάλυψε τοὺς ἐν τῇ Δύσει οὐκί μόνον ἀγνώστους ἀλλὰ καὶ παραγνωρισμένους θησαυρούς τῆς ὀρθοδόξιας λατρείας. Οὕτω εἰς τὴν θέσιν τοῦ χαρακτηρισμοῦ διαζήμων θεολογικῶν προσωπικῶν ἡντων τοῦ ἐγγυτάτου παρελθόντος περὶ τῆς ὀρθοδόξιας ἑλληνικῆς λατρείας—ἐστὶ ἐξῆν αὕτη εἶναι ξερά καὶ ἀπονεκρωμένη, πλήρης προλήψεων, κενῶν ἡρώτων καὶ μαγικῶν παραστάσεων—ὑπεσηλθὲν ἡ πλήρης διαύγεια ἐρμηνεία τοῦ βάθους καὶ τῆς ἀπαραβλήτου ὀφαιότητος τῆς ὀρθοδόξιας λειτουργίας καὶ ἡ ἱστορικὴ καὶ εὐσιαστικὴ ἀξιοποίησις τῶν τύπων καὶ τῶν προσευχῶν αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Fr. Heiler.

Ἦτο πρίεργος καὶ ἀκατανόητος ἡ ἀγνοία καὶ ἡ παρανομία τοῦ ποιεῖν τῆς ὀρθοδόξιας ὑπὸ τῶν προτεσταντῶν τοῦ ἀπωτέου ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐγγυτέρου παρελθόντος καὶ εἶναι λυπηρὸν ἐστὶ ἐπιστήμονας τοιαύτης ἀξίως ἐπέσπον εἰς μίαν τόσο ἀφορᾶν πλάνην ὅσον ἀφορᾶ εἰς τὸν χαρακτηρισμὸν μιᾶς ὀλοκλήρου καὶ ἀρχαιοτάτης ἐκκλησίας.

Καὶ ἀκριθῶς διὰ τοῦτο εἶναι περισσότερο πολυτίμος ἢ ἐπίδρασις τοῦ Fr. Heiler ἐπὶ τοῦ νεωτέρου προτεσταντισμοῦ καὶ τῆς κριτικῆς τοῦ τελευταίου περὶ τῆς ὀρθοδόξιας.

Διότι οὐκί μόνον τοὺς ἀσεβεῖς καὶ ἀθάθους αὐτοὺς χαρακτηρισμοὺς τῶν ὀρθολογιστῶν ἐκείνων θεολόγων ἀνασκαύζει, ἀλλὰ καὶ ὀδηγεῖ εἰς πλήρη κατανόησιν τῆς ἀδιαρρηκτοῦ ἱστορικῆς συνεχείας καὶ τῆς ζωτικῆς παρουσίας τῆς παραδόσεως ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ ἐκκλησίᾳ, ἀκμήν δὲ περαιτέρω ἀποδεικνύει τὸν ἀνεύθυνον οὐδένοσον τῆς ὀρθοδόξιας ἐκκλησίας μὲ τὴν ἀρχαιοτάτην, μίαν καὶ ἀμέριστον ἐκκλησίαν τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων. Ἐπὶ τοῦ σημείου οὗτοῦ καθὼς καὶ ἐπὶ ἄλλων σημείων (διοικητικῆς μορφῆς καὶ δογματικῆς ἀκρίβειας) τονίζει τὸ γνησιώτερον τῆς ὀρθοδόξιας λατρείας καὶ τοῦ θησαυροῦ τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως ἕναντι τῆς ρωμαϊκῆς τοιαύτης.

Τὰ πορίσματα τῶν ἐπιστημονικῶν δημοσιεύσεων τοῦ Fr. Heiler ἐδμητύργησαν μίαν ἀτμόσφαιραν ἐνδιαφέροντος, συμπάθειας καὶ θαυμασμοῦ διὰ τὴν ἀρχαίαν αὕτην ἀνεύθυνον, καὶ παρά ταῦτα τόσον ζῶσαν, ἐκκλησίαν. Ὁ ἴδιος δὲ κ. Heiler, ἀνώτερος κληρικὸς, ἀπέδειξε τὴν ἀγάπην του πρὸς τὴν ὀρθοδόξιαν λατρείαν καὶ λειτουργίαν ἐπίσης ἐν τῇ πράξει, διὰ τοῦ ὅτι προσέλαβε εἰς τὴν λειτουργίαν, ἦν τελεῖ ὁ ἴδιος, πολλὰς ὀρθοδόξιας προσευχὰς καὶ τμήματα τῆς ὀρθοδόξιας λειτουργίας.

Ἦ ζωὴ τοῦ ἐξαιρετικοῦ αὐτοῦ καὶ διεθνῶς ἀνεγνωρισμοῦ οὐ καὶ τιμημένου ἐπιστήμονος εἶναι ἀγὼν ἀδιάκοπος πρὸς πραγματοποίησιν τῆς οἰκουμανικῆς ἰδέας τῆς ἐκκλησίας. Τὴν ἰδέαν αὕτην ἀνέλασεν ὡς ὑποθήκην παρὰ τὸν ἀιμνήστου Σουηδοῦ ἀρχιεπισκόπου Soederblom, τοῦ ὁποῦ ἦτο φίλος καὶ θαυμαστὴς, καὶ ἔθεσεν ὡς προορισμὸν τῆς ζωῆς του νὰ ἐργασθῆ διὰ τὴν

πραγματοποιήσιν τῆς. Οὐχί δὲ μόνον διὰ τοῦ ἐπιστημονικοῦ τοῦ ἔργου, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς δράσεώς τ·ου, τῆς ἐκκλησίας του, τῆς ἐνεργοῦς συμμετοχῆς του εἰς τὰ οἰκουμενικά συνδέρια καὶ τέλει τοῦ περιοδικοῦ, τὸ ὁποῖον ἀπὸ τοῦ 1930 ἐκδίδει, ἐρ·άζεται ἀδιακόπως διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ὀ·είρου.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἐθνικοσοσιαλισμοῦ ἠγωνίσθη διὰ παντός μέσου κατὰ τῆς τυραννίας, περιέπεσον ἐπανεπιλημμένως εἰς δυσμένειαν καὶ ἐτιμωρήθη. Μὲ τὸς συνωμότας τῆς 20ῆς 'Ιουλίου ἐναντίον τοῦ Χίτλερ· ἐρίσκειτο εἰς ἐπατὴν καὶ μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς συνωμοσίας διέτριξε σιθαρῶτατον κίνδυνον.

Ἡ γράφουσα, ἥτις κατὰ τὴν δ·άρκειαν τοῦ πολέμου ἐδέσθη σπουδάζουσα ὡς μαθητριά του, ἐγνώρισεν προσωπικῶς μετὰ ἄλλων δύο ἐλλήνων φοιτητῶν τὰ ἐξαιρετικά ψυχικά χαρίσματα τοῦ χριστιανοῦ αὐτοῦ διδασκάλου, ὅστις ἔζη ἕνα βίον παραδειγματικῆς ἀγάπης καὶ ἀλληλεγγύης καὶ ὅστις μετὰ αὐτοθυσίας ἀνελάμβανε καθὼς Ἰσράν καὶ πατρικὴν φροντίδα διὰ τοὺς ὀρθόδοξους ξένους, κηδεύων τοὺς ἀποθνήσκοντας ῥώσους αἰχμαλώτους κατὰ τὸ ὀ·θόδοξον τυπικὸν ἐν τῷ νεκροαρεσίῳ τοῦ Marburg κρυφίως καὶ μόνος ἐν βραυτατῷ χειμῶνι.

Ἐντός τοῦ ἐν τῇ οἰκίᾳ του ἐθροισμένου παρεκκληροῦ, ἐπέτρυσεν εἰς τοὺς Ἕλληνας φοιτητὰς ἅ·α παρακολουθοῦν καθ' ἐκάστην ἐσπέραν τὴς ραδ·οφωνικῆς ἐκπομπῆς τοῦ Λονδίνου περὶ τῆς ἐξελίξεως τῆς τότε καταστάσεως καὶ τῆς τύχης τῆς δοκιμαζομένης πατριδος ἰων. Ἐγνωρίζομεν ῥε· τότε, ὅτι διὰ τῆς πάραχωρήσεως ταύτης ἐξέθετε τὸν ἑαυτόν του εἰς μέγιστον κίνδυνον.

Τὸ ἐπιστημονικὸν ἔργον τοῦ κ. Heiler ἐπεκτείνεται καὶ εἰς ἐξωχριστιανικά θρησκευτικὰ θέματα. Εἰδικῶς ἀσχολεῖται μὲ τὸν ἰνδικὸν μυστικισμὸν καὶ τὸν μυστικισμὸν καθόλου, τοῦ ὅποιο εἶναι βαθύτατος γνώστης καὶ ἐρημηνητής.

Ἐκ τῶν πολυαριθμῶν βιβλίων του ἐνδιαφέρουσαν τὴν ὀρθοδοξίαν ἰδιαίτερος τὰ μνημειώδη ἔργα:

Καθολικὴ Ἐκκλησία τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως.

Ἀρχαία Ἐκκλησία καὶ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία.

Παλαιохριστιανικὴ αὐτονομία καὶ παπικὸς συγκεντρωτισμὸς.

Ἐπίσης μνημονευτὸν τὸ περιφημον ἔργον του «Ἡ προσευχὴ» (θρησκευτικὴ καὶ θρησκευτοψυχολογικὴ ἔρευνα).

Ἀπὸ τοῦ 1930·1933 ἐξέδιδε τὸ περιοδικὸν «Ἐψηλὴ ἐκκλησία», ἀπὸ τοῦ 1934·40 «Ἁγία ἐκκλησία» καὶ ἀπὸ τοῦ 1948 ἐκδίδει τὴν «Οἰκουμενικὴν ἔνωσιν». Μόνον ὁ τίτλος μεταβάλλεται εἰς ἐκάστην ἐπανεκδόσιν τοῦ περιοδικοῦ, ἢ κατεθυσίαν παραμένει ἡ ἴδια. Εἶναι δὲ τοῦτο — καὶ ὑπὸ τοὺς τρεῖς ὡς ἄνω τίτλους — τὸ ὄργανον τῆς οἰκουμενικῆς ἰδέας τοῦ Χριστιανι-

μοῦ, διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῆς ὁποίας ἐρ·γάζεται μετὰ ζήλου καὶ ἀφοσιώσεως ὁ Fr. Heiler.

ΙΣΙΔΩΡΑ ΚΑΜΑΡΙΝΕΑ

ΕΛΗΦΘΗΣΑΝ

— Χρήστου Ζαλοκώστα: Ἀλέξανδρος Ἐκδόσεις «Ἄλφα» I. M. Σκαζίκη. Ἀθή·ναι 1952.

Ἡ λῖα Βενέζη: Τὸ Νούμερο 31328 (τὸ βιβλίο τῆς σκλαβιά·) Ἐκδόσεις «Ἄλφα» I. M. Σκαζίκη. Ἀθή·να 1952.

— Φωτεινῆς Ψαλίδας: (Βοηθὸς τοῦ ἐργαστηρίου Πειραματικῆς Παιδαγωγικῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν): Ἡ πνευματικὴ ἐξέλιξις τῶν παιδῶν κατὰ τὰ ἔτη τῆς φοιτήσεως αὐτῶν εἰς τὸ σχολεῖον. (Διατριβὴ ἐπὶ διδακτορικῶν.) Ἀθή·ναι 1952.

— Ὑπουργεῖου Κοινωνικῆς Προνοίας: Ἀρχαία Ὑγεινῆς. Τεύχη 1·8. Ἀθή·ναι 1951.

— Παγκυπρίου Γυμνασίου: Ἐπιτηρῆς σχολικοῦ ἔτους 1950·51. Λευκωσία 1951.

— Νικ. Π. Παπαδοπούλου, πρώτου προσβυτέρου, Ἐφημερίου Ἀγ. Γεωργίου Καρύκην: Α' Ποῦ ὁ τάφος τῆς Παναγίας; Β' Ἡ δ·μογράφος Κασσιανή. Ἀνάτυπον «Ἐκκλησιαστικοῦ βήματος» 1952

— Ντίνου Χριστιανόπουλου: «Ἐποχὴ τῶν ἰσχυρῶν ἀγγελῶν» (ποιήματα). Θεσσαλονίκη 1952.

— Ἐφης Κ. Αἰλιανοῦ: Τὰ τραγούδια τοῦ Μαύρου Καπετάνιου καὶ τῆς Ἠλιογέννητης. Ἐλληνικὴ Ἐκδοτικὴ Ἑταιρεία Α.Ε. Ἀθή·να 1952.

* * *

— Medizinal Kalender (Ἰατρικὸν Ἡμερολόγιον) ὑπὸ ὀρηγ. Dr. Hans Braun (Μόνοχον) ἐκδ. G. Thieme, τῆ συνεργασίᾳ πολλῶν ἐπιστημόνων, περιέχον πολυτίμους ὀδηγίας διὰ τὴν καθ' ἡμέραν πράξιν.

— Topographische Ausdeutung der Bronchien im Röntgenbild (τοπογραφικὴ ἐπεξήγησις τῶν βρογχογραφίῶν) ὑπὸ ὀρηγ. Dr. Claus Esser (Mainz) ἐκδ. G. Thieme. Ἡ βρογχογραφία εἰσαχθεῖσα ἀπὸ τινος εἰς τὴν ἱατρικὴν ὡς μία πολυτίμη μέθοδος ἐρεύνης τοῦ ἀναπνευστικοῦ συστήματος, εἶχε τὸ μεινέκτημα τῆς ἐξελίξεως μιᾶς συστηματικῆς τοπογραφίας τῶν βρόγχων, ὅχι μόνον εἰς τὰ κλινικὰ ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἀνατομικὰ συγγράμματα. Ἐντεῦθεν τὸ ἀνωτέρω σύγγραμμα, μὲ τὰς παρεχόμενας ἐπὶ πλεόν ὀδηγίας διὰ τοὺς ἀκτινολόγους περὶ τῆς ἐκάστοτε καλύτερας τεχνικῆς, εἶναι πολυτίμον.

— Einführung in die Röntgenologie (Ἐισαγωγή εἰς τὴν ἀκτινολογίαν) ὑπὸ Prof. Dr. G. F. Haenisch, Prof. Dr. H. Holthusen und † A. Liecht. Ἐκδ. G. Thieme. Λαμβανομένης ὀ· ἔσφιν τῆς μεγίστης σημασίας,

τὴν ὅποιαν κατέχει ἡ ἀκτινολογία εἰς τὴν σύγχρονον ἱατρικὴν, εἰς λόγος εἶναι ἡ πολυτιμος συμβολὴ τῆς συγγραμμάτων ὡς τὸ ἀνωτέρω, μὲ τὴν μεθοδικὴν εἰσαγωγὴν καὶ ἀνάλυσιν τῶν διαφόρων κεφαλαίων τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἀκτίνων Röntgen τῶσον ἀπὸ τῆς ἀλόφαστος τῆς διαγνωστικῆς, ὅσον καὶ ἀπὸ τῆς τοιαύτης τῆς θεραπευτικῆς.

— Kreislaufuntersuchungen am Menschen mit fortlaufend registrierenden Methoden. (Ἐξέτασις τοῦ κυκλοφορικοῦ συστήματος τοῦ ἀνθρώπου διὰ μεθόδων συνεχῶς καταγραφῆς) ὑπο Prof. Dr. K. Matthes, ἐκδ. G. Thieme. Erlangen. Πρόκειται περὶ μιᾶς λίαν ἐνδιαφερόσης μονογραφίας τῶν ὑπὸ τοῦ συγγραφέως αναπτυχθεισῶν φωτοηλεκτρικῶν μεθόδων.

— Das Phäochromorytom (τὸ φαιοχρωμοκύττωμα) ὑπο Prof. Dr. H. Sack, Krefeld. Ἐκδ. G. Thieme.

A. Π. Κ.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

κ. Ἀν. Τηγ. Κοζάνη. Καὶ τὰ νέα σας ποιήματα δείχνουν ὅτι ἔχετε ποιητικὴν ἰκανότητα. Ἀκολοῦθησθε τὸς ὑποδείξεις ποῦ σὰς ἔγιναν.— κ. Κων. Καν. Πρέπει νὰ ἐργασθῆτε πολὺ διὰ νὰ ἀξιοποιηθῆ ἡ ποιητικὴ σας διάθεσις. Πρὸς τὸ παρὸν προσέξατε, οἱ στίχοι σας νὰ ἔχουν ὁμοιογένειαν γλώσσης καὶ νὰ ἀποφύγετε τὸν κίνδυνον πρὸς στιχοπλοκίαν.— κ. Ἀγαμ. Παρ. Ἐν τὰ ὅθια: Ἐχετε ἀπολύτως δικαίον. Ἀπὸ ἀβλεψίαν ἔγινε ὁ Gabriel Marcel εἰς τὴν σελ. 170 τοῦ τεύχους Ἀπριλίου νὰ τρέψῃ σπορὴν ἐγὼ δὲ, ἦταν τὸ συντηρητικὸν κί' ἰδιαιτέρα γὰ τὴν μαιευτικὴν του... ἐνῶ ὁ ἀρθρογράφος ἔγραψε: ἔτρεψε μιά ἰδιαιτέρην σπορὴν γιὰ δὲ, ἦταν τὸ Σωκρατικὸν κί' ἰδιαιτέρα γιὰ τὴν μαιευτικὴν του...— κ. Γ. Μάρτ. Ἐν τὰ ὅθια. Τὸ λογοτεχνικὸν εἶδος μὲ τὸ ὅπιον ἀσχολήσθε εἶναι πολὺ δύσκολον καὶ φυσικὸν εἶναι τὸ σταλὲν νὰ ἐμφανίζῃ ἑλλείψεις. Δοκίμασατε τὰ συνήθη εἶδη ἐκφράσεως, μὴ περιφρονεῖτε καὶ τὸν μουσικὸν στίχον.— δ. Μυρσίνην. Ἐν τὰ ὅθια. Μᾶς συγκινεῖ ἡ ἔμπνευσις σας. Τὸ ποιῆμα σας «Τὰ σκλοβομένη μαζ παιδιὰ» παρουσιάζει μίαν ἀξιόλογον λυρικήν νότον, ἔχει ὁμοίαν ἀνάγκην περαιτέρω ἐπεξεργασίας.— κ. Γεωργ. Παπασώτ. Ἐν τὰ ὅθια. Τὸ σταλὲν εἰσχεῖ ὅτι εἶσθε κάτοχος τῆς τεχνικῆς ἀλλὰ γενικῶς ὁ ποιῆμα ἔχει ἀρκεῖς ἑλλείψεις.— κ. Κ. Γ. Τ. Τὸ ποιῆμα σας ἔχει τὸ πῶσον τῆς ἀπλότητος, προσέξατε ὁμοίως μερικὰ φραστικὰ λεπτομερείας.— Ν. Τσουριώτικη πέννα. Ἐχετε ποιητικὴν εὐχέριαν ἀλλὰ ὑστερεῖτε ὅσον ἀφορᾷ τὴν φραστικὴν ἐπέκτασιν τῶν νοημάτων σας. Δὲν εἶσθε σαφής.— κ. Ἀνδρ. Π. κ. Σ. Τ. Γ 917 Ἡ πρώτη στροφὴ πάρα πολὺ καλὴ, ἡ δεύτερη ὑστερεῖ.— δ. Ζωφερῆ. Ἀπὸ τὸ ποιῆμα σας ξεχωρίζομεν τοὺς τέσσαρας

πρώτους στίχους. Ἡ ἁρμονία ποῦ παρουσιάζουν θα σὰς βοηθῆσῃ νὰ ἐπεξεργασθῆτε καὶ τοὺς ἑπολοίπους.— κ. Γ. Τσεβ. Πολὺ σπουδαίαι αἱ σκέψεις σας ἀλλὰ θὰ χρειασθῆ ἀκόμη πολλὴ καλλιέργεια ἐπὶ τῇ βάσει τῶν γραμμῶν αὐτῶν διὰ νὰ γροφῆ κατὰ μὲν γενικώτερον ἐνδιαφέρον.— δ. Εὐάγγελ. Κόρινθον. Παραλλήλως μὲ τὴν τεχνικὴν ἀριότητα τῆν ὅποιαν ἐμφανίζει τὸ ποιῆμα σας θὰ ἐκρεπιάσθητε ἰσὰς καὶ κάποιον λυρικὸν ἐμπλουτισμὸν ποῦ ζητεῖ ἀλλοστε καὶ τὸ θέμα σας. δ. Μορ. Ι. Κουβαλ. Ἐν τὰ ὅθια. Τὸ σταλὲν προῖδει πολὺ καλὴν ἐπίδοσιν.— κ. Ἀγγελ. Μπελεβ. Ἐν τὰ ὅθια. Τὰ ποιήματά σας ἔχουν κάποιαν ἰδιαίτουσαν λυρικήν νότον ἡ ὅποιαν πρέπει νὰ σὰς κάμῃ νὰ προσέξετε περισσότερο τὴν φραστικὴν σας διατόπισιν. Τὸ «Ἐμμανουὴλ» ὑπερέχει κατα πολὺ τῶν ἄλλων.— κ. Δημ. Χ. Μπ. ο. σ., Κ. Ἀλάμας.— Τὸ «Ἀιοίς» ὑπερέτει τοῦ «Ἐμμανουὴλ», κ. Στυλ. Τσαμ. Ἐν τὰ ὅθια. Ἀπὸ τὸ ποιῆμα σας δὲν λείπουν ἡ μουσικότης καὶ ἡ τεχνικὴ ἀριότης. Ὡς ἀπόδοσις ὁμοίως ὑστερεῖ.— κ. Μυρτ. Μυρσιώτ. Ἐν τὰ ὅθια. Τὸ «Ὅταν νυχθῶναι στὸ χωρὶ» φρονουμένον εἶχει μερικὸς στίχους ποῦ ἔχουν ὑπόσπῃ τὴν ἐπίδοσιν ὀριζόμενον ποιημάτων τοῦ Κρυστάλλου «Ἐρωτοποῦλα», ὁ ὅς τοῦ ποιήματος «Ὁ Τρύγος», ὁ ὅς τῶν ποιημάτων «Τραγοῦδι» τοῦ Θέρμου καὶ «Ὁ Τρύγος», ὁ 14ος τῶν ποιημάτων «Ὁ Σκόρος» καὶ «Τὸ παράπονον τῆς βοσκοπούλας» καὶ ὁ 15ος τοῦ ποιήματος «Τὸ Ἥλιοβασιλεμα». Ἐν τῷ συνόλω τὸ ἴσως νὰ μὴ ἰσοιᾶζῃ μὲ κανένα ποιῆμα τοῦ Κρυστάλλου. Τὸ φσικώτερον ὅμως εἶναι νὰ ζητήσετε περισσοτέρας ἐξηγήσεως ἀπὸ τὴν ἐφημερίδα ποῦ τὸ ἀπετείλατε.— κ. Νικ. Παπ., Νίκαια. Τὸ ποιῆμα σας ἔχει πολὺν ὑποκειμενισμόν. Ἡ συγκίνησις του ἄς ἀτομικῆς σας ὑπόθεσις συνεπῆρς τὴν ἐκφρασίαν σας, χωρὶς ὁμοίως νὰ ἐπιτύχῃ νὸ συγκινήσῃ καὶ τὸν τρίτον. Τεχνικῶς πάντως ὑπολείπεται.— κ. Σ. Σωμ. Ριζάρι. Ἐδέσση. Τὸ ζήτημα ποῦ ἔγινε εἶναι πολὺ λεπτὸν καὶ ἀποτελεῖ θέμα ἐρεύνης τῆς ἐπιστήμης τῆς μεταψυχολογίας. Ὑπάρχουν σπάνια περιπτώσεις, κατὰ τὴν ὁποίαν δι' αὐτῆς τῆς ὁδοῦ ἀνακονοῦται κατὰ σπουδῶν ἀπὸ τὸν ἐσωτερικὸν κόσμον τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ μὴ πιστεῖται παντὶ πνεύματι. Σεῖς ἔχετε τὴν ἀσφαλὴ πληροφωρίαν τῆς κολλητηνῆμενης χριστιανικῆς σας συνειδήσεως.— Ὁσ. Θ. Διονυσίου. Δάφνην. Εὐχαριστοῦμεν διὰ τὸς σκέψεις σας καὶ τὸν ἐνδιαφέρον σας, ποῦ τοποθετοῦν ὁμοίως τὸ ζήτημα τῶν ἰσοκεμένων, ἢ μὴ, παρερμηνειῶν διὰ τὴν ἰνῆσιν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἰδεῶν τῶν «Ἀκτίνων». Ἡ ἀπάντησις δίδεται ἀπὸ τὰ πράγματα καὶ ἀπὸ τὸς δέκα πέντε τομοὺς τοῦ περιοδικῦ, τὸ ὅποιον εἶναι νὰ κρίνῃ κανεῖς— πρῶτον ὀφελιμώτατον, δταν γίνετα ἐξ ἀγαθοῦ καὶ ἀγνοῦ συνειδήτος— πρέπει τοῦλάχιστον νὰ ὑποβληθῆ εἰς τὸν κόπον νὰ τὸ διαδοθῆ ἄλλὰ τοιαῦτα δυσκολαίαν δὲν πρέπει νὰ ἐκπλησοῦν ὑπῆρξαν πάντοτε ὁ κλήρος ἀναλόγων πνευματικῶν κινήσεων, ἀρκεῖ δλαὶ ἡμεῖς οἱ ἄλλοι νὰ μὲνωμεν πιστοὶ καὶ σταθεροὶ εἰς τὴν πνευματικὴν ἡμῶς πορείαν κ. Β. Α. Παπαβ. Ἐν τὰ ὅθια. Ἐχετε ἀπολύτως δικαίον διὰ τὸ θέμα τῶν μεγάλων οικονομικῶν δυσκολιῶν τοῦ λαοῦ μας καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς περιουλογοῆς τῶν πλουσιωτέρων, εἰς τὴν ὅποιαν ἀνεφέρεται τὸ ἄβρον τοῦ οικονομικοῦ συνεργάτου μας.

Περιοδικὸν «Ἀκτίνες», ὄργανον τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων — Ἐκδ. Χριστ. Ἐνώσ. Ἀκτίνες. Γραφεῖα: ὁδὸς Καρύστη 14, Ἀθῆναι (1) Τηλ. 35-023 — Θεσσαλονίκης: Ἀγ. Σοφίας 38. — Πειραιῶς: Τσαμζοῦ καὶ Κολοκοτρώνη 67. — Ὑπεύθυνος: Δ. Γ. Σταμάτης, κατοικία Φαβ. ἔρου 39α, Ἀθῆναι (1). — Ἐτησια συνδρομὴ δρχ. 25.000, ἐξωτερικοῦ δολλ. 3. — Πρῶται τυπογραφίαι: Δ. Παπακωνσταντίνου, Μαυρομηχάλη 176. — Χειρόγραφα, δημοσιευόμενα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται.

Τυπ. «Ἑλληνικῆς Ἐκδοτικῆς Ἐταιρείας» Α. Ε. Παπαδιαμαντοπούλου 44

Ἐκμετάλλευσ: Ἀλεξάνδρον Φιλοπόλου